

HET LAND VAN NEVELE

1914 – OORLOG IN GROOT NEVELE

**ANDRÉ BOLLAERT, ALEX DHONDT,
JAN LUYSSAERT**

MAART
2015

JAARGANG
XLVI

AFLEVERING
1

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

HET BELGISCHE LEGER BIJ HET UITBREKEN VAN DE OORLOG

Samenstelling van het leger

Het Belgische leger bestond uit de drie traditionele wapens: de cavalerie, de infanterie en de artillerie. De cavalerie was samengesteld uit regimenten Gidsen, Lansiers en Jagers te Paard. Hun opdrachten waren vooral van mobiele aard: verkennen en flankbeveiliging. De infanterie bestaande uit de Jagers te Voet, de Karabiniers, Grenadiers en Linierregimenten, namen de stellingen in om de vijand af te weren. De artillerie ondersteunde de acties. Naast deze drie pijlers had het leger ook nog de beschikking over vervoerkorpsen, geniebataljons voor de infrastructuur, vernielingen en veldversterkingen en een kleine medische dienst voor mens en dier.

Op 27 juli 1914 bestond het leger uit 15 gevechtssklare eenheden waarvan er elf uit lotelingen, drie uit de persoonlijke dienstplichtigen en één uit de opgevoerde dienstplichtigen waren samengesteld. Het leger telde 14.000 beroepsmilitairen, 65.000 man in het vestingleger en 19.000 rijkswachters, maar had een tekort aan reserveofficieren om de vergrote groep dienstplichtigen te leiden.

Het veldleger bestond formeel uit 143.000 man, maar hiervan waren 40.000 man niet komen opdagen. Verder beschikte het leger over 37.600 paarden, 2.600 wagens en 1.500 auto's. Het veldleger beschikte over 93.000 geweren, 6.000 sabels, 324 kanonnen en 102 machinegeweren.

Opstelling van het Belgische leger

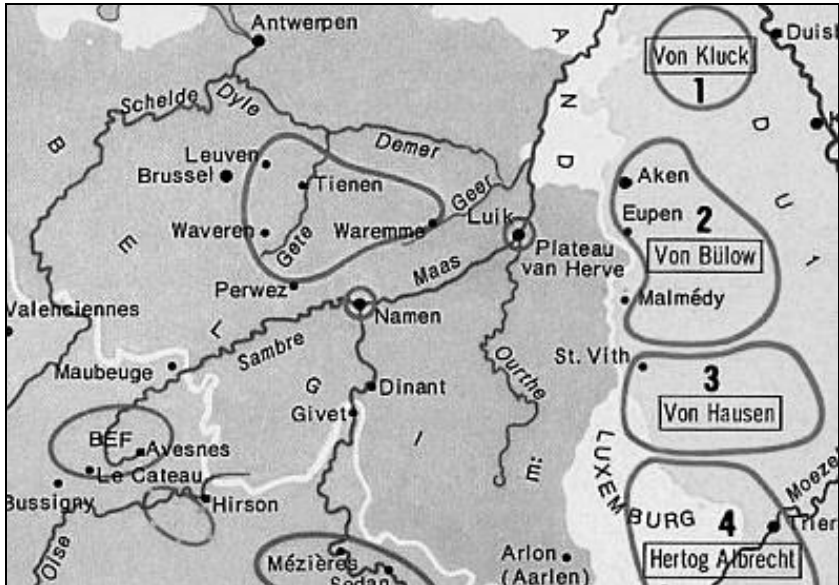
Het Belgische leger had een plan om aan een vijand het hoofd te kunnen bieden in geval van oorlog. Het gebruik van de forten in combinatie met een klein veldleger zorgde voor controverses in het strategisch denken binnen de legerleiding.

Ridder Antoine de Moranville was de overtuiging toegedaan dat de forten van Luik en Namen oninneembaar waren. Hij plande de opstelling van het veldleger aan de Gete. Op die manier waren de twee fortengordels op zichzelf aangewezen maar kon het veldleger compact bewegen en een doorbraak van de vijand tussen de fortengordels verhinderen.

Kolonel baron de Ryckel wilde het leger aan de Ourthe opstellen, voor de fortengordels en eventueel terugplooiën naar Antwerpen.

Beiden deelden een gemeenschappelijk standpunt: vanuit Antwerpen de bevoorrading van het leger verzekeren en Antwerpen als laatste bastion gebruiken bij een terugtrekking.

Volgens de grondwet wordt, in geval van oorlog, de koning opperbevelhebber van het leger. De beslissing lag dus bij Albert I; hij besliste om het leger aan de Maas op te stellen.

Ontplooiing van het Belgische leger in 1914.

De forten van Namen, Luik en Antwerpen

De fortengordels rond Namen, Luik en Antwerpen, werden door de bekende militaire architect Henri Alexis Brialmont ontworpen en gebouwd. Volgens Brialmont was het een grote fout om geen fort te voorzien bij Lieze, want hierdoor was er geen artilleriedekking ten noorden van de Luikse fortengordel. Om te bezuinigen op de kostprijs werd het beton verstevigd met goedkopere rolkeien die echter de stevigheid van het gestorte beton onvoldoende ondersteunden. Om op arbeidskosten te besparen werd het dak in verschillende dunne lagen gegoten. Bij de beschietingen ontstonden er breuklijnen en werd de constructie instabiel. De forten waren bestand

tegen inslagen van 28 cm granaten maar de Duitsers beschikten al over howitzers met een diameter van 38 cm en 42 cm. Hiertegen hadden de forten geen schijn van kans. Ook beschikte het Duitse leger over aangepaste

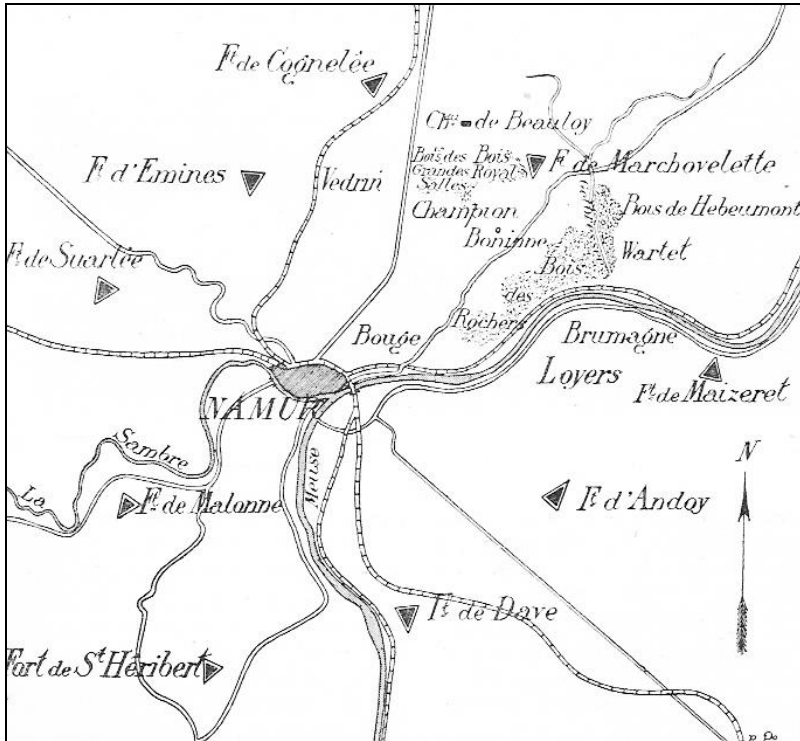
granaten van 900 kg springstof met een vertraagde ontsteking zodat de explosie pas diep in de grond plaatsvond.

De bemanning van deze forten bestond uit de dienstplichtigen uit de oudste militieklassen die in 'vesting infanterie' bataljons en 'artillerie de forteresse' eenheden waren opgeleid.

De drie uniformen van de vestingartilleristen.

Forten van Luik.

Forten van Namen.

Dienstplichtigen en vrijwilligers

Bij het uitbreken van de oorlog werden niet enkel de dienstplichtigen opgeroepen maar ook tientallen jonge mannen uit onze gemeenten boden zich vrijwillig aan om hun vaderland te verdedigen. Het is moeilijk om het juiste aantal soldaten uit onze gemeenten te bepalen, want sommige dienstplichtigen verschenen niet op het appèl en bovendien ziet het er naar uit dat de bewaarde lijsten met de namen van de dienstplichtigen niet 100% nauwkeurig zijn.

N° van het Stamboek *3669-2952*
 Naam : *Van Hoorbeke*
 Voornamen : *Kamiel*
 geboren te *Claysee* den *27 Maart 1882*
 Voornamen des vaders : *August*
 Naam en voornamen der moeder : *Rosie*
Stephanie
 Laatste woning der ouders : *Claysee*
 » » des titularis : *Nevele*
 Echtgenoot van (medewenaar, gescheiden) on-
~~huwd~~ : *Spildoorn, Maria*
 Bedrijf : *Coöperatieve (Buwidshoornig N. 2)*
 Graad en stand : *zold 1. kl m 02*
 Datum der intijning bij het leger : *1. Oct 1902*
 Eere teekens : *geen*

PERSOONS-BESCHRIJVING :

Lengte : 1m *530* mm

Haar : *zwart*

Knevels : *bruin*

Baard : *geen*

BIJZONDERE TEEKENS :

geen

Handteekening van den titularis :

Van Hoorbeke

OVERPLAATSINGEN

Den *1^{en} October 17* tegenwoordig in *E. 712de 914*

De Kapitein kommandant

De Bock

Stempel der Divisie of der Overheid
van de welke het rekrutingsbureaue afdangt.

*Kamiel Van Hoorbeke woonde pas enkele maanden in Nevele
toen hij werd opgeroepen.*

Oorlogsvrijwilligers in 1914

In september 1914 meldden zich tientallen jonge mannen uit Groot Nevele om als vrijwilliger hun land te verdedigen tegen de Duitse aanval.

Van velen kennen we de naam; slechts twee vrijwilligers uit Landegem hebben neergeschreven hoe ze naar de oorlog vertrokken zijn: Renaat De Rudder en Florimond Pynaert.

Dit zijn de herinneringen van Florimond Pynaert:

28 september 1914

En nu was ons land in oorlog. Ik liep hier overal rond vol onrust, tot ik naar Gent trok en mij aangaf als oorlogsvrijwilliger. Daar gaven ze mij een bewijs om mij zo spoedig mogelijk naar Oostende te begeven alwaar ik zou opgevangen worden door het leger. Ik vertrok uit Gent met een trein welke overladen was met vluchtelingen. Onderweg viel ik bij drie kameraden van

Merendree: Grootaert Emiel, Wieme Cyriel en Corijn Cyriel. En zo kwamen wij samen aan te Oostende waar wij vernachten op de straat om 's anderdaags verzameld te worden door officieren en onderofficieren. (...)

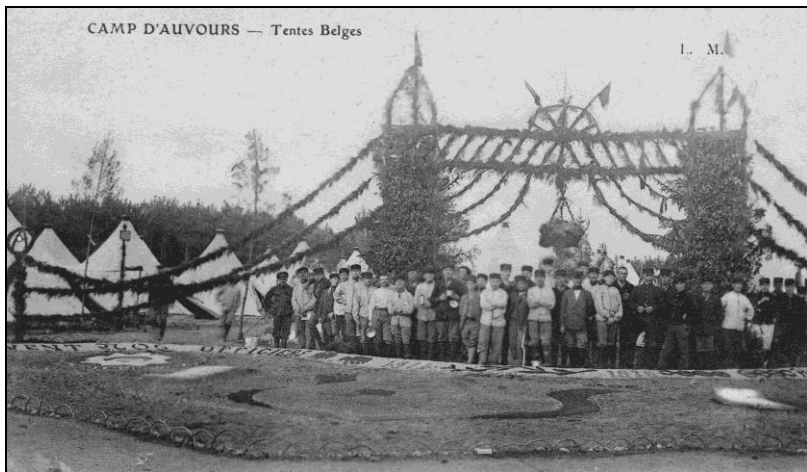
Begin oktober 1914

Wij kwamen hier aan in het kamp (Auvours) omstreeks begin oktober 1914. Dit kamp is gelegen rondom in de sparbossen met aan het hoofd van het kamp een splitsing van twee grote wegen. De eerste rechts is de grote baan van Le Mans naar Parijs en de andere Le Mans-Tours. Hier werden 30.000 vrijwilligers samengebracht. (...) Hier aangekomen vind ik veel kameraden terug. Zo ontmoet ik Renaat De Rudder die ik tijdens mijn vertrek uit België kwijt was geraakt. Ook Jozef Van de Castelee, Herman Michiels en Goedertier, en nog zovele anderen uit de omgeving van Landegem. Seffens kregen wij een kostuum in wit lijnwaad om opgedrild te worden. Alle dagen oefening tot wij door ons knieën zakten.

Brieven van Renaat De Rudder aan zijn ouders:

1914

We trokken van Brugge naar Oostende, Nieuwpoort, De Panne, Duinkerke en dan over zee naar Cherbourg in Frankrijk. Vandaar trokken we met den trein (een heelen dag rijden) naar 't kamp van Auvours waar we onzen dienst zullen leeren. (...)

Kamp van Auvours.

Kamp van Auvours 18 December 1914

(...) Ik en de jongens van Landegem zijn allen zeer gezond. Gelief eens naar Schapers, Lambrechts, Goedertiers, Michiels te zeggen dat hunnen zoon het goed stelt.

Renaat De Rudder (uiterst rechts) op rust in Bootshoeke in 1916 met enkele strijdmakkers v.l.n.r. Van der Beken, Emiel Steyaert Leo Van de Walle en Jozef Steyaert.

Florimond Pynaert.

De Burgerwacht

De Burgerwacht of Garde-Civique was een lichtingsleger dat uit leden van de burgerij bestond en als een tegenpool van het gewone leger was opgericht dat voornamelijk uit proletariërs was gevormd. De Burgerwacht werd vooral in de grote steden, zoals Anderlecht, Brussel en Gent, opgericht waar de nood aan stabiliteit in oorlogstijd het grootst was. Zonder logistiek apparaat was deze Burgerwacht wel afhankelijk van de bevolking en gemeenten voor zijn bevoorrading. De meeste eenheden hadden nauwelijks uitrusting of wapens en slechts een klein deel was mobiel. De Burgerwacht werd nationaal bevolen door de militaire gouverneur generaal Clooten.

De Duitse bezetter verwarde vaak de Garde Civique en de gewone burger daarom werd de Garde Civique door Albert I op 13 oktober te Brugge ontbonden. Velen zullen als oorlogsvrijwilliger tot het leger achter de IJzer toetreden.

Vanaf 4 augustus 1914 voerde de Burgerwacht bewakingsopdrachten uit bij spoorwegen, spoorweginstallaties, bruggen, toegangswegen tot steden, enz. Ze traden vooral op tegen de vijandelijke raids van de Ulanen.

*De Burgerwacht van Schaarbeek op uitgebreid bezoek
in de herbergen van Lokeren.*

De Burgerwacht van Hansbeke, Merendree en Nevele

Op 5 augustus 1914 werd de Burgerwacht in Merendree ingericht met aan het hoofd de heren A. Mechelynck en graaf van der Stegen de Putte. Maar graaf van der Stegen de Putte, een gepensioneerd luitenant-generaal van het leger en wonende in Merendree, verbleef sedert het uitbreken van de oorlog in Schoondijke (NL)! De Burgerwacht van Merendree bestond uit 1 compagnie van 3 pelotons, hetzij maximum 150 manschappen, officieren niet meegeteld.

De gemeente Nevele telde op 9 augustus 1914 driehonderd Burgerwachten. Van 11 tot 23 september 1914 en van 24 tot 25 september 1914 was de Burgerwacht van Sint-Gillis in Nevele gestationeerd maar er was geen geld in de gemeentekas om het logement te betalen. Bij hun vertrek lieten ze negen nieuwe geweren in goede staat achter in het gemeentehuis van Nevele en de gemeente vroeg aan de majoor om die weg te halen.

Op 11 augustus 1914 bestond de Burgerwacht van Hansbeke uit 130 leden waaronder vele vrijwilligers.

Het dure verblijf van de Brusselse Burgerwacht in Merendree in september 1914

Op zaterdag 5 september 1914 komen in Merendree ca. 850 manschappen aan van de Burgerwacht van Brussel en ze krijgen er logement en eten. Uit de rekeningen kunnen we afleiden dat de Burgerwachten van Sint-Jans-Molenbeek in Merendree verbleven van 5 tot 26-28 september 1914. En dat ze veel 'teire' hebben gedaan, bewijzen de rekeningen: alleen al bij de handelaars en ambachtslui van Merendree stonden ze voor ongeveer 1.500 fr. in het krijt. Niettegenstaande zij beloofd hadden alles te zullen betalen, vertrekken ze zonder hun rekeningen te vereffenen.

Tijdens hun verblijf in Merendree deden de Burgerwachten vaak een beroep op de plaatselijk bevolking om goederen, wapens en andere militaire voorwerpen te vervoeren, o.m. naar Ursel, Lotenhulle, naar het station van Landegem en naar Nevele.

De Burgerwachten hebben zeker aan gevechten in Merendree deelgenomen want drie Merendreenaren voerden op 7 september een twintigtal gekwetste Burgerwachten naar een hulppost in Ursel en in Nevele.

Uiteindelijk ontving de gemeente twee cheques voor het logement en de voeding van de Burgerwachten: op 21 september een bedrag van 2.500 fr. en op 30 september 10.500 fr.

n° 6 - (double)

**Machines à coudre, Vélos, Lessiveuses, Machines agricoles,
Quincailleries.**

Entreprise de tous travaux en fer
Ponts, Charpentes, Serres,
Grillages, Vêrandahs.

Atelier de
Émaillage, Nickelage et Polissage
de tous métaux.

TH. BEKAERT & FILS
Constructeurs

Pour vente et livraison de ce qui suit:
Meerendré, le 19

1914
Septembre

Bon n° 19	une paire de garde boue	3 25
Bon n° 20	trois paires de garde boue	9 75
		13 00

Fietsenreparaties bij Th. Bekaert in Merendree.

36 (double)

Schuldig de Burgerwacht
groep tenderlecht aan J. Colpaert
handelaar te Meerendree de
somm van 2 frank over ver-
voer van wapens en ander
gerief van het gemeentehuis naar
de gemeent school
Meerendree 19 September 1914

Rekening van J. Colpaert voor het vervoer van wapens en ander gerief.

FACTUUR

n° 7 (vanale)

Monsieur le Major Commandant
de la garde cirique d'Anderslecht doit

aan

Steyaert Fiers à Merendree

voor levering van het volgende betaalbaar

1914 den 1

7	Tour le transport de mar- chandises appartenant à la Garde Cirique d'Anders- lecht à Wisel et retour	19 00
14	Tour le transport de susdites marchandises à Zoutenkulle et Balke et retour	19 00
19	19 sacs crides à l. cf	18 75
		48 75

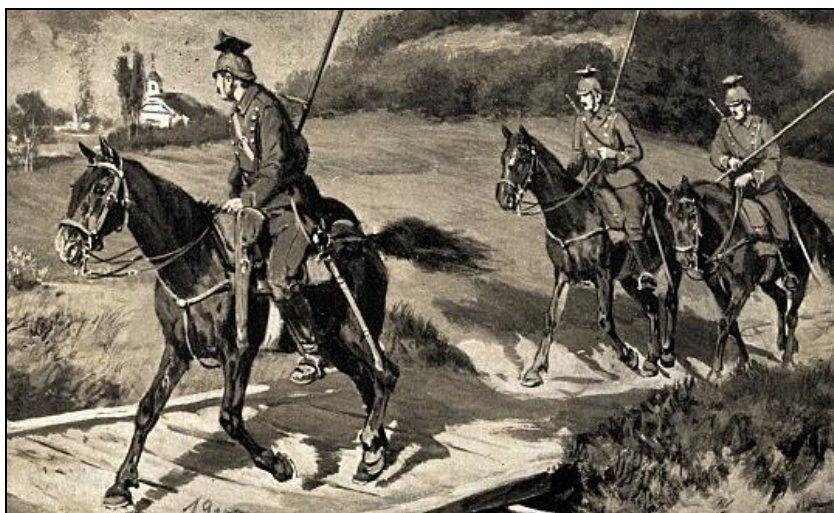
Factuur van de gebroeders Steyaert uit Merendree
voor de transport van de troepen.

ULANEN

Tussen 1914 en 1918 telde het Duitse leger 26 regimenten ulanen als afzonderlijke strijdmachten. Hun opdracht was het verzamelen van informatie en het uitvoeren van bliksemacties. Al heel snel werden alle Duitse cavaleristen, of ze Dragonder, Huzaar of Kurassier waren, als ulaan bestempeld. De angst voor deze ruiters nam zienderogen toe en snel kregen

ze een slechte reputatie. Ze schrokken niet terug voor moord, verkrachting, afpersing en plundering in de dorpen waar ze door trokken.

In september 1914 viel een groepje van drie ulanen die van Nazareth kwamen Nevele binnen. De Burgerwacht die zich in Lotenhulle bevond, werd verwittigd en viel de patrouille aan tussen Vosselare en Sint-Martens-Leerne. Van één ulaan werd het paard onder hem gedood; hij werd gevangen genomen. De twee anderen konden vluchten en uitten bedreigingen tegen Nevele en verweten de gemeente dat vrijsschutters (francs-tireurs) op hen hadden geschoten. Op dinsdag 13 oktober maakten Duitse patrouilles zich meester van het dorp.

Ulanen.

In de *Gazette van Gent* verschenen geregeld korte vermeldingen van het optreden van ulanen in onze streek:

Donderdag 6 augustus 1914: *Nog te Gent - Overal Duitse spionnen – Te Nevele werd ook een Duitschen spioen aangehouden; hij verscheen heden morgend voor het parket.*

Maandag 24 augustus 1914: *De Uhlanen vernielen spoorwegen in onze provincie – Op 8 u 's morgens (24 augustus) werd te Aalter door 15 uhlanen*

na een voorbijrijdende trein een deel van de spoorweg opgeblazen. Ten gevolge hiervan werd de dienst op de lijn Gent-Oostende opgeschort.

Dinsdag 8 september 1914: *Op een trein geschoten – Zondag 7 september om 7 uur 's avonds werd de trein Oostende-Gent te Maria-Aalter beschoten – niemand raakte gewond – de trein stopte nog te Landegem en reed dan door naar Gent. De reizigers van Drongen en Halewijn moesten te voet terugkeren.*

Woensdag 9 september 1914: *Uhlanen te Deinze – Drie Uhlanen werden gevat in de streek van Deinze – er was een kleine schermutseling waarbij een Duitser een vinger verloor.*

Nog een gevecht te Deinze: Tussen 30 Uhlanen en een afdeling Belgische gendarmen en karabijniers wielrijders. De Duitsers trokken rond 6 uur richting Grammene en werden teruggedreven. Het was marktdag en de Duitsers verplichtten een groep personen voor hen uit te stappen richting Dries. Er waren verscheidene gekwetsten, ook burgers.

Donderdag 10 september 1914: *Uhlanen te Deinze – (zie 9 sept 1914) Er werden 15 Duitsers gekwetst – 4 krijgsgevangenen waarvan één zwaargewond – de rest is gevlucht.*

Cyriel Buysse zag het zo: Overal zijn er spionnen; en wel het meest in de opgezweepte verbeelding van het volk. Elke vreemdeling is een spion: elke man van ietwat ongewoon uiterlijk is een spion. Een man met een lange baard is een spion; een man die naar de weg vraagt is een spion; een man die even naar iets staat te kijken is spion.

ZEPPELINS BOVEN DEINZE

In zijn Geschiedenis der Zusters van St.-Vincentius te Deinze uit 1946 schrijft M. De Meulemeester hierover het volgende:

Sedert 23 september dreef elken nacht een Zeppelin boven het klooster. Men vermeende dat zij enkel het terrein kwam verkennen voor een gebeurlijke latere bezetting, toen rond middernacht van 26 op 27 september, plots bommen werden uitgeworpen. Er viel er één in de straat vlak voor het klooster, een tweede in het kwartier der oudjes nabij het huisje van een tachtigjarige grijsaard die de deur met geweld op zich voelde neerploffen; een derde kwam terecht in den hof waar ze eerst tegen den morgen

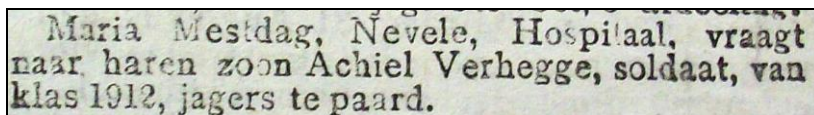
ontplofte, een vierde viel door het dak op den muur tusschen de twee ziekenkamers, bij het zangkoor waar twee zusters aan het bidden waren.

GEWONDEN EN VERMISTEN

Door het totale verbod op postverkeer tussen de inwoners van het bezette België en de soldaten aan het IJzerfront krijgen de achtergebleven verwanten vaak lange tijd geen nieuws over hun broer, man of zoon. Met annonces in de kranten proberen ze een spoor van leven op te vangen.

Zo vraagt de vrouw van Alfons Van Hove uit Merendree nieuws over haar zuster Celina De Reu die zich bevindt in het klooster van St.-Margueritte van Corstona in Antwerpen en over haar broer Medard De Reu, die het laatst gehuisvest was te Fourchiennes.

Op 9 juni 1915 - de oorlog is dan al tien maanden ver... - vraagt Celesta Speybroeck van Merendree via de krant *De Gentenaar – De Landwacht – De kleine Patriot* inlichtingen over haar man Honoré De Dapper, soldaat bij het 7e Linie, 2e DA klasse 11, stamnummer 57306. Het laatst kreeg zij nieuws van hem uit Heist-op-den-Berg. Wat ze op 9 juni 1915 nog niet wist, is dat haar man op 29 september 1914 was gesneuveld in Sint-Katelijne-Waver.

Maria Mestdag, Nevele, Hospitaal, vraagt naar haren zoon Achiel Verhegge, soldaat, van klas 1912, jagers te paard.

Maria Mestdag die in het rustoord verblijft in Nevele vraagt in De kleine Patriot naar informatie over haar zoon Achiel Verhegge.

Nog uit *De kleine Patriot*:

Dinsdag 4 mei 1915 – nr. 105 – 37ste jaar – Nevele – *Theophiel De Clercq*, vraagt naar zijn zoon *Kamiel*, gevlucht den 13 Oktober 1914, langs Duinkerke, en naar zijn zoon *Alfons*, ingelijfd bij het Belgisch leger, die laatste geschreven heeft uit Dieppe (Frankrijk), Kazerne Duquèsne, den 12 December 1914.

Twee inwoners van Nevele heetten *Theophiel De Clercq* en allebei hadden ze een zoon soldaat. De ene *Theophiel* was getrouwd met *Marie Rosalie De Boever*, de andere met *Marie Mathilde Haeck*. We kunnen niet uitmaken over welke van de twee het in dit krantenartikeltje het gaat.

Zaterdag 15 mei 1915 – nr. 114 – 37ste jaar – *Maria De Vos, van Nevele, vraagt inlichtingen over haren man, Gustaaf Oosterlinck, soldaat bij het 3e regiment artillerie, 50e batterij, 3e legerafdeeling. Laatste geschreven de 28 September 1914 uit Boom.*

In Nederlandse kranten verschenen berichtjes over vluchtelingen. Zo vinden we in de *Middelburgsche Courant* onder de rubriek *Gewonde Belgen op Walcheren* de naam van Cyrille de Volder uit Nevele.

VLUCHTELINGEN

Vliegende maandag

Vanaf 4 augustus loopt het fout met de Duitse troepen die door België trekken. Van zodra ze tegenstand ondervinden of verliezen lijden, telkens wanneer er gewonden of doden vallen onder de kogels van een onzichtbare vijand, wordt de schuld bij de burgerbevolking gelegd. De mythe van de vrijeschutters of francs-tireurs is geboren en leidt tot moord- en brandpartijen door het Duitse leger. Uit angst voor de terreurdaden door de Duitsers slaat de Belgische bevolking massaal op de vlucht. Die maandag 24 augustus 1914 gaat de geschiedenis in als Vluchtmaandag of Vliegende maandag.

Een stroom van vluchtelingen kwam op gang in westelijke richting die een veilig onderkomen zochten in onze gemeenten.

Hansbeke

Op 10 september 1914 meldt *Het Fondsblad* dat in Hansbeke bij de Mechelse vluchtelingfamilie Jacobs een zoontje werd geboren.

Op 27 augustus 1914 werden ongeveer 140 vluchtelingen van Mechelen naar Hansbeke gestuurd waaronder 100 behoeftigen die bijna allen bij de landbouwers waren geplaatst. In het godshuis te Hansbeke werden 18 vluchtelingen uit het gasthuis van Mechelen opgenomen. In september overnachtte een afdeling Belgische vrijwilligers in de klaslokalen van de meisjesschool.

Landegem

Een deel van de vluchtelingen die zich op 17 september 1914 in Landegem bevinden, kennen we dank zij een krantenartikel van die dag in de *Gazet van Gent*.

Merendree

Toen in 1914 de oorlog uitbrak werden de lokalen van de meisjesschool ontruimd om een 80-tal vluchtelingen uit Mechelen op te vangen. Eind september kwamen er in het klooster vluchtelingen aan uit Aalst en Wetteren.

Nevele

In Nevele vonden een dertigtal families uit Mechelen en omgeving een onderkomen bij de burgers.

Zo zag Cyriel Buysse de paniek bij de vluchtelingen: *Wat nu te Looverghem gebeurde, zou straks ook in Baevel gebeuren: hun gansche dorp, met alles wat zij bezaten, zou door den wreeden, woesten vijand vernield worden!*

Met wilde kreten, met wanhoopskreten, stoven zij uit elkaar, elk naar zijn eigen huis toe. Aan iets te redden door verdediging was geen denken: alleen vlucht, de panische vlucht, met wat zij dadelijk redden konden, was de enige uitkomst.

(...) en weg waren ze, met rijwielen, wagens en karren of te voet: één griezelige stroom van vluchtende, schreeuwende, strompelende, vallende schreiende wezens, één vloed van overweldigende, menselijke ellende, die in een dikke stofwolk 't gansche dorp als een orkaan doorzweepte en aangezwollen door reeds meehollende honderden en honderden uit Baevel zelf, als een apocalyptische horde aan den rooden horizont verdween.

Gemeente Poesele.

BERICHT aan de Inwoners.

Mechelen werd gebombardeerd omdat, volgens de Duitse militaire overheid zekere zijners inwoners op hare troepen zouden geschoten hebben.

Brussel werd met dezelfde beteugeling bedreigd omdat een telegrafische draad afgesneden is geworden.

Andere gemeenten ondergingen hetzelfde lot.

Pleegt dus, in geval hier Duitschers moesten komen, geene enkele vijandige daad.

De plichtige, zou zonder twijfel, door den kop geschoten worden; de wijk door hem bewoond waarschijnlijk aan vernietiging bloot staan; onplichtige burgers, vrouwen en kinderen zouden die dwaze en nuttelooze onvoorzichtigheid met hun leven moeten bekopen.

Vormt geene samschelingen. Weest kalm en vastberaden.

Gij moet dezen avond tusschen 8 en 9 uren de wapens en schietvoorraad welke gij nog in uw bezit zoudt hebben, in het gemeentehuis afgeven. - Degene die zulks verwaarloozen kunnen door den krijgstraad veroordeeld worden. - Huiszoekingen zullen gevraagd worden.

Het is aan den burger streng verboden tegen den vijand te vechten.

Gij moet ook dit ordewoord rond U verspreiden en waken opdat het stipt worde nageleefd.

Dat is het eenige middel om onze dierbare gemeente te redden van de vernieling en den rouw waarin andere Belgische gemeenten gedompeld liggen.

De Burgemeester,
Tr. DE MULDER.

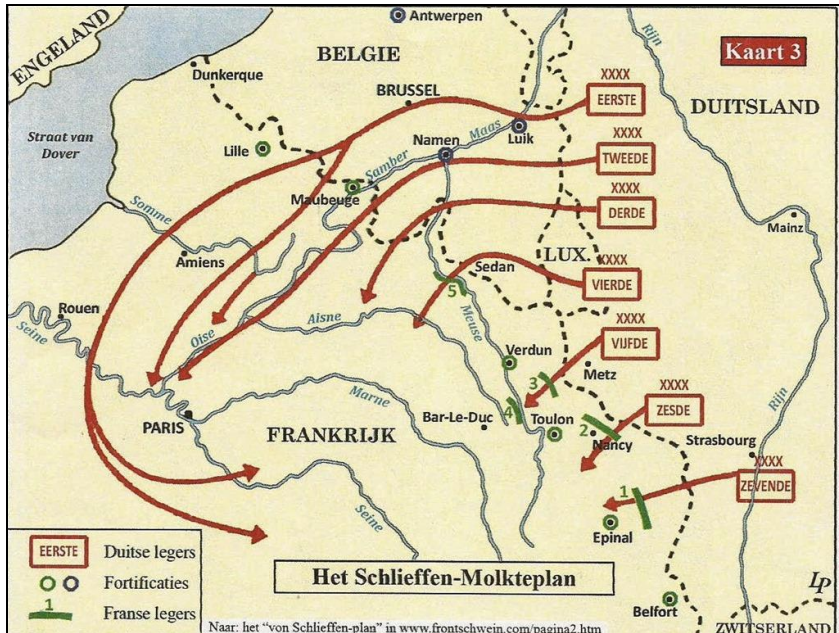
Uit schrik voor represailles van het Duitse leger liet eind augustus of begin september burgemeester Triphon De Mulder van Poesele een aanplakbrief uithangen waarin hij de bevolking verplichtte hun wapens en munitie in het gemeentehuis af te geven. Ook zet hij de Poesele bevolking aan om geen enkele vijandige daad te stellen. Aanleiding voor dit 'Bericht aan de Inwoners' was het bombardement op Mechelen omdat volgens de Duitse militaire overheid burgers op de Duitse troepen zouden hebben geschoten.

HET DUITSE AANVALSPLAN

Het plan von Schlieffen

Naar aanleiding van de moord op Frans Ferdinand, de troonopvolger binnen de Oostenrijkse monarchie, verandert Europa in een kruitvat met een explosief mengsel van economische factoren, militaire allianties, nationalisme en oude vetes. Bij gebrek aan internationale diplomatie begon elk land aan de voorbereiding van een oorlog en mobiliseerde zijn bevolking. Het Duitse leger had het plan von Schlieffen, genoemd naar zijn maker, chef van de generale staf tot 1905. Het plan voorzag in een aanval, via het neutrale België, die het Duitse leger in 30 dagen ten westen van Parijs zou brengen, klaar om de Franse legers in de rug aan te vallen en te omsingelen. Na 30 dagen zouden de troepenverplaatsingen naar het oosten nodig zijn om het grote gemobiliseerde Russische leger te bevechten. De Belgische regering weigerde de vrije doorgang en bleef met de waarborg van Engeland neutraal. Mede door het moedig verzet van het kleine Belgische leger eindigde de Duitse opmars in een patstelling ten oosten van Parijs aan de Marne met een ongedekte westelijke flank. Het is daar dat op 6 september 1914 de bewegingsoorlog stopte en de 4 jaar durende loopgraafoorlog begon.

Na von Schlieffen werd Helmuth von Moltke in 1906 stafchef van het leger. Von Moltke twijfelde aan de haalbaarheid van het plan von Schlieffen. Vooral de zwakte van slechts één leger aan de Frans-Duitse grens baarde hem zorgen. Het plan werd aangepast waardoor slechts vier legers in plaats van zes over Belgisch grondgebied de Franse flank zouden aanvallen. In eerste instantie bleek het plan te werken. Maar door de inzet van het Britse leger, in het plan niet voorzien, kwam plots de rechtervleugel van het 1^e leger onder druk. Op 9 september 1914, na de eerste slag aan de Marne, was het plan failliet en was de droom van een snelle overwinning vervlogen. Von Moltke nam ontslag op 19 september 1914 en werd door Erich von Falkenhayn opgevolgd. Snel werden er nieuwe maatregelen genomen om het front te stabiliseren. Tot 80 kilometer trok het Duitse leger zich terug om verdedigbare hoogtes te bezetten en troepen vrij te maken om de ongedekte westelijke flank te dekken. De race naar zee werd een feit.

Het plan von Schlieffen.

DE DUITSE INVAL IN BELGIË

Aanval op Luik

De verdediging van Luik werd door Generaal Leman gevoerd vanuit het fort Loncin. Dit fort werd op 15 augustus vernietigd door de twee stukken van de Kurze Marine Kanonen Batterie Nr 3 van majoor Wesener. Het 25^e schot was een voltreffer in de kruitkamer van het fort. Van de 580 verdedigers lieten 355 soldaten het leven. Generaal Leman werd zwaar gewond door zijn adjudanten naar buiten gebracht en krijgsgevangen genomen. Het verplaatsen van dergelijke zware artilleriestukken vergde veel tijd, 15 km kostte bijna drie dagen sjouwen en was in het heuvelachtige gebied zeer riskant. Om tijd te winnen nodigden de Duitsers de commandanten van de nog resterende forten uit om, onder de witte vlag, naar het effect van de beschieting in Loncin te komen kijken. Dat maakte een grote indruk op hen. Na hun bezoek vroegen en kregen ze een kort onderhoud met Leman. Op hun vraag wat te doen, antwoordde hij "Geen fort geeft zich over zonder

beschoten te zijn". De volgende ochtend, na een slecht gerichte beschieting van twee uur met 15 cm en 21 cm kanonnen, gaven de nagenoeg onbeschadigde forten zich over. Luik en zijn bruggen zaten stevig in Duitse handen.

Infanterie van het 9^e Linie bij het fort.

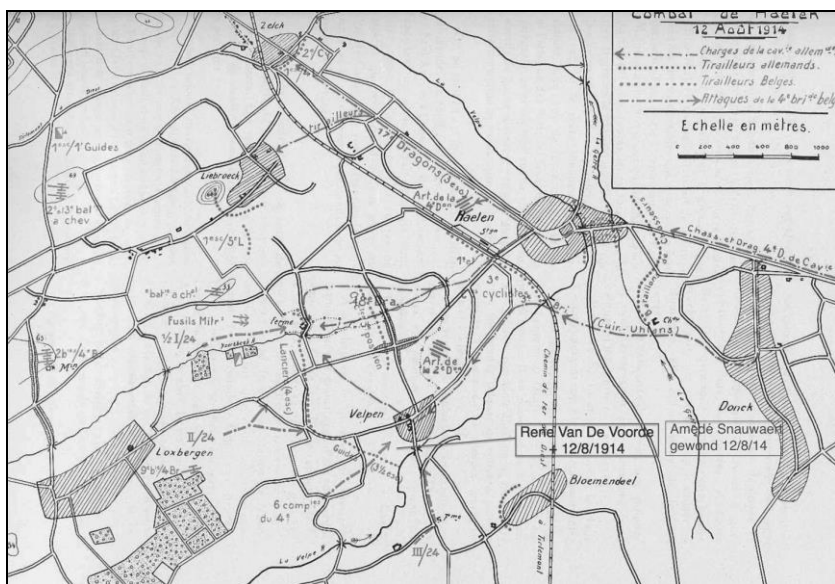
Slag aan de Gete of Slag bij Halen

Na de val van Luik concentreerde de Belgische legerleiding haar inspanningen op de verdediging te Namen en aan de Gete. Deze laatste stelling moest tevens de terugweg naar het nationale bolwerk Antwerpen vrijhouden.

Vanaf 10 augustus bestookten de Duitse cavaleristen de Belgische Getestelling. Op 12 augustus stond het Belgische leger nog steeds aan de Maas tussen de forten van Luik en Namen. Door de val van de Luikse forten Embourg en Chaudfontaine op 13 augustus, Fléron en Liers op 14 augustus en Loncin op 15 augustus, lag de weg naar Brussel open. Enkel de cavaleriedivisie van generaal de Witte gaf dekking naar het noorden.

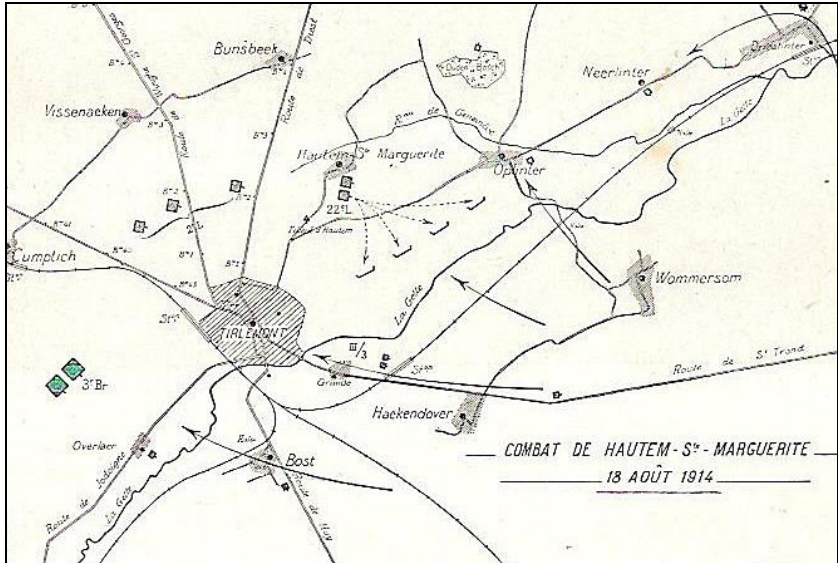
De Duitsers ondernamen een poging om de bruggen over de Gete in te nemen met hun cavalerie. Dit zou het Belgische leger in de flank bedreigen

en zelfs de terugtocht naar Antwerpen belemmeren. Met de inzet van het 2^e Duitse Cavaleriekorps kwamen er 4.000 ruiters en 2.000 infanteristen van de Jäger zu Fuss tegenover 2.400 Belgische ruiters en 400 cyclisten te staan. Door de ruiters te laten afstijgen en als scherpshutters te gebruiken, werden de Duitse charges, met lans en sabel, bloedig afgeslagen. Na de tussenkomst van de 4e Brigade, vanuit Tienen aangevoerd, werd de laatste grote cavaleriecharge, die zes uren duurde, in het voordeel van de Belgen beslist. Bij deze slag sneuvelde René Van De Voorde en raakte Amedé Snauwaert zwaar gewond. Hij zal een paar dagen later aan zijn verwondingen overlijden in het militair hospitaal te Elsene.

Tijdens de Slag bij Halen sneuvelde op 12 augustus 1914 onze dorpsgenoot René Van de Voorde en werd Amedé Snauwaert gekwetst.

Toen het 1e Duitse Leger op 18 augustus aan de Gete kwam, was het Belgische leger volop aan het terugtrekken naar Antwerpen, net ontsnapt aan de vernietiging. Deze terugtocht verliep niet zonder strijd. De gevechten bij Sint-Margriete-Houtem op 18 augustus zorgden voor 295 doden bij het 22^e Linierregiment. Hier sneuvelden op 18 augustus 1914 Maurice Huys uit Landegem en Frans De Clercq uit Poesele.

TERUGTOCHT NAAR ANTWERPEN

Het Belgische leger nam vanaf 20 augustus 1914 stelling achter de laatste intacte fortengordel te Antwerpen. De 4^e DA trok zich voorbij Namen terug naar het noorden van Frankrijk waar ze door het oprukkende Franse leger werd opgevangen. Via het spoor werden de nog intacte onderdelen naar Le Havre gebracht en per schip naar Oostende. De brigades zouden midden september nog net op tijd aankomen te Antwerpen. Na de val van de forten van Namen op 24 augustus stormde het Duitse leger richting Maubeuge (zie kadertekst Jules De Vriendt) waar het voor de eerste maal geconfronteerd werd met het Britse expeditieleger onder leiding van veldmaarschalk French. Ondanks hun efficiënte verzet bij Mons trokken de Britten zich verplicht terug, hun flank werd niet meer gedekt door het ordeloos terugtrekken van de Franse legers. Op 8 september gaf het omsingelde Maubeuge zich over. Het ingesloten Belgische leger liet zich ondertussen echter niet onbetuigd. Met een paar stevige uitvallen probeerde het de Duitse verbindingen te verstoren. Op 24 augustus werd er gevochten te Impe, op 25 augustus te Hofstade en op 26 augustus te Haacht. Op 9 september te Aarschot, op 10 september te Wijgmaal en Kessel-Lo en op 11 en 12 september te Wakkerzeel-Hambos. Op 26 en 27 september te Lebbeke en Sint-Gillis. Deze

uitvallen werden duur betaald in mensenlevens en verzwakte het veldleger nog meer. De Duitse soldaten, vaak onervaren en nauwelijks getraind, hadden het moeilijk met de gebruikte tactiek van infiltratie en verkenningen in de diepte. De inzet van de eerste automitrailleuses zorgde voor paniek en angst. Met Duitse soldaten die in het tumult elkaar troffen, was de mythe van de francs-tireurs, gewapende burgers die op militairen schieten, geboren. Ondanks de inzet van burgemeesters om hun stad en inwoners van de vernietiging te vrijwaren, maakten de Duitse bezetters meer dan misbruik van de mythe. In totaal zijn er 5.500 burgers door Duitse soldaten gedood, vooral Aarschot, Zemst en Dendermonde werden niet ontzien. Naast de verwoestingen te Mechelen, Tienen en Lier door het oorlogsgeweld werd Leuven door een dolgedraaide vijand vernield inclusief de universiteitsbibliotheek met daarin ontelbare unieke en onschatbare manuscripten werd platgebrand. Tijdens deze uitvallen sneuvelden onze dorpsgenoten Kamiel Coddens (Landegem) en Rudolf D'Haenens (Hansbeke).

Jules De Vriendt, krijgsgevangen na de val van Namen

Jules, Pieter De Vriendt werd op 21 april 1891 te Poesele geboren als zoon van August en Marie Rosalie D'Hoore. Hij was van de '*Klasse van 1911*'. Volgens zijn eigen notities behoorde hij tot het *5e Batt. (= bataljon) 2 compagnie wielrijders*. Tijdens zijn legerdienst was hij lid van de 'Boudewijn soldatenkring' in de Thomas Vinçottelaan 61 in Brussel. Hij woonde in de periode 1912-1913 regelmatig de bijeenkomsten van deze kring bij en ontving hiervoor een erediploma geparafeerd door ridder de Menten de Horne, de archiefbewaarder van de kring.

'In uitvoering der bevelen van den Heer Minister van Oorlog' ontving hij een jaar later een oproepingsbevel om zich als lid van het '*Bataillon der karabiniers wielrijders*' op 23 juli 1914 te melden bij zijn compagnie te Beveren-Waas.

- 2 -

SIGNALEMENT. — PERSOONS-BESCHRIJVING.	
<p>Fils de <i>Auguste</i></p> <p>Zoon van <i>J. B. Kervaeke, Henri Kervaeke</i></p> <p>Et de <i>Pocuelle</i></p> <p>Van van <i>Pocuelle</i></p> <p>N° à <i>Pocuelle</i></p> <p>né(e) le <i>22 avril 1891</i></p> <p>à <i>Pocuelle</i></p> <p>Dernier domicile à <i>Pocuelle</i></p> <p>Taille en mètres <i>1,60</i></p> <p>Poids en kilogrammes <i>60</i></p> <p>À ou la petite vérole dans l'année <i>1911</i></p> <p>droit de lecture prises gènes in het jaar <i>1911</i></p> <p>A été vacciné dans l'année <i>1911</i></p> <p>la vaccination in het jaar <i>1911</i></p> <p>Profession antérieure <i>peu de chose</i></p> <p>Préciser le cas <i>à l'Etat civil</i></p> <p>Etat civil <i>célibataire</i></p> <p>Marquage <i>none</i></p>	<p>Vierge <i>non</i></p> <p>Age <i>20 ans</i></p> <p>Front <i> moyen</i></p> <p>Pierres <i> bleus</i></p> <p>Toux <i> none</i></p> <p>Yeux <i> moyens</i></p> <p>Nez <i> sans</i></p> <p>Bouche <i> moyenne</i></p> <p>Mont <i> rond</i></p> <p>Chveux <i> châtains</i></p> <p>Barbe <i> sans</i></p> <p>Sourcils <i> w</i></p> <p>Requiescences <i> w</i></p> <p>Signes particuliers <i> Biscostre tectens</i></p>
<p>Quand et de quelle manière il est arrivé au corps Hoe en op welke wijze hij het korps gekomen is</p> <p><i>Le 30 mai 1914 en tant qu'ouvrier agricole 1914 province de Rhénanie orientale, 14e compagnie, commune de Pocuelle. le 2 octobre 1914 au service actif</i></p>	
<p>Services antérieurs et de quelle manière il a quitté le corps Voorgaaf diensten en op welke wijze hij het korps verlaten heeft</p>	

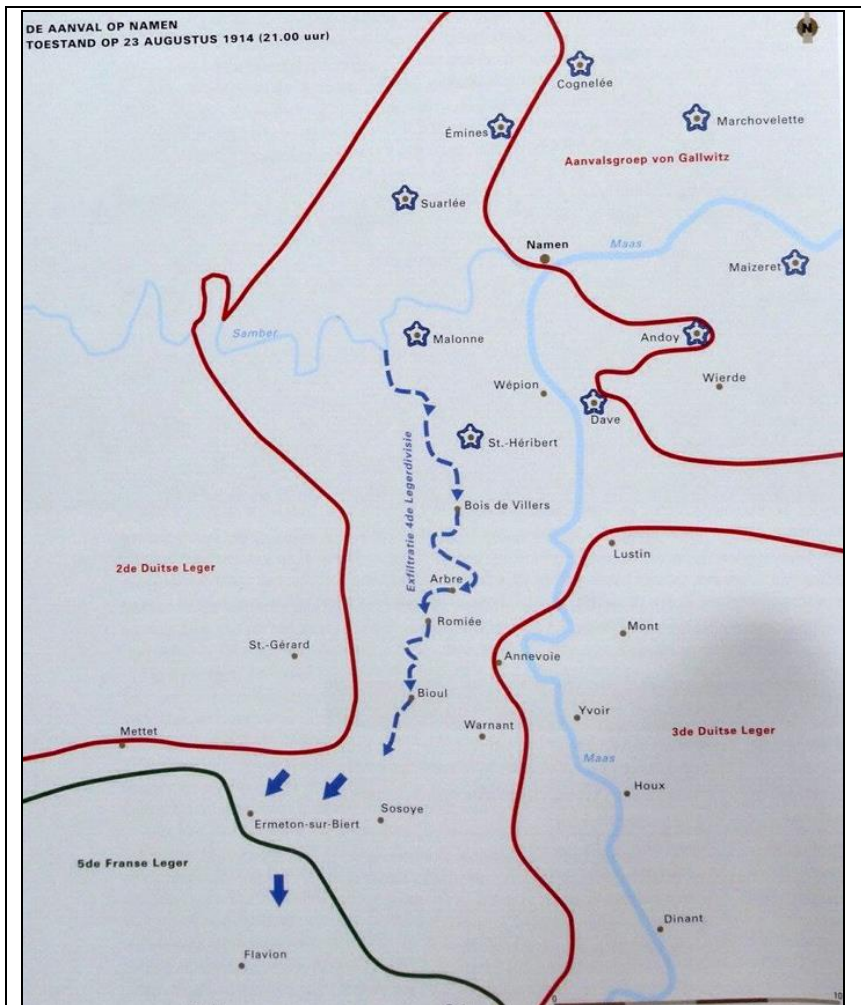

Avancement jusqu'au grade d'officier Becoming tot den grad van officier.

<p>Admission aux chevrons. Aanwinsting tot scheidstrepren</p>

<p>Campagnes, blessures, actions d'éclat Veldtochten, verwondingen, uitstekende da...</p>
<p>Antécédents judiciaires, condamnations, etc. Rechtelijk verloten, veroordelingen, enz.</p>

In zijn persoonlijke papieren vinden we, bij de voorbereiding van een schrijven naar de minister i.v.m. zijn frontstrepren, een kort overzicht van hetgeen zich daarna heeft afgespeeld. Zo noteerde hij dat hij, na de mobilisatie, naar het 30e Ligne is gestuurd als wielrijder bij majoor Petit te Namen, de dienstdoende kolonel bij het 30e Ligne.

Hij werd krijgsgevangen genomen te Bioul (nu een deelgemeente van Anhée), tussen Namen en Dinant, op 24 augustus 1914 om 12 uur en hij besluit zijn notities met: *'Wij hebben alles gedaan wat wij konden om niet in handen van den vijand te vallen, en op bevel van de Officier en Onderofficier hebben wij ons gevangen gegeven.'*

Er bevindt zich in dit bundeltje ook het klad van een brief ten gunste van een zekere Polydoor Rutsaert uit Meigem waarbij De Vriendt verklaart dat Rutsaert soldaat was bij het 3de Art. Reg. en dat hij eveneens te Bioul werd krijgsgevangen genomen, *'en slechts de wapens heeft neder gelegd dan op bevel der officieren'*.

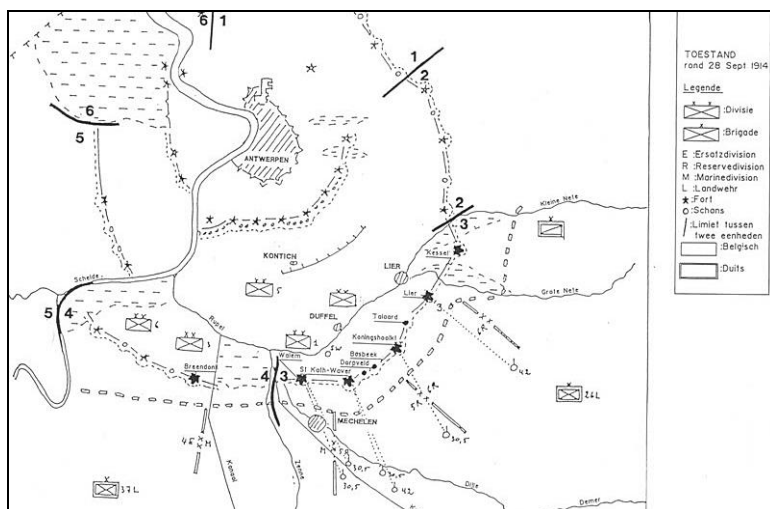

Waar Jules De Vriendt zijn krijgsgevangenschap doorbracht weten we niet. Hij bezat verscheidene foto's uit zijn gevangenschap maar we kunnen hem er nergens op herkennen. De foto's werden genomen door fotograaf Ernst Schütte uit Bruchhausen-Vilsen zodat we mogen aannemen dat hij ten zuiden van Bremen, langs de Weser, zijn gevangenschap doorbracht. Door de Nationale Militie te Brugge wordt hij op 16 september 1919 op 'definitief verlof' gesteld.

Op 12 oktober 1925 stelt hij bij de gouverneur van Oost-Vlaanderen zijn kandidatuur als veldwachter van de gemeente Poesele en op 9 september 1926 wordt hij door de Poeselse gemeenteraad voor deze functie voorgedragen. Vier maand later op 26 januari 1927, wordt hij door arrondissementscommissaris graaf de Kerckhove in die functie benoemd.

BELEGERING VAN ANTWERPEN

Alhoewel de vijand nauwelijks te bespeuren viel ten westen en ten zuidwesten van Antwerpen was dit toch een belegerde stad. De aanvallen met zeppelins zorgden voor een morele opdoffer zowel voor de bevolking als voor de militaire leiding die zich veilig buiten het bereik van de kanonnen waande. Het antwoord op de vraag naar de zin om Antwerpen te blijven verdedigen, werd deels door de geallieerden beantwoord. Het bleef een uitvalsbasis in de rug van de Duitse legers die aan de Marne gestopt waren. Vooral de First Lord of the Admiralty, Winston Churchill, was er voorstander van om Britse troepen te sturen en Antwerpen te gebruiken als uitvalsbasis. Echter stuitte dit plan op een neen van de Nederlandse regering die de Scheldemonding niet openstelde voor militaire transporten.

Beleg van Antwerpen.

Ondertussen verdedigde het leger Antwerpen met succes. De forten weerstonden diverse beschietingen en door gebruik te maken van mobiele

artillerie op pantser treinen kon er zelfs weerwerk geboden worden. Tussen 19 september en 1 oktober 1914 is er een soort patstelling. Franse troepen stabiliseren het front aan de Marne met steun van de Britten en zijn nu op zoek naar reserves om het initiatief over te nemen. Het begint met het mobiliseren van de garnizoenen en die met taxi's vanuit Parijs naar het 80 km verder gelegen front te brengen. Belgische troepen houden stand in hun vesting en behouden de verbinding met de geallieerden. Duitse troepen zoeken naar een tweede adem. Die wordt gevonden in de 25 nieuwe korpsen die door de grote toevloed van vrijwilligers geformeerd kunnen worden en na zes weken opleiding 'einsatzbereit' zijn. Hun eerste doel zijn de kanaalhavens, maar om dit te kunnen bereiken is Antwerpen een obstakel geworden.

AANVAL OP ANTWERPEN

De aanval op Antwerpen begint met de verovering van Mechelen op 27 september. De forten van Sint-Katelijne-Waver en Walem worden tot puin herleid op 29 september. Bij de verdediging sneuvelde Honoré De Dapper (Landegem). Zo ontstaat er een gat in de linie aan de Nete.

Om het gat te dichtten leverden de geallieerden één Britse Marin divisie, onvoldoende om de verdediging van de stad lang te kunnen vol houden. Door de houding van de Nederlandse regering, die de Schelde niet openstelde voor militaire transporten, was de aanvoer van meer troepen en bevoorrading niet meer mogelijk.

De koning staat voor een dilemma: ofwel terugtrekken naar de binnenste verouderde fortengordel ofwel uit Antwerpen ontsnappen via de nog enige open verbindingsslijn langs de kust in de hoop een stukje grond te vinden dat nog verdedigbaar is.

In Antwerpen blijven, zou de ondergang van het leger, de stad en zijn burgers betekenen. De koning besluit op 4 oktober om op 6 oktober de stad te verlaten.

Deze beslissing tot terugtocht werd genomen in samenspraak met de Franse en Britse bevelhebbers. De Britten leverden de pas in Oostende aangekomen 7^e Infanteriedivisie en Frankrijk zorgde voor een brigade Fuseliers Marins om als dekkingsmacht te fungeren. Deze troepen zouden Gent, een cruciale stad waar de nodige transportinfrastructuur door liep, beschermen.

TERUGTOCHT NAAR DE IJZER

Eerste fase van de terugtocht

In een eerste etappe verliet het leger Antwerpen over drie noodbruggen (Burcht, Rupelmonde en Hemiksem) en trok het terug tot achter het kanaal Gent-Terneuzen.

De botenbrug bij Burcht was zelfs geschikt voor het zwaarste materiaal. Alles wat niet te heet of te zwaar was werd meegenomen, ook de gewonde soldaten gingen mee; de rest van het materiaal werd vernield en in brand gestoken.

In een eerste fase trok het leger zich terug tot achter het kanaal Gent-Terneuzen. De cavalerie en de groepering Clooten nam daar stelling om de kantonnementen te beschermen. Zodra de laatste soldaat over de brug van Langerbrugge en Kerkbrugge was gestapt, werden die door de Pionniers-Pontoniers-Cyclistes opgeblazen. Enkel de brug van Zelzate bewaakt door een bataljon van het 7^e Linie bleef open om achterblijvers op te vangen. Door een misverstand trokken de Britse divisie Marine Fuseliers zich veel te laat terug uit Antwerpen. Een brigade van 3.000 man kwam te laat te Sint-Gillis-Waas aan om alsnog met de trein via Zelzate te kunnen vertrekken. Voor hen zat er niets anders op dan de Nederlandse grens over te steken waar ze geïnterneerd werden. 30.000 Belgische soldaten, de tien vestingbataljons, belast met de verdediging van Antwerpen, kozen ook voor deze oplossing. Een deel hiervan zal zich toch nog via Knokke of Engeland alsnog bij het leger aan de IJzer voegen.

Slechts een klein deel van de Antwerpse vestingstroepen, de groepering Warnant, zal in Zelzate nog aansluiting vinden met het gros van het leger. Na een mars van 180 km zullen zij op 16 oktober in Audricq (F) aankomen.

Op 7 oktober ligt Antwerpen onder Duits vuur. Op 10 oktober zal de burgemeester de stad aan de Duitsers overgeven.

In Zelzate stond er op 10 oktober één trein klaar om de 5e DA en een deel van de 6e DA naar Brugge te verplaatsen, via de spoorweg Eeklo-Maldegem-Brugge. Deze lijn is nu bijna volledig verdwenen op het kleine stuk na dat door het Spoorwegmuseum van Maldegem wordt gebruikt.

De overige divisies trokken in een tweede fase verder tot achter het Schipdonkkanaal.

Tweede fase van de terugtocht

Te Hansbeke stonden acht treinen klaar voor de soldaten van de 6^e DA. De eerste trein met Grenadiers- en Karabiniersregimenten vertrok om 7 uur, de laatste om 8 uur. Pas rond middernacht kwamen deze treinen te Diksmuide aan.

In Drogen stonden acht treinen klaar voor de 3^e en 4^e DA. Met bestemming Nieuwpoort vertrok de eerste trein om 5 uur en de laatste om 5.30 uur. In Aalter stonden in het station acht treinen klaar om de troepen naar Gistel en Westkerke te brengen. Op 11 oktober werden er nog eens acht treinen klaar gezet om in Zelzate het restant van de troepen op te halen. De laatste trein uit Zelzate vertrok op 11 oktober om 10.40 uur met aan boord een bataljon van het 7^e Linieregiment en burgers op de vlucht.

Ten zuiden van Zelzate controleerde de groepering Clooten, bestaande uit Rijkswacht en Burgerwacht en de cavaleriedivisie het kanaal en de bruggen te Kerkbrugge en Langerbrugge.

Vanuit Gent werden ook de buurtspoorwegen gebruikt. Over de tramlijn via Lovendegem-Ursel-Knesselare-Oedelem-Assebroek-Brugge werden het 4^e en 24^e Linie op 11 oktober verplaatst.

De Strijdmacht van generaal Clooten op 8 september 1914

Hoofdkwartier staf generaal Clooten: Eeklo

Groep van generaal-majoor Wouters (hoofdkwartier Waarschoot)

Zelzate en Assenede: Burgerwacht van Schaarbeek.

Kaprijke: Burgerwacht van Laken en Jette.

Waarschoot: Burgerwacht van Sint-Joost.

Oostwinkel: Burgerwacht van Verviers en Brussel.

Artillerie Burgerwacht Brussel.

Ertvelde: Compagnie Burgerwacht van Vorst en Sint-Gillis.

Groep van luitenant-generaal Coune (hoofdkwartier Beernem)

Aalter: Burgerwacht van Ukkel.

Knesselare: Half-Regiment Jagers te Voet.

Ursel: Burgerwacht van Molenbeek (1^e compagnie), Koekelberg en Anderlecht.

Beernem: Half-regiment Jagers te Voet.

Groep van generaal-majoor Morel de Boucle (hoofdkwartier Waarschoot)

Waarschoot: Burgerwacht van Gent.

Groep van Gendarmerie te Paard, Blondiau (staf in Eeklo).

Lembeke: 1^e eskadron.

Oost-Eeklo: 2^e eskadron.

Hansbeke: 3^e eskadron.

Mobiele eenheden (speciale korpsen)

Zomergem: Compagnie Jagers-Cylisten (Burgerwacht van Brussel),

Compagnie Gendarmerie van Gent.

Aalter: Gendarmerie onder bevel van Bloem.

Ruiselede: Burgerwacht Eskadron Marie-Henriette, Eskadron Chaudoir,

Burgerwacht van Gent Jagers te Paard.

De Brigade vrijwilligers

1^e Brigade: Brugge (Sint-Andries en Sint-Michiels), Lembeke en Hansbeke.

2^e Brigade: Eeklo.

3^e Brigade: Tielt (5^e regiment) en Pittem (6^e regiment).

4^e Brigade: Oostkamp.

13de Gemengde Brigade

Een bataljon in Eeklo, een bataljon in Oostende, een bataljon in Brugge-Zeebrugge.

Territoriale Gendarmeriebrigades van de Compagnie van Gent

Het effectief bestaat uit 2 officieren, 143 gendarmen, 200 vrijwilligers.

De Brigades van het district Eeklo blijven op post.

Evergem: Brigades van Evergem, Oostakker en Lochristi.

Deinze: Brigades van Deinze, Oudenaarde, Elsegem, Gavere, De Pinte en Kruishoutem.

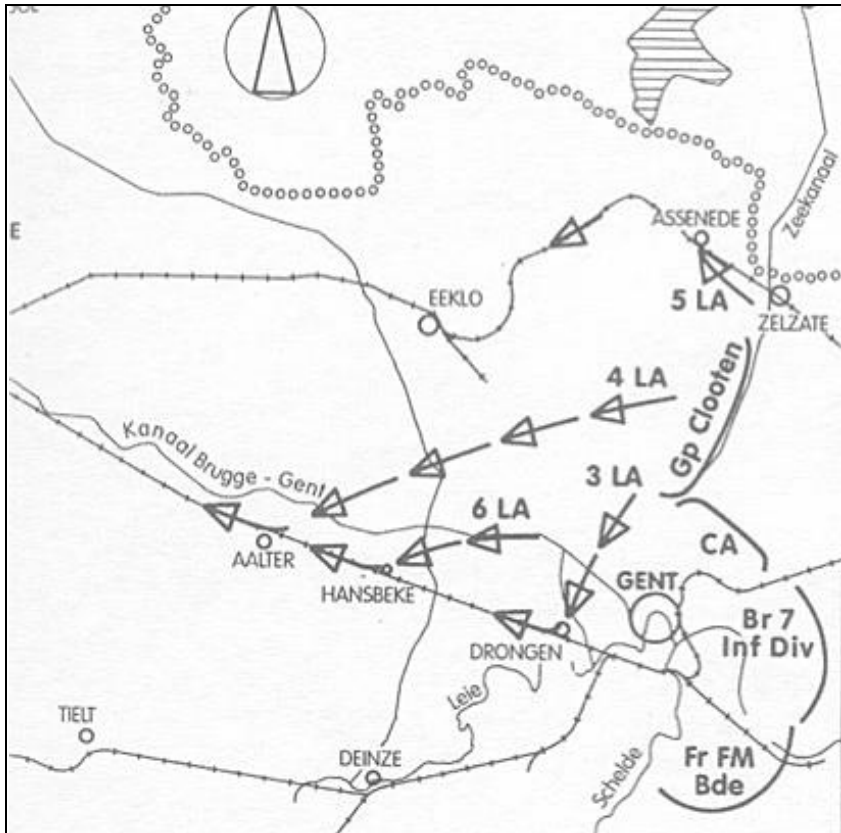
Ondertussen ontstond er in Brugge een verkeersinfarct door de toevloed van de 60.000 vermoeide manschappen van het veldleger. De chaos was zowel op de weg als op het spoor gigantisch. Alles werd zo vlug mogelijk naar Nieuwpoort en Diksmuide geleid. Omdat de spoorlijn Brugge-Nieuwpoort maar een enkelspoor was, nam dit echter veel tijd in beslag.

De onderdelen van de Britse 7^e Divisie verlieten vanaf 11 oktober Gent richting Aalter. Ook de Franse troepen braken op 11 oktober het gevecht te Melle af en trokken ook richting Aalter.

Op 12 oktober trokken de Duitse troepen Gent binnen. Op dat zelfde moment was er op het kasteel te Bellem een onderhoud tussen de Britse en Franse bevelhebber om het verloop van de terugtocht te bespreken. De Britten trokken naar Lichtervelde waar het gros van de 7e Britse Divisie zich bevond. De Franse troepen trokken richting Diksmuide waar ze tijdens de IJzerslag de as van de verdediging zouden vormen.

Tussen de vijand en de opstappende troepen te Hansbeke en Aalter was er dan nog één natuurlijke hindernis: het Schipdonkkanaal.

Tweede fase van de terugtocht.

Chronologie van de terugtocht met de trein

Zaterdag 10 oktober 1914

3e DA: bestemming ontschepingszone Nieuwpoort

00:15 station Drogen: 3e DA met bestemming zone Nieuwpoort zou vertrekken met telkens een interval van 45 minuten, maar in werkelijkheid is de eerste trein vertrokken om 4u30 en de laatste op deze lijn om 5u30. In Brugge was er een zeer grote vertraging waardoor de laatste trein hier uit Brugge kon vertrekken om 17u30 en aankwam in hun zone om 20u30.

4^e DA: bestemming Snaaskerke en Gistel

07u30 station Aalter: 4^e DA met bestemming Snaaskerke en Gistel zou vertrekken met telkens een interval van 45 minuten. Ook de treinen hier hadden last van de grote vertraging te Brugge. De genie-eenheid van de 4^e DA kon pas vertrekken na 23u00 nadat de brug in Terdonk was vernietigd.

6^e DA: bestemming Diksmuide

00u15 station Hansbeke. 6^e DA met bestemming Diksmuide zou vertrekken met telkens een interval van 45 minuten. Door een defecte locomotief op de lijn naar Brugge was er een vertraging van 6 uur. De eerste trein vertrok om 07u00 en kwam rond middernacht aan te Diksmuide. De laatste trein vertrok om 9u00.

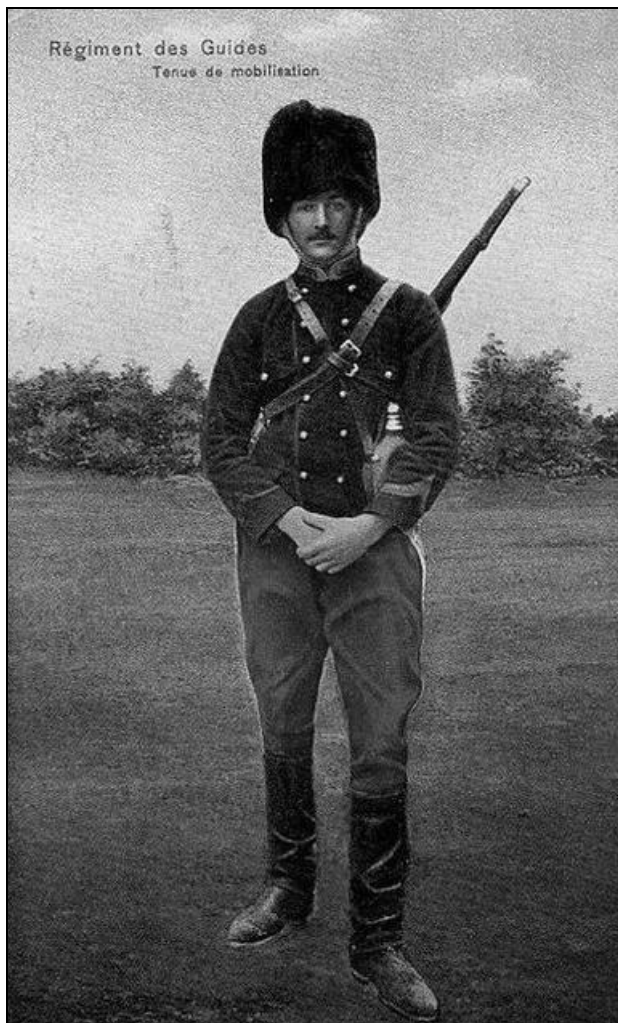
DE VERGETEN SLAG BIJ OVERBROEK

Op 13 oktober 1914 werd door de protagonisten van de Eerste Wereldoorlog Merendree als slagveld gebruikt. De geschiedenis van deze slag is nog in geen enkele publicatie over de Eerste Wereldoorlog beschreven maar sporen ervan zijn toch nog in het terrein achter gebleven. De informatie hierover is dan ook maar in een beperkt aantal bronnen terug te vinden maar dat is toch nog voldoende om een reconstructie te kunnen maken.

De Belgische verdediging: het Eerste Regiment Gidsen

Het '1er Régiment des Guides' was in 1914 een elite cavalerie-eenheid. Het begrip elite slaat niet op de uitrusting of training maar wel op de afstamming van het personeel. De uitrusting was, zoals bij het gros van het Belgische leger, niet aangepast voor een langdurige strijd en was ouderwets.

Het uniform bestond uit een rijbroek en rijlaarzen, vest en een kolbak of grote berenmuts. De rijkswacht en de grenadiers droegen ook een dergelijk hoofddeksel.

Gids.

De bewapening van de soldaat bestond uit een sabel en geweer. De sabel was ook bij de rest van de cavalerie nog steeds in gebruik. Het werd vooral als een offensief wapen gebruikt bij charges, in volle galop, op de vijand. De laatste van dit soort aanvallen vond plaats in 1918 bij Burkel (Maldegem). Toch was het in tijden van geweren en machinegeweren een bijna nutteloos wapen. De gids beschikte ook over een geweer type Mauser karabijn M1889 allégée. Dit wapen was een grendelgeweer van 3,3 kg. Elke af te vuren patroon werd door telkens te ontgrendelen en te vergrendelen van het wapen in de kamer gebracht. Bij het ontgrendelen werd de lege huls uit de kamer getrokken. Het wapen had een lader van vijf patronen. Na het afvuren van de vijfde patroon werd een clip met vijf nieuwe patronen van boven af in de lader geduwd. Het geweer was lichter en korter dan het infanteriewapen van dezelfde fabrikant, waardoor het bereik van het wapen aanzienlijk verminderde. Op het geweer was er geen mogelijkheid om een bajonet te plaatsen. De officieren beschikten over een pistool type Colt 1903 dat binnen het bereik van 20 meter nuttig was.

De soldaten van het regiment waren bijna allen afkomstig uit de gegoede burgerij. Ook bij de onderofficieren was de afkomst belangrijk om in dit regiment te worden ingelijfd. Een adellijke afkomst was noodzakelijk om als officier in deze eenheid te kunnen dienen.

Na het uitbreken van de vijandelikheden was er in het hele land een toestroom van vrijwilligers, bezielde om het vaderland te verdedigen. Het kadert allemaal in het onbezonnen geloof in een eervolle, korte oorlog die rond kerstmis reeds zou afgelopen zijn. Niet alleen zonen van fabrieksarbeiders werden door de opstoot van patriottisme geraakt, ook de jonge mannen met blauw bloed in de aderen meldden zich voor de dienst. Deze laatste groep vrijwilligers beschikte over, naast een hogere maatschappelijke opleiding, de nodige connecties wat vrij vlug resulteerde in een aanstelling bij het regiment Gidsen of Grenadiers. Uit deze groep rekruteerde de legerleiding om het nieuwe wapen van het Belgische leger, de 'automitrailleuse', in de eerste maanden van de oorlog te ontwikkelen en uit te bouwen. Deze jonge garde bezat, naast een eigen voertuig, de financiële middelen om de eigen uitrusting te betalen. Daarnaast hadden ze ook de nodige bravoure om stoutmoedige verkenningen diep in de vijandelijke linies uit te voeren. Ook hier werd de prijs in mensenlevens betaald.

Rechts de automitrailleur van Luitenant Hanckaert. Links rechtstaand in de wagen is wachtmeester Baudouin de Ligne, broer van Eugene Prins de Ligne.

Het leger van 1914 kende een strikte scheiding in de omgang tussen de verschillende hiërarchische niveaus van troep, onderofficieren en officieren. Het was ondenkbaar bijv. dat een gewoon soldaat zonder toestemming of verlof de eetzaal van de officieren kon betreden. Het Antwerpse hotel St.-Antoine was in 1914 de pleisterplaats voor het officierenkorps van het 1^e Regiment Gidsen. Toch was het daar normaal om een jonge brigadier-vrijwilliger uit een adellijke familie, na het brengen van de militaire groet, te zien aanschuiven aan de tafel waar kolonels en generaals op dat moment dineerden. Het elitaire karakter van het regiment bleef voor de adel zelfs nog in de jaren 1970 en 1980 een aantrekkingspool. Zo was bijv. de onlangs overleden graaf t' Kint de Roodenbeke een oud gediende van dit regiment. Na de stabilisatie van het front aan de IJzer zullen veel officieren van dit regiment dienen als verbindingsofficier bij de Britse troepen of in nog op te richten diensten, zoals de vertaaldienst. Onder andere luitenant Reyntiens en commandant baron Ferdinand Charles Ghislain Marie François de Wykerslooth de Rooyestein (°Brussel 10.06.1869 - †Sint-Lambrechts-Woluwe 09.02.1954) van het 3e eskadron zullen in die richting hun militaire carrière verder zetten.

Het 3e eskadron van het 1e Regiment Gidsen

Het 3e eskadron kwam op 12 oktober 1914 om 17 uur aan te Merendree en maakte bij de bevolking kwartier. Het eskadron kwam uit Evergem waar het een deel van het kanaal Gent-Terneuzen had bewaakt.

Zoals zo veel eenheden van het Belgische leger had dit eskadron reeds zijn sporen verdiend. De cavaleriedivisie had in de slag bij Halen op 12 augustus 1914 een omtrekkende beweging van de Duitse cavalerie verhinderd. Het eskadron had ook een mindere periode achter de rug. Tijdens een meerdaagse verkenningsoopdracht kwam het op 15 augustus tot een confrontatie met een Duitse infanteriecompagnie te Zepperen. Volgens het verslag van de commandant, kapitein-commandant baron Fernand de Wykerslooth de Rooyestein werd het eskadron verrast tijdens een rustpauze. Van de oorspronkelijke bezetting keerden slecht 26 man, de meesten zonder paard, ongedeerd terug. Luitenant Wittouck had een belangrijk aandeel in het terugbrengen van het restant van het uit elkaar geslagen eskadron en werd eervol vermeld op het legerdagorder.

INDELING VAN HET CAVALERIE-ESKADRON

Eskadron	officieren	soldaat
Kapitein of kapitein-commandant	1	
Luitenant en onderluitenant	3	
Adjutant		1
Eerste wachtmeester of wachtmeester-chef		1
Wachtmeester-chef		1
Wachtmeester-fourier		1
Wachtmeester		7
Brigadier		12
Hoornblazer		4
Brigadier-hoefsmid		1
Ruiter-hoefsmid		1
Ruiter-wapenmaker		1
Ruiter-te-paard		90
Ruiter-niet-te-paard		20
totaal	4	140

Het eskadron verloor wel één van zijn luitenants. Tijdens het gevecht werd luitenant Menten De Horne door zijn paard afgeworpen; toen hij bij kennis kwam, was hij samen met nog enkele anderen, waaronder de opperwachtmeester, krijgsgevangen genomen. Wachtmeester Eugene De Ligne werd bevorderd tot onderluitenant en nam de vrij gekomen plaats in. Eind september werd het eskadron terug aangevuld met 90 'sabels'. Vermoedelijk is dan ook brigadier Robert Donny (zie kadertekst *Brigadier Robert Donny*) toegevoegd aan het eskadron.

Aan het begin van de oorlog was de sterkte van het eskadron nominaal 150 man. Echter door de geleden verliezen en het debacle te Zepperen is het aannemelijk dat de getalsterkte gezakt was naar ca. 110 à 120 manschappen. Ondanks de aanvulling met onervaren vrijwilligers bleef door het aanwezige leiderschap de gevechtswaarde onaantast.

Het vertragend gevecht

Het vertragend gevecht of in het jargon 'jaloneren' is een tactiek die zelfs nog in 1988 aan de Belgische verkenners werd geleerd. De tactiek bestaat erin tijd te winnen door de vijand systematisch in zijn opmars te hinderen. Op die manier krijgen de eigen troepen de nodige tijd om zich op te stellen en voor te bereiden. De te winnen tijd kan in uren uitgedrukt worden of met de term 'zo lang mogelijk' en dit laatste werd als 'Himmelfahrtskommando' (levensgevaarlijke opdracht) beschouwd.

In die dagen werd er ook voor het eerst een grote reorganisatie doorgevoerd binnen het leger. Aan het begin van de oorlog beschikte het Belgische leger over één cavaleriedivisie bestaande uit vier regimenten, verdeeld over twee brigades. Het 1e en 2e Gidsen vormden onder kolonel De Mogne de brigade Gidsen. De tweede brigade werd gevormd door het 4e en 5e Lansiers. Elke Division d'armée (DA) beschikte naast zijn brigades infanterie ook over een regiment cavalerie voor verkenning en verbinding. Zo was voor de reorganisatie het 2e Jagers te Paard ingedeeld bij de 5e DA, het 2e Lansiers bij de 3e DA. In oktober 1914 wordt kolonel De Mogne bevorderd tot generaal-majoor met als opdracht een tweede, tijdelijke cavaleriedivisie op te richten waarin de cavalerieregimenten van de DA's worden ondergebracht. De commandant van het 2^e Regiment Gidsen wordt bevorderd tot brigadecommandant van de brigade Gidsen. Vanuit het hoofdkwartier (HK) krijgen de beide divisies de opdracht om vanaf Ronsele (Zomergem) tot in Deinze en van Deinze tot in Tielt een verdedigend scherm op te richten. De brigade Gidsen krijgt een zone langs het Schipdonkkanaal toegewezen,

lopende van de kruising van het Schipdonkkanaal met de Brugse Vaart tot 400 m ten noorden van Nevele. Tevens moet het met het 2^e Gidsen naar het westen toe bepaalde punten, zoals het Hansbekeveer, op de noordelijke oever van de Brugse Vaart bezetten. Het 2^e Gidsen zal ook het personeel leveren voor de patrouilles ten noorden van de Brugse vaart richting Zomergem en Ursel, naar de kruising van de kanalen en naar het oosten richting Gent.

Om over voldoende middelen te kunnen beschikken wordt de 2^e compagnie Cyclisten aan de Gidsen toegevoegd. Ook de 1^e compagnie wordt beloofd maar is op 12 oktober om 17 uur nog steeds in contact de Duitsers aan de brug over de Leie te Drongen. De compagnie trekt terug via Sint-Martens-Lerne naar Nevele en zal pas op 13 oktober om 10.30 uur te Hansbeke aankomen. De compagnie Pionniers-Pontoniers-Cyclistes zorgt voor het vernielen van alle bruggen met uitzondering van de spoorwegbrug te Landegem.

De Kalebrug te Merendree gaat op 12 oktober om 23.30 uur in de lucht. De bruggen te Landegem en Nevele zijn om 17.30 uur reeds vernield.

Te Landegem ontmoeten de Belgische lansiers de laatste terugtrekkende Britten van de 7^e Divisie. De Britse infanterie verlaat het dorp om 17 uur, om 21 uur vertrekt de laatste Britse cavalerist. De aangelegde loopgraaf laten ze achter aan de Belgische cavaleristen om te bezetten.

Om de vuurkracht van de licht bewapende eenheid te verhogen wordt de automitrailleuse van de luitenant Thiry aan de brigade toegevoegd. Immers beschikt de cavalerie nauwelijks over machinegeweren. De brigadecommandant plaatst die onder het bevel van het 1^e Regiment Gidsen.

Daarnaast worden nog twee batterijen, elk vier stukken geschut 75 mm, van de bereden artillerie aan het regiment toegewezen.

*Automitrailleuse
Minerva.*

Bereden artillerie.

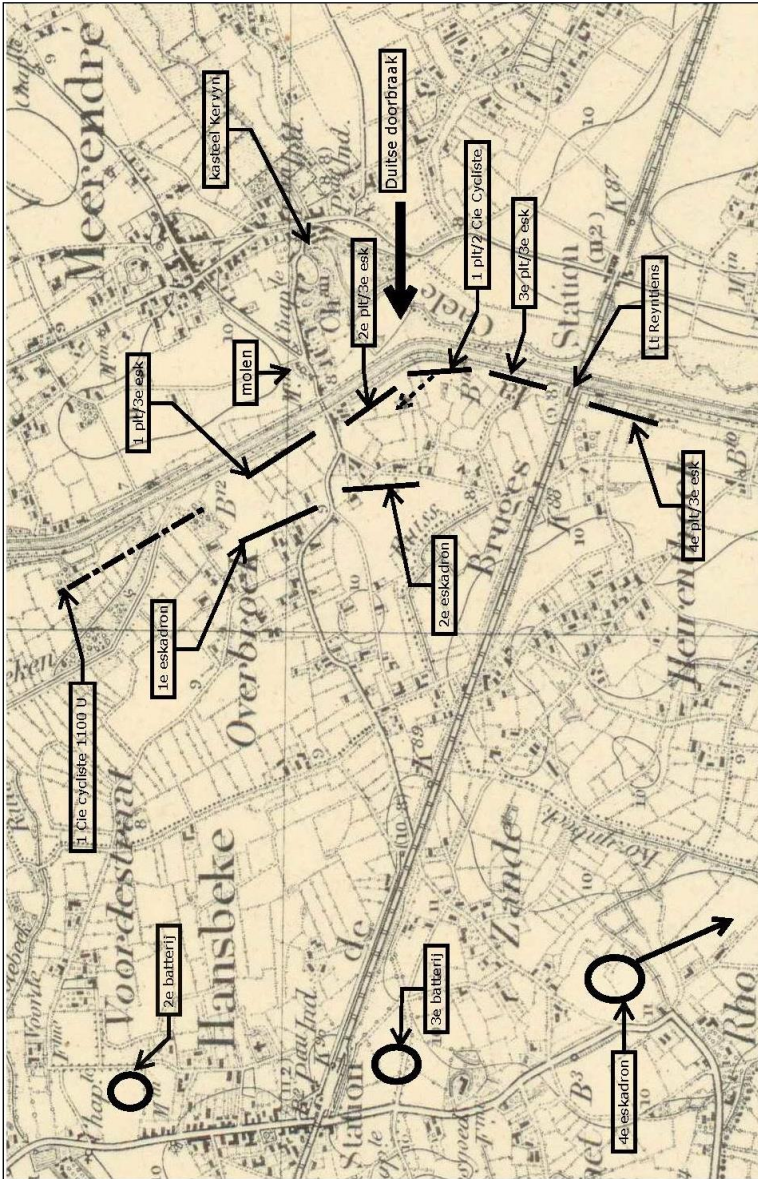

Derde escadron van het Eerste regiment Gidsen op rust.

Rustpauze van de cyclisten.

Op 13 oktober vroeg in de ochtend neemt het 3^e eskadron van het 1^e Regiment Gidsen stelling op de westelijke oever van het Schipdonkkanaal te Merendree. Binnen de sector van het regiment vormt de weg van Merendree naar Hansbeke het belangrijkste element in de verdediging. De brug is weliswaar vernield maar zonder dekking is een dergelijke vernieling van weinig waarde. De vijand kan immers met zijn genietroepen een brug, letterlijk, in een paar uur herstellen. De herstelling kan zelfs in die mate uitgevoerd worden dat de brug geschikt is voor beladen verkeer en voor de artillerie. Vanaf Merendree naar Aalter is het nog 10 km, een mars van twee uur en dan is de helft van de afstand Gent-Brugge al afgelegd. Het grootste gedeelte van de beschikbare verdedigers wordt dan ook aan de Kalebrug voorzien.

De aanval.

Omdat de 1^e compagnie Cyclisten nog niet is aangekomen, neemt de regimentscommandant zich voor om die bij hun aankomst naar de kruising van het Schipdonkkanaal en de Brugse Vaart in Merendree te sturen. De kanaalkruising wordt op dat moment enkel gedekt door patrouilles van het 2^e Regiment Gidsen.

De nog intacte spoorwegbrug in Landegem is een verrassing voor het hoofdkwartier van het regiment. Vanuit het brigadehoofdkwartier te Lotenhulle wordt getelefoneerd naar het divisiehoofdkwartier in Poeke om de toestemming te verkrijgen de brug alsnog op te blazen. Die toestemming zal pas om 10 uur doorkomen, te laat, want de strijd aan het kanaal is dan al in volle gang. De berichtgeving vanuit Lotenhulle, hoofdkwartier van de brigade Gidsen, en vanuit het hoofdkwartier van het leger te Nieuwpoort-Bad, neemt zo maar even twee uren in beslag. Toch is de spoorwegbrug strategisch niet zo belangrijk, want de brug over de Leie (Drongen) is vernield en er kan geen spoorverkeer vertrekken vanuit Gent. Tactisch gezien is de intacte spoorwegbrug voor de verdedigers een probleem. De oplossing wordt gevonden door de mitrailleur van het eskadron op te stellen op de zolder van het seinhuis dat stond op de hoek van de huidige Lambroekstraat en Vaart Links, naast de spoorweg in Landegem. Vanuit die beschermde opstelling kunnen de brug en de omgeving onder vuur genomen worden, waardoor het uitgesloten is de brug te voet over te steken.

De aarzeling om de brug op te blazen is logisch te verklaren. Tot zo lang er treinverkeer mogelijk was, werden per spoor treinen met gekwetsten en materieel vanuit Gent verstuurd. Tot op 12 oktober in de ochtend, terwijl Duitsers via Gentbrugge de stad binnentrekken, vertrekken er nog treinen richting Brugge en verlaten de laatste Engelse troepen via de Brugsepoort de stad Gent.

De 3^e batterij van de bereden artillerie neemt stelling 700 m ten zuiden van het station van Hansbeke. Vanaf 8.45 uur is de artillerie klaar om te vuren. De doelen van de batterij worden vastgesteld: de bruggen te Landegem en Merendree, de in- en uitvalswegen van Merendreedorp.

De 2^e batterij neemt stelling te noorden van Hansbeke. De vier stukken moeten de verdediging van Hansbekeveer ondersteunen, de kanaalkruising en de trekweg Merendreedorp/Durmen bestrijken.

Omdat het geschut visueel geen contact heeft met de doelen wordt er een voorwaartse waarnemer bij de mitrailleur op de zolder van het seinhuis

geïnstalleerd. Via de telefoonlijn die langs de spoorweg loopt, heeft de artillerist contact met de 3^e batterij om het vuur bij te sturen.

Reeds om 8 uur wordt het eerste alarm gegeven. De eerste Duitse soldaten vertonen zich op de oostelijke zijde van het kanaal. Er wordt een patrouille van de 2^e Gidsen op verkenning gestuurd, samengesteld uit een officier, een onderofficier, tien ruiters en een paar Cyclisten. De patrouille vertrekt vanaf Landegembrug richting Slindonk-Vinderhoute-Lovendegem. De Cyclisten vormen de verbinding tussen de patrouille en het regiment. Mondjesmaat keren deze terug met berichten over de vordering en waarnemingen van de patrouille. Volgens plan zou de patrouille terugkeren via de spoorwegbrug te Landegem. Onderweg wordt in Lovendegem (Bierstalbrug) contact gemaakt met de Duitse troepen. Omdat de terugweg naar de spoorwegbrug om 10.10 uur reeds is afgesneden, keert de patrouille via Zomergem en Hansbekeveer terug binnen de eigen linies.

Om 8.30 uur zijn alle posities bezet. Van noord naar zuid :

- aan de kanaalkruising: patrouilles van het 2e Regiment Gidsen (3e eskadron);
- ten noorden van de Kalebrug: één peloton Cyclisten van de 2e compagnie en één peloton van het 3e eskadron 1e Regiment Gidsen;
- op de weg naar de Kalebrug: automitrailleuse Thiry;
- ten zuiden van de Kalebrug: één peloton van het 3e eskadron;
- te Overbroek in reserve: het 1e en 2e eskadron 1e Regiment Gidsen;
- ten noorden van de spoorwegbrug : één peloton van het 3e eskadron 1e Regiment Gidsen;
- op de zolder van het seinhuis: één mitrailleur, één voorwaartse waarnemer luitenant Reyntiens;
- tussen de twee pelotons Gidsen komt er een peloton Cyclisten van de 2e compagnie;
- ten zuiden van de spoorwegbrug: één peloton van het 3e eskadron van het 1e Regiment Gidsen;
- in reserve te Hansbeke: het 4e eskadron van het 1e Regiment Gidsen.

Het volledige front van de drie eskadrons Gidsen en de twee pelotons Cyclisten beslaat ongeveer 1,3 km. Omdat per vier soldaten één man achterblijft bij de paarden te Overbroek (Merendree) wordt de getalsterkte van de eskadrons gereduceerd tot ongeveer 80 man. Per peloton zijn er dus 20 manschappen beschikbaar om de linie van 250 meter lengte te bezetten.

De soldaten zitten op een onderlinge afstand van ruwweg 15 m in geïmproviseerde loopgrachten en dekkingsgaten.

Om 8 uur wordt het 4^e eskadron naar Landegembrug gestuurd. Daar lost het het 1^e eskadron van het 5^e Lansiers af. De lansiers vertrekken richting Nevele. Hun opdracht is binnen de schoot van hun brigade het kanaal vanaf Nevele tot Deinze te beschermen.

Hierna volgt chronologisch het verloop van het gevecht:

- 08.00: contact met de eerste Duitse verkenners.
- 08.15: telefoon naar het hoofdkwartier met het verzoek de spoorwegbrug in Landegem op te blazen.
- 08.45: alle posities bezet langs het kanaal. Het 4^e eskadron vertrekt naar Landegembrug. De patrouille van het 2^e Gidsen vertrekt richting Lovendegem. De twee batterijen artillerie nemen stelling.
- 10.10: Duitse troepen vallen aan te Landegem en te Merendree.
- 10.15: eerste schrapnels vallen op Overbroek (Merendree); de paarden worden 500 m verder naar achter verplaatst.
- 10.15: bericht van het 2^e Jagers te Paard, contact met de vijand aan Motjesbrug te Zomergem.
- 10.50: divisie beveelt de brigade de terugtocht voor te bereiden:
  - 1^e brigade via Hansbeke-Lotenhulle-Poeke-Ruiselede;
  - 2^e brigade via Vinkt-Aarsele-Tielt-Koolkamp, de Cyclisten vormen telkens de achterhoede.
- 10.50: op bevel beschiet de 3^e batterij de molen aan de Kalebrug en het kasteel Kervyn in Merendree; bij het derde salvo staat de molen in brand.
- 10.55: het peloton Cyclisten, gelegen in de bocht van het kanaal en tussen de twee pelotons Gidsen in begint een beweging naar de Kalebrug toe; ook elementen van het 2e eskadron beginnen zich te verplaatsen.
- 10.55: aankomst van de 1e compagnie Cyclisten te Hansbeke; twee pelotons vertrekken naar de kanaalkruising; één peloton wordt naar Landegembrug gestuurd.
- 11.00: de groepscommandant, majoor Buffin, ziet de fout van de Cyclisten en stuurt het peloton terug naar zijn posities. Het is echter te laat, een handvol Duitse soldaten steken het kanaal over maar worden op de oever vastgepind.

- 11.00: de 3e batterij vuurt op de oversteekplaats en verhindert verder oversteken van Duitse troepen.
- 11.50: de mitrailleur aan de spoorwegbrug loopt vast. Munitie wordt schaars. Luitenant Reyntiens vraagt vuur op een gebouw 200 m ten noorden van Landegemdorp. Hij gaat vervolgens zelf munitie halen en verdeelt ze over de manschappen.
- 11,55: het 4^e eskadron van het 2^e Gidsen meldt contact met de vijand bij Hansbekeveer.
- 11.55: de vijand slaagt er in over de spoorwegbrug te geraken ondanks zware verliezen.
- 12.00: bevel tot terugtocht wordt gegeven. De rangen worden uitgedund door terugtrekkende soldaten.
- 12.15: terugtocht naar Hansbeke in volle gang, het front bezwijkt.
- 12.45: de artillerie beschiet regelmatig de in- en uitvalsweg van Landegem en Merendree.
- 12.45: de Gidsen hebben positie genomen voor Hansbeke.
- 13.00: de colonne Gidsen wordt geformeerd te Hansbeke en begint de terugtocht. De bereden artillerie wordt door het Duits geschut onder vuur genomen en volgt de colonne Gidsen. De Cyclisten vormen de achterhoede.
- 14.00: De burgemeester en secretaris van de gemeente Hansbeke begroeten de eerste Duitse soldaat.

In zijn rapport aan de regimentscommandant laat de eskadronscommandant van het 3^e eskadron weten dat hij 30 % van zijn effectief heeft verloren.

De Duitse opmars vanuit Gent

Op 9 oktober trekt het Duitse leger over de Schelde bij Dendermonde. Generaal von Beseler, commandant van het 3^e korps belast met de aanval, is vooral bezig met de val van Antwerpen. Hij is ervan overtuigd dat het Belgische leger in Antwerpen opgesloten zit. Hij maakt zich dan ook op om koning Albert I krijgsgevangen te nemen. Het is voor hem een grote verrassing dat de overgave van de stad Antwerpen door de burgemeester en een generaal, vergezeld van een gewone sergeant, bezegeld wordt. In plaats van bij St.-Niklaas naar het westen af te buigen, in achtervolging van het terugtrekkende Belgische leger, trekken de Duitse troepen naar het oosten om de belegering van Antwerpen te volmaken. Met deze beweging verliezen ze reeds één dag in de achtervolging van het Belgische leger. Op 10 oktober

laat hij dan ook de troepen richting kust zwenken. De spits van het Duitse leger wordt op dat moment de 4e Ersatzdivisie die onmiddellijk richting Gent oprukt. De divisie zal zijn eerste gevecht leveren te Melle in een felle confrontatie met de Franse Fuseliers Marins van admiraal Rhonarc. Na de intocht te Gent op 12 oktober vormt deze divisie nog steeds de spits van de opmars naar de kust. Op de rechter flank is er nog steeds weerstand langs het kanaal Gent-Terneuzen en op de linker flank is er slechts sporadisch beweging van de eigen cavalerie. De mislukte poging van de Duitse cavalerie om op 7 oktober bij Edemolen (Nazareth) de spoorlijn Gent-Deinze te saboteren is daar een voorbeeld van. Na de bezetting van Gent trekt het leger verder richting Mariakerke en Drongen. Daar zal het aan de bruggen over de Brugse Vaart en de Leie taaie tegenstand krijgen van twee compagnieën Cyclisten en een handvol lansiers, die tot 17 uur zullen stand houden. Het bevel dat aan een patrouille van het 2e Jagers te Paard was gegeven om richting Meulestedebrug te trekken, wordt afgeblazen omdat voorwaartse troepenbewegingen bij nacht, zonder verkenning, gevaarlijk waren.

Op 12 oktober ligt dus de Duitse frontlijn net voorbij Gent. Ruwweg kan er een lijn getekend worden vanaf Evergem-Vinderhoute (Bierstalbrug) naar Mariakerke-Drongen-St.-Martens-Latem. Lovendegem wordt pas op 13 oktober in de ochtend bezet.

De kortste weg naar de kust, de doorgang naar de kanaalhavens, vertrekt vanuit Mariakerke en gaat via Merendree-Hansbeke-Bellem-Aalter-Brugge. Dit is één van de drie goed begaanbare kasseiwegen vanuit Gent die een snelle opmars mogelijk maken. De tweede parallelle weg loopt via Drongen (Baarleveldstraat) naar Landegem (Wildekouter). De derde weg loopt vanuit Drongen, de steenweg naar Deinze.

De beschrijving van de Duitse bewegingen is gebaseerd op een paar feiten. Het 3^e Reservekorps zette na de val van Antwerpen de achtervolging op het Belgische leger in. Het korps bestond uit drie divisies, de 5^e en 6^e Reservedivisie en de 4^e Ersatzdivisie. Het is deze laatste die op 13 oktober contact zal maken met het 1^e Regiment Gidsen te Merendree en Landegem. De 4^e Divisie was nog niet lang bij het 3^e Korps. De divisie werd pas in augustus 1914 opgericht door het groeperen van een aantal Ersatzbataljons (vrijwilligers) uit Brandenburg, Saksen, Mecklenburg, Schleswig-Holstein en de Hansasteden.

De divisie beschikte over 3 brigades :

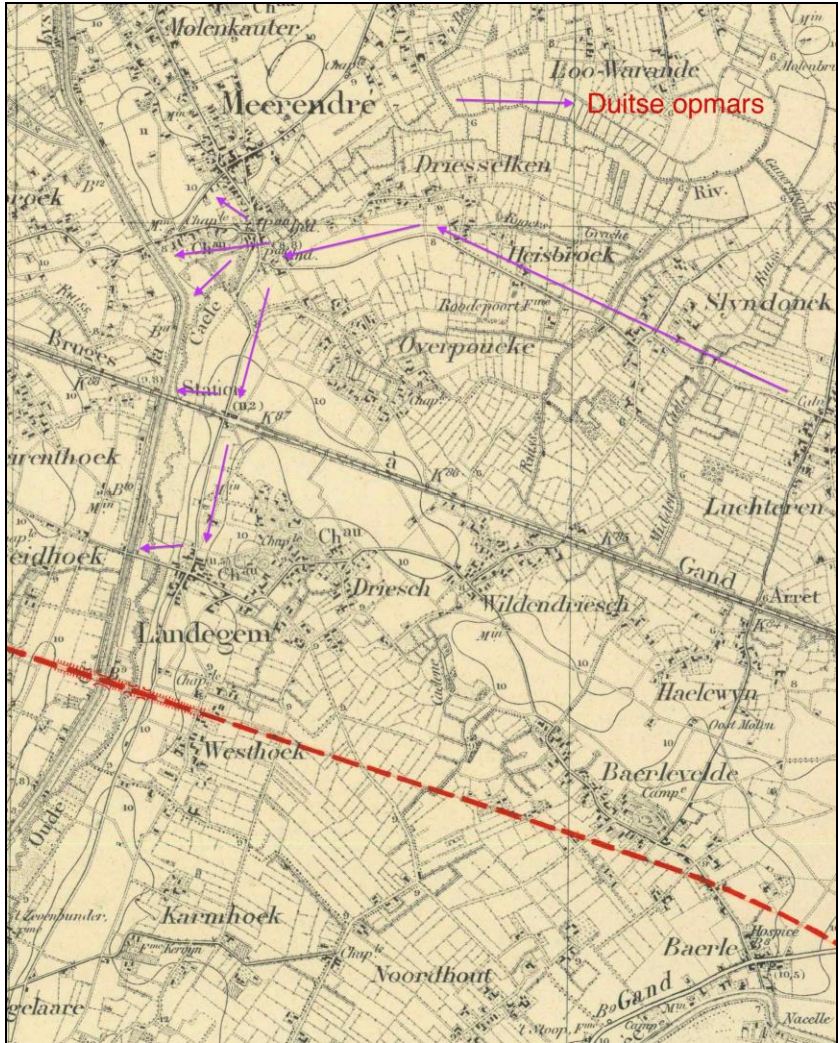
- 9^e bestaande uit de bataljons 9, 10, 11 en 12;
- 13^e bestaande uit de bataljons 13, 14, 15 en 16;
- 33^e bestaande uit de bataljons 33, 34, 35 en 36.

Daarnaast beschikte de divisie over drie detachementen cavalerie, drie afdelingen veldartillerie en drie compagnieën genie.

Na het afwerken van een trainingscampagne in augustus werd de eenheid toegevoegd aan de het 2^e Beierse Corps. Tussen 22 augustus en 15 september vocht de divisie in het departement Lorraine Frankrijk. Op 15 september vertrok ze per trein naar Brussel.

Een monument opgericht voor de gesneuvelde Duitse soldaten van 13 oktober 1914 in Merendree (zie DODENZORG) bevat informatie die in combinatie met het tijdschema de mogelijkheid biedt om het Duitse verloop van het gevecht op 13 oktober 1914 in Merendree te deduceren.

Op 13 oktober in de vroege ochtend vertrok het eerste Duitse bataljon richting Merendree vanaf de vertreklijn te Mariakerke. Om hinderlagen te vermijden worden eerst een aantal verkenners vooruitgestuurd langs de te volgen weg. Immers had een patrouille op de avond van 12 oktober contact gehad te Merendree met elementen van de Belgische Burgerwacht. Deze verkenners zullen geen contact maken met de patrouille van de Gidsen, die net achter hen zal voorbijkomen, maar wel om 8.30 uur met de verdedigers aan het kanaal. Omdat het 1e Duitse bataljon ook geen contact maakt met de patrouille bij het oversteken van het kruispunt te Slindonk is die waarschijnlijk pas rond 9 uur voorbijgekomen. Op de weg naar Merendree kan slechts één Duitse eenheid tegelijk zich verplaatsen. Er zit dus steeds een tijdsspanne en gaping in de doortocht tussen de verschillende eenheden over het kruispunt te Slindonk. Na dit 1e bataljon volgt een detachement genie. In de rapporten van de verkenners zal er melding gemaakt worden van de opgeblazen Kalebrug. De nood aan brugslagmateriaal om het kanaal te kunnen overschrijden is een logisch gevolg. Vervolgens wordt er één, vermoedelijk twee batterijen, artillerie op de weg gezet. Dan pas volgt er een tweede bataljon dat dus pas om 9.30 uur over het kruispunt Slindonk kan voorbijkomen.

De Duitse opmars.

Enmaal aangekomen te Merendree zal het bataljon zich verspreiden zoals een watervlek. Een compagnie trekt naar de noordelijke zijde van de Kalebrug; een compagnie naar de zuidelijke kant van de Kalebrug en een compagnie naar de brug zelf. De laatste compagnie van het bataljon wordt in een normale strategie als reserve ter hoogte van het kasteel van Kervyn en

Merendreedorp geplaatst. Het kasteel zal ook als hoofdkwartier en dispersiepunt gebruikt worden voor alle troepen die dan nog moeten aankomen. Zo veel bewegingen rond een relatief klein punt is een voor de hand liggend doelwit voor de Belgische artillerie. De aangekomen Duitse artillerie neemt plaats in de velden buiten Merendreedorp. Gezien de aard van het terrein moet dat links en rechts van de Alsemweg zijn geweest. De Duitse artillerie beschoot een maar beperkt gedeelte van het terrein, de wijk Overbroek, wat doet vermoeden dat de inzet beperkt was tot maximum twee batterijen veldgeschut. De Gidsen hadden aan 500 m genoeg om hun paarden buiten de gebombardeerde zone te brengen. Het geschut heeft ook maar kortstondig, ongeveer 20 minuten, steun kunnen geven. De oorzaak daarvoor kan liggen bij de waarnemer die het geschut leidde. Naar alle waarschijnlijkheid zat hij, ideaal voor observatie, in de molen aan de Kalebrug. Na het vernietigen van deze molen verloor de artillerie de mogelijkheid om gericht te kunnen vuren. Pas twee uur later zal het opnieuw gericht kunnen vuren in de richting van Hansbeke, vermoedelijk met een tweede waarnemer die vanuit de kerktoren van Merendree opereerde en zicht had op Hansbeke.

Om 10 uur in de ochtend en met één bataljon ontplooid kunnen de Duitsers de verdedigers aan de Kalebrug het vuur aan de schenen leggen. Het tweede Duitse bataljon dat rond 9.45-10 uur aankomt, kan in Merendree weinig doen. Het is dus logisch dat het zich via de Stationsstraat gaat verspreiden naar Landegem. Een logisch doel is daar de intacte spoorwegbrug. Met een compagnie op de brug en telkens een compagnie links en rechts van de brug worden de verdedigers ook daar onder vuur genomen. In het midden van het front, in de bocht van het kanaal tegenover de Cyclisten, komen er in eerste instantie geen aanvallers te staan. De hevige tegenstand aan de twee bruggen noodzaakt de vijand tot het zoeken van een alternatief. Vanaf het kasteel Kervyn kunnen de Duitsers via de bedding van de Kale de kanaalberm tegenover de Cyclisten in de bocht van het kanaal ongezien naderen. De Cyclisten komen dus vrij laat en onder onregelmatig vuur te liggen en hebben dus veel bewegingsvrijheid. Deze bewegingsvrijheid zal leiden tot het zich oriënteren naar de brandhaard aan de brug na de artilleriebeschieting. Een handvol Duitse infanteristen en genisten slaan een passerelle over het kanaal en steken op dat moment over. Omdat de passerelle onmiddellijk wordt uitgeschakeld door de Belgische artillerie is de aanvoer van versterkingen niet meer mogelijk, belangrijker nog, de aanvoer van munitie wordt volledig afgesneden. Voor het handvol soldaten zit er niet

veel meer op dan stand te houden en de nacht af te wachten. In de duisternis kunnen ze misschien terugtrekken of komen er versterkingen. Ondertussen worden ze door de terugkerende Cyclisten in hun positie vastgepind.

Uiteindelijk daalt de Belgische vuurkracht aanzienlijk aan de spoorwegbrug. Niet alleen het vastlopen van de mitrailleur maar ook het gebrek aan munitie speelt daarin mee, ook omdat het bevel tot de terugtocht reeds is gegeven. Het aantal verdedigers is met helft gedaald en geeft de Duitsers de kans om met een gewaagde stormloop over de smalle spoorweg op de brug te komen. Het is evident dat dit, zoals door onderluitenant de Ligne werd beschreven, met veel verliezen gepaard gaat. Een laatste salvo van de verdedigers zorgt ervoor dat de vijand nog even tegen de grond wordt gedrukt. Na een paar minuten steken de Duitsers de brug over. Een paar honderd meter verder zien ze de laatste Belgische Gidsen in de richting van de wijk Overbroek terug lopen.

Om 12 uur slagen de Duitsers erin om over de spoorwegbrug te geraken. Aan de Kalebrug volgt een gelijkaardige beweging. Over geïmproviseerde bruggen trekken de Duitse soldaten over het kanaal. Het zal dus even duren om alle manschappen van het bataljon over het kanaal te krijgen, te verzamelen en op de weg in een marscolonne op te stellen. In tussentijd worden de verkenners op pad gestuurd om terug contact te krijgen met de vijand. Pas om 14 uur betreedt de eerste Duitse soldaat Hansbekedorp.

Gesneuvelden aan het kanaal op 13 oktober (zie: DODENZORG en kaderteksten)

Tot op vandaag weten we dat aan Belgische zijde tien soldaten van het 1^e Regiment Gidsen sneuvelden.

Deze lijst is vermoedelijk niet volledig. Als de commandant van het 3^e eskadron 30 % verliezen laat noteren in zijn verslag laat dit een hoger cijfer aan doden vermoeden. In eerste instantie sprak men over slechts acht doden. Het cijfer is opgelopen naar tien doden van wie er twee zeker pas een paar dagen of zelfs maanden later overleden zijn aan de gevolgen van hun verwondingen. Ook onderluitenant de Ligne schrijft in zijn brief aan barones Donny "vijf mannen van mijn peloton werden gedood of gekwetst". Het is wel zo dat niet alle gesneuvelden en gekwetsten uit het 3^e eskadron kwamen. Zeker drie gesneuvelden behoorden tot het 2^e eskadron dat in steun van twee pelotons van het 3^e eskadron aan de Kalebrug streed.

Wat de notatie betreft, bevatten de overlijdensakten vaak fouten wat het reconstrueren van de feiten niet altijd makkelijk maakt. De notatie in de akte van een soldaat uit het 2^e eskadron van het 1^e Gidsen wordt als 1^e/2^e genoteerd. Bij het verdwijnen of vergeten van de 1^e wordt de logische vergissing gemaakt de soldaat bij het 2^e Gidsen te plaatsen. Een vergissing die bij Warpy (zie kadertekst *Het onwaarschijnlijke verhaal van Jozef Warpy en Denis Stroobants*) gemaakt werd.

Hoeveel er in het veldhospitaal achter de IJzer nog gestorven zijn aan de gevolgen van hun verwondingen is op dit moment onduidelijk en nauwelijks nog te achterhalen. In de verslaggeving wordt gewag gemaakt van in het totaal vijftien gekwetste Gidsen.

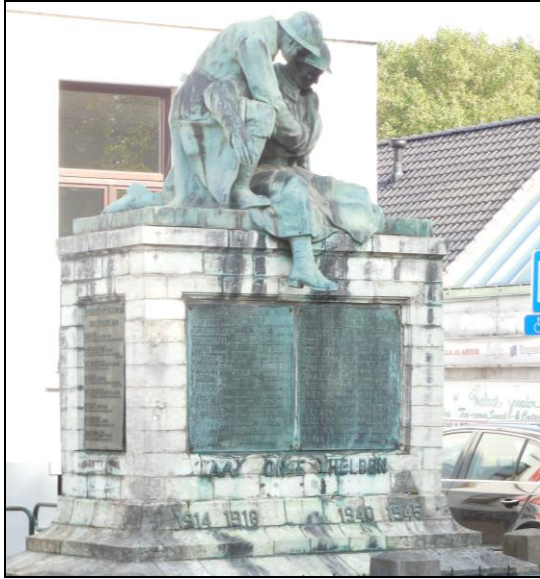
Uit de lijst van de gesneuvelden blijkt dat het regiment hier vooral kwaliteit heeft verloren: van de tien soldaten zijn er vijf met een rang. Vooral het verlies van twee officieren met bewezen leiderskwaliteiten zal een aderlating zijn geweest.

De familie Wittouck

De familie Wittouck was vanaf de 18^e eeuw in Brussel gevestigd. Haar leden vinden we vooral terug in de hoge magistratuur en de industrie.

Luitenant Georges Wittouck werd op 11 juli 1887 te Sint-Pieters-Leeuw geboren als jongste zoon van Felix Wittouck, burgemeester van Sint-Pieters-Leeuw. Georges Wittouck had twee oudere broers en een zuster. Zijn broer Felix-René overleed op 31 januari 1914 in Biarritz (Frans Baskenland) op 34-jarige leeftijd. De andere broer Jacques deed in het leger dienst als reserve-luitenant bij de artillerie. Georges Wittouck sneuvelde in Merendree in de omgeving van de Kalebrug op 13 oktober 1914. Hij ligt momenteel begraven op de stedelijke begraafplaats van Laken in een privégraf.

Felix Wittouck werd geboren in Sint-Pieters-Leeuw op 22 september 1849 als zoon van Felix-Guillaume en Elise Boucquéau. Met zijn broers Franz en Paul richtte hij de Suikerfabriek van Wanze op. In 1874 nam hij in Breda de suikerfabriek 'De Zeeland' over die in 1863 door zijn vader was gesticht. In 1894 namen zijn beide broers de Tiense Suikerraffinaderij over. Felix werd er stille vennoot. Hij was burgemeester van zijn geboortedorp, in opvolging van zijn vader sinds 1886.

Oorlogsmonument Sint-Pieters-Leeuw.

De familie bewoonde sinds de Franse revolutie het kasteel van Klein-Bijgaarden dat sinds de 13^e eeuw tot de priorij van Klein-Bijgaarden behoorde. Het werd door Felix-Guillaume Wittouck verbouwd en uitgebreid volgens een ontwerp van de Kortrijkse architect Hendrik Beyaert. Op het kasteeldomein was er een stokerij en een landbouwbedrijf ondergebracht.

Op 9 mei 1916 werd Felix Wittouck door de Duitse bezettingstroepen als gijzelaar meegenomen en gefusilleerd. Op het vroegere gemeentehuis van Sint-Pieters-Leeuw, nu de hoofdbibliotheek, is een gedenkplaat aangebracht met de vermelding *Ter nagedachtenis van den heer burgemeester Felix Wittouck, officier der Leopoldsorde, 1886-1916. Hy zocht het welvaren van zyn volk.*

In 1928 werd in Sint-Pieters-Leeuw een straat naar hem genoemd. Vijf jaar eerder, in 1923, had de gemeenteraad van Sint-Pieters-Leeuw beslist om de Nieuwstraat die in 1913 getrokken werd van de Bergensesteenweg naar De Dikke Linde om te dopen tot Georges Wittouckstraat.

Ten gevolge van een faillissement onder het beheer van Jacques Wittouck werd in 1920 een deel van het kasteel met de bedrijven verkocht aan de S.A. Distillerie de Ruysbroeck die het in 1928 overliet aan de N.V. Tiense Suikerraffinaderijen. In 1941 werd het kasteel aangekocht door de Congregatie van de paters van Scheut die er een rusthuis voor paters in onder brachten.

Tactische beschouwingen vanuit militair standpunt over de Slag bij Overbroek door reserve kapitein-commandant Alex Dhondt

Zonder de pretentie te hebben een meester in de tactiek te zijn zoals Alexander de Grote of Napoleon kan ik het gevecht toch vanuit militair standpunt ontleden. Met een paar vragen kan het vier uur durende gevecht naar zijn waarde worden afgetoetst.

De eerste vraag is of dit maneuver zinvol was. Was het nog nodig? Was het niet beter geweest om de cavalerie samen met de rest van het leger gewoon op weg te zetten in de richting van de IJzer?

Toen het Duitse leger Gent veroverde op 12 oktober stond het op 35 km van Brugge, een dagmars van ongeveer 8 uur. Het Belgische verkeer vertrekt op 10 oktober, dus op 11 oktober is de chaos groot in Brugge en heeft men de volledige dag en een deel van 13 oktober nodig om de troepen richting de IJzer te sturen. De Belgische soldaten zijn moe, uitgeput en zijn op weg naar een plaats waar geen stellingen of loopgrachten zijn voorbereid. Elk uur dat men kan winnen heeft op dat moment waarde. Elk uur betekent een beetje slaap voor de troepen of het graven van een paar meter loopgracht.

Is de opdracht aan het juiste troepenonderdeel gegeven? Kon de verdediging niet efficiënter gevoerd worden met een infanterieregiment?

Bij het vertragend gevecht is het van belang troepen in te zetten die zich sneller kunnen verplaatsen dan de vijand. Een soldaat te paard of op de fiets gaat sneller dan een man te voet. Deze mobiele troepenmacht kan zich dus snel en vlot losmaken van het contact met de vijand en zich in veiligheid brengen. Bij de inzet van een infanteriebataljon bestond de kans dat het, bij de terugtocht, achtervolgd zou worden. Op die manier zou het voortdurend in het gevecht verwickeld zijn met het risico omsingeld te worden met volledige vernietiging als gevolg. De combinatie van Cyclisten, bereden artillerie en cavalerie was reeds succesvol gebleken. Het gebruik van afgestegen cavalerie die als infanterist in de loopgracht ging, was reeds een beproefd recept. Bij Halen was het nog een experiment dat zelfs tegen een numerieke overmacht bleek te werken. De voorwaarde voor succes was wel dat er een geografische hindernis kon gebruikt worden, in Halen een holle weg en de Gete, in Merendree het Schipdonkkanaal.

Het enige minpunt was het ontbreken van reserves vlak achter de linie. Een doorbraak in de linie zou het verlies van de volledige linie betekenen. Met een kleine reserve kan een doorbraak afgegrensd worden en zelfs, met een tegenaanval, het herstel van de linie betekenen.

Werd er voldoende tijd gewonnen? Was het mogelijk om nog meer tijd te winnen? Heeft men niet te vroeg de terugtocht aangevat?

Alhoewel de Gidsen slechts vier uren stand hielden aan het kanaal betekende het voor de vijand een verlies van een volle dag. Immers het herstellen van de brug kan pas gestart worden vanaf 13 uur. Vóór 15 uur is er dus geen verkeer over de Kalebrug mogelijk. Het overschrijden van het

kanaal kan in afwachting enkel te voet, in ganzenpas over de vlottende voetgangersbruggen. Bewijs is dat de eerste Duitse verkenner pas om 14 uur in Hansbeke aankomt. Het gros van de troepen moet dan nog vertrekken aan de Kalebrug. Vanuit Hansbeke is het nog eens een uur marcheren tot in Aalter, wat maakt dat Brugge niet meer in het bereik van de Duitse troepen ligt op 13 oktober. Zonder de vernielingen en de tijdelijke verdediging was Brugge vanuit Gent bereikbaar voor de vijand in een mars van acht uur, dus op één dag. Het was mogelijk om de linie nog langer te behouden, toch nog voor een paar uur. Met de aankomst van de 1e compagnie Cyclisten was er weer vuurkracht aanwezig om de stormloop op de spoorwegbrug te stoppen en de verdediging te versterken. Toch zou de linie ten laatste om 17 uur ontruimd moeten worden. De vraag is of er dan nog voldoende tijd was om genoeg afstand te creëren tussen de Gidsen en de vijand. Een terugtocht in de duisternis was moeilijk uitvoerbaar en risicovol. De linie behouden tot de volgende ochtend was niet mogelijk. Zonder aflossing zouden de vermoeidheid en de weersomstandigheden hun tol eisen bij de onbeschermden Belgische soldaten. De verminderde waakzaamheid zou voor de Duitsers de mogelijkheid bieden om tijdens de nacht het kanaal over te steken en in de linie te infiltreren.

Een tweede risico waren de flanken. In het zuiden was er geen direct contact met de Britten en met de Lansiers te Nevele. In het noorden was het om 11 uur duidelijk dat er geen flankdekking meer was van het 2^e Jagers te Paard. Mocht de vijand Ursel en Knesselare bereiken dan was een omsingeling in de richting van Aalter niet ondenkbaar. Al deze risico's wegen niet op tegen de relatieve twee uur winst door het kanaal langer te verdedigen.

Voor de divisie was het vanaf het begin duidelijk dat ze niet langer dan tot 12 uur in dit dispositief zou blijven. Immers, op vertrouwelijke basis, werd reeds op 10.50 uur aan de brigade meegedeeld om een terugtocht voor te bereiden.

Was de opstelling en het dispositief van de Belgische troepen aan het kanaal voldoende? Werden de middelen adequaat ingezet? Klopte het plan?

De inzet van het gros van de middelen aan de Kalebrug is een juiste beslissing. De weg naar Hansbeke is het belangrijkste element in het terrein. Die weg is het onderdeel van de 'snelweg' naar de kust. De rest van de linie is er enkel om de flank van de groepering van het twee en een halve eskadron aan de Kalebrug te dekken. In het geheel van het plan is er één fout: de niet opgeblazen spoorwegbrug in Landegem. Omdat het Generale

Hoofdkwartier zich in Nieuwpoort bevond en de rest van de hoofdkwartieren voortdurend in transit waren, was de communicatie een groot probleem. Het leger beschikte maar over drie mobiele telegraafposten. Alle communicatie verliep ofwel per telefoon, ofwel per postduif, ofwel met een estafette op de fiets. Het bevel om de bruggen in de streek op te blazen kwam reeds op 12 oktober, voor de verplaatsing van het hoofdkwartier naar Poeke. Op 13 oktober hadden de Pionniers-Pontonnières-Cyclistes geen bevelen ontvangen om in de streek nog vernielingen uit te voeren. Op 12 oktober nam het hoofdkwartier het risico niet het bevel tot vernieling van alle bruggen omdat er mogelijks nog treinen vanuit Drogen moesten vertrekken. Een tweede probleem is dat de lagere echelons geen initiatief hadden om de vernieling alsnog te bevelen. Enkel de divisie had het direct bevel over de compagnie Pionniers-Pontonnières-Cyclistes en ook hier nam men, voor de zekerheid, eerst contact op met het Hoofdkwartier te Nieuwpoort. Toen het bevel kwam, was het jammer genoeg al te laat om nog in te grijpen. Dergelijke situaties werden in mijn opleiding als verkenners voorzien. Als verkenners heb ik verschillende malen een voorbereide vernieling van de genie overgenomen. Ook hier was er misschien de mogelijkheid om de brug voor te bereiden en het effectief opblazen aan de aanwezige Gidsen over te laten?

“Elk plan gaat zo lang mee als de eerste minuten van de strijd, daarna volgt de leiding van het gevecht”. Het is een dogma dat ik als jonge officier meekreeg bij elk operatieorder dat werd afgeleverd. Plannen die voorbijgaan aan de intenties van de vijand hebben geen schijn van kans om te slagen.

Het foutje van de Cyclisten om een opening te laten vallen in de bocht aan het kanaal werd kundig door majoor Buffin opgevangen. Ook het werk van de 3^e batterij die een belangrijk aandeel had in het beëindigen van de Duitse oversteek, mag niet onderschat worden. Het getuigt van vakmanschap om, zoals bij de molen aan de Kalebrug, reeds bij het derde schot een voltreffer te plaatsen op een relatief klein doel. Alhoewel de Duitsers beperkt konden oversteken, ontstond er geen paniek. Gedurende het gevecht is er bij geen enkele van de Belgische eenheden paniek geweest. Iedereen behield zijn positie en bleef netjes in de linie. De terugtocht was ook geen vlucht. De linie werd uitgedund door telkens, om en om, een soldaat te laten vertrekken. De laatste verdedigers bleven op post en verbruikten de overgebleven munitie als dekkingssalvo. De terugtocht werd dus planmatig en met overleg uitgevoerd.

Alles werd zo goed als mogelijk meegenomen, de gekwetsten maar ook de doden liet men liever niet in de handen van de vijand.

Dit kan alleen maar als er voldoende leiderschap aanwezig is bij de officieren die bevelen en, het belangrijkste, ook ter plaatse zijn bij hun manschappen in de loopgrachten. Elke dode is er natuurlijk één te veel maar het is toch een groot verlies dat net deze leiders hun leven lieten in dit gevecht

Kon het aantal gesneuvelden verminderd worden?

Gezien het totaal gebrek aan steun vanuit de Genie was het aantal meters loopgracht beperkt. Het merendeel was trouwens door Britse troepen aangelegd. Omdat de Gidsen pas laat op 12 oktober aankwamen, was er geen tijd om nog stellingen aan te leggen. In het beste geval kon de soldaat nog gauw een gat in de grond graven als minimale bescherming. Zonder de aanwezigheid van zandzakken of een blanket, d.i. een beschermde opbouw op een loopgraaf, zal de vurende soldaat steeds met het hoofd boven de dekking uit steken. Het verlies van tien soldaten en een geschat aantal van vijftien gekwetsten is dus relatief. Tenslotte stonden er voor elke Belgische soldaat zeker twee Duitse soldaten aan de andere kant van het kanaal, een overmacht die kan tellen.

Het verloren aantal soldaten is dus te verwaarlozen, enkel het verlies aan kwaliteit is hier van belang. De enige manier om het aantal slachtoffers te verminderen was de aanleg van een uitgebouwde stelling met gecamoufleerde toegangswegen, elementen die je in het vertragend gevecht zelden terugvindt door tijdsgebrek.

Brigadier Robert Donny

Robert Emile William Adrien Leopold Malcom Donny werd geboren te Sint-Joost-ten-Node op 10 juni 1895 als zoon van Leopold Ernest August Florent Donny en Marguerite Caroline Victorine Leonie Barbanson. Robert Donny stamde uit een adellijke familie. Zijn oom was generaal in het leger en vleugeladjutant van de koning. Alhoewel Robert nooit legerdienst had gedaan, meldde hij zich samen met zijn broer Leopold voor dienst bij het uitbreken van de oorlog. Hij had op de lijst van de oorlogsvrijwilligers het nr. 16. Zijn broer diende bij de automitrailleuse, later het AMC genoemd, en overleefde de oorlog. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij betrokken in het verzet. Hij werd uiteindelijk opgepakt en door Duitsers in 1944 gefusilleerd.

Dit patriottisme bij de adel was geen dode letter. Naast Robert Donny waren er tal van jonge mannen met blauw bloed die vrijwillig in het leger stapten. Omdat zij geschoold waren en vaak ook zelf hun uitrusting en uniform betaalden, stonden ze al vroeg in de oorlog klaar voor de dienst. De invloed van hun families was dan het laatste zetje om in een elite-eenheid als het Regiment Gidsen te kunnen dienen. Deze mannen brachten ook materiaal mee onder de vorm van voertuigen. Op die manier zijn de eerste automitrailleuses gebouwd en gebruikt voor overvallen en verkenningen. Hun militaire inzet toont vaak moed en bravoure wat een compensatie was voor hun gebrek aan militaire ervaring en kennis.

Toen in oktober de Duitse troepen dreigden Antwerpen te omsingelen, was de aftocht van de Belgische troepen uit Antwerpen onafwendbaar. Koning Albert I besloot het veldleger terug te trekken achter de IJzer. Deze terugtocht verliep te voet, te paard of met lichte vrachtwagens. Om de soldaten snel te verplaatsen, werd besloten de trein te gebruiken. De soldaten zouden opstappen in Drongen, Hansbeke en Aalter om zo naar Diksmuide en Brugge vervoerd te worden.

Om ze hiervoor de nodige tijd te geven, moest het Schipdonkanaal verdedigd worden tegen de oprukkende Duitse troepen. Die opdracht werd aan de cavalerie (mannen te paard) gegeven. Op 13 oktober 1914 stond aan de Kalebrug in Merendree het 3^e eskadron van het 1^e Regiment Gidsen.

Bij het vier uur durende gevecht sneuvelden bij de spoorwegbrug in Landegem brigadier Robert Donny en ruiter Cales. Hun lichamen werden gevonden door een paar burgers die de Landegemse veldwachter verwittigden.

De dag na het gevecht, op 14 oktober 1914 identificeerde August Van Vooren, veldwachter van Landegem samen met een getuige Jan Van de Kerkove het dode lichaam. Hierna volgt hun verslag¹:

Jan Van de Kerkove, 52 jaar, rentenier en August Van Vooren, 52 jaar, veldwachter, beide wonende te Landegem die hebben verklaard dat zij op den veertienden October laatst om 10 uur 's morgens hebben gevonden liggende op de plaats IJzerwegbrug op eene partij zaailand gekend ten kadaster nr. 266 der Sektie 4 der gemeente Landegem het levenloos lichaam van een persoon van het mannelijk geslacht en onbekend in de gemeente, schijnende een 20-tal jaren oud te zijn, hebbende zwarte rechtstaande haren, arendsneus, langzaam aangezicht, dragende de kledij van eenen brigadier van het regiment der gidsen van België, getekend op de kraag van de vest met het cijfer 1, dragende aan den hals eene plaat getekend: "R. Donny 10 juin, Bruxx." en eene medalie met godsdienstige beeltenis, dragende als opschriften: "O mi Jesu misericordia" en "Regina sacri scapularis", houdende in de veste eene brieven tasch in donker blauw leder bevattende onder andere eene postkaart opgevend de lichttekening van zes jonge mannen in soldatenkledij, eene societair kaart van de maatschappij "Tourenge Club de Belgique" afgeleverd op naam van Donny R. 24 r. de l'activité, Bruxelles" alsook een uittreksel van geboorteakte afgeleverd te Brussel, geschreven als volgt: "N 2023 L' an 1800 nonante cinq, le dix Juin est né: Robert Emile William Adrien Leopold Malcolm Donny, fils de Leopold Ernest Auguste Florent Donny, né à Saint Joose ten Noode, et de Marguerite Caroline Victorine Leonie Barbanson, née à Bruxelles, conjoints" verder verscheidene stukken betreffende briefwisseling gericht aan denzelfden persoon Robert Donny, alsook een programma in fransche taal der aanvaardingsexamens der krijgsschool.

---

¹ GAN, Landegem, overlijdensakte ingeschreven op 9 juni 1922.

Opmerkelijk zijn de vondsten op het lichaam van Robert Donny. De foto met de afbeelding van zijn vijf kameraden is een mysterie. De foto kan genomen zijn tijdens of kort na de opleiding in het leger. Wie die vijf mannen op de foto zijn weten we niet. Kameraden uit hetzelfde eskadron?

Zijn lidmaatschap bij de 'Tourenge Club de Belgique' verwijst naar het bezit van een eigen auto, wat in die tijd als een teken van welstand werd gezien. Dat hij in het bezit was van zijn geboorteakte heeft te maken met het toegangsexamen aan de Militaire School. Het programma had hij reeds op zak. Hij zou pas toegelaten worden mits het indienen van een kopie van zijn geboorteakte. Het is duidelijk dat brigadier Donny een officiersrang ambieerde en eenmaal achter de IJzer zou hij die naar alle waarschijnlijkheid ook gehaald hebben. Jammer genoeg besliste een Duitse kogel op 13 oktober 1914 er anders over.

Uit het proces verbaal kunnen we de exacte vindplaats van het lichaam afleiden: zaailand met kadasternummer 266.

Het overlijden van Robert Donny werd aan zijn moeder barones Donny gemeld door zijn pelotonscommandant onderluitenant prins Eugène de Ligne. In zijn brief geeft hij een uitgebreid verslag van het gevecht en de omstandigheden van zijn dood.

Donny zat in de loopgracht naast het seinhuis (Landegem) toen hij door een kogel werd getroffen. In plaats van naar de verbandplaats te gaan, bleef hij op post. Bij het terugtrekken veronachtzaamde hij zijn dekking, werd in het hoofd getroffen en was op slag dood. Vier kameraden hebben zijn lijk meegenomen tijdens de terugtocht. Luitenant Reyntiens droeg zelf de wapens van die vier en bleef als laatste bij hen. Plots zakte de luitenant door zijn benen. Hij was in de rug getroffen en kon niet meer lopen. Ruitser Nachtergaele nam hem op de rug en droeg de luitenant naar de verbandpost. De overige manschappen raapten hun wapens op en lieten het lichaam van Robert achter.

Op de gedenksteen voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog van Udange (vroegere gemeente Toernich, nu Arlon) naast de ingang van de dorpskerk staat de naam 'DONNY ROBERT'.

De familie heeft aan de gemeente Landegem toestemming gevraagd om het stuk grond waar hun zoon sneuvelde ten eeuwige dage in bezit te krijgen. Hiervoor kregen ze geen toestemming, wel om daar een monument op te richten. Dit is het enige monument om een eenvoudige brigadier, een rang net boven de soldaat, te herdenken. Dat maakt van dit monument een uniek stuk. Alle individuele monumenten uit die tijd werden opgericht ter nagedachtenis van gesneuvelde officieren.

De goeude burgerij en de adel, die de kaste van officieren bevolkte, waren ook de enigen die daarvoor de financiële middelen bezaten. Dit monument is het enige tastbare bewijs in het terrein van 'de vergeten slag bij Overbroek'.

De moeder van Donny was Marguerite Barbanson en in de 19e eeuw liet een rijke industrieel Adrien Barbanson in de gemeente Toernich een kasteel optrekken genoemd 'Château du Bois d'Arlon'. Hier verbleef de jonge Robert Donny vooraleer hij zich aanmeldde bij het leger.

DODENZORG

Belgische gesneuvelden

Tijdens de gevechten van 13 oktober 1914 bij Overbroek (Merendree) vielen langs Belgische zijde volgende militairen:

Cales Henri Nicolas, Soldaat 2^e klas OV, 1^e Gidsen, stamnummer 17880, °Seraing 02-04-1892, z.v. Nicolas en Marie Bernardy, †Merendree/Landegem 14-10-1914, gesneuveld bij het gevecht aan de Kalebrug.

Zijn lichaam werd aan de spoorwegbrug terug gevonden door lokale bewoners die de veldwachter erbij riepen. De veldwachter heeft van het plaats delict een proces verbaal opgemaakt. Hieruit blijkt dat de ruiter Cales uit een familie van drukkers en boekenverkopers stamt. Hij bezat dan ook gepersonaliseerd briefpapier en enveloppen.

Militaire Grafsteden.
3^e Bureau.
Nr 0.01- 0/1550

Heer Burgemeester .

Ik heb de eer u te verzoeken mij
een uittreksel te willen sturen der overlij-
densakte van den genaamde CALES, Hendrik-
Nikolaes, soldaat mil. 12, bij het 1^e Rgt Gid-
sen, stamnummer 17280, geboren te Seraing (van
eenen vader uit het Groot Hertogdom) den 2.4.92,
er gehuiveest, zoon van Nicolaes en van BERNAR-
DY, Maria, den 13.10.14 te Landegem voor België
gestorven en aldaar begraven.

Gedief, Heer Burgemeester, de uit-
drukking mijner verkleefde gevoelens te aan-
vaarden.

De Minister van Landeverdediging,
Bij bevel :
Voor den Algemeen Secretaris,
De afgevaardigde toegevoegd Bestuurder,

Stuyman

1538

Vraag van de Militaire overheid aan de gemeente Landegem naar een uittreksel van de overlijdensakte van soldaat Cales.

Jan Van de Kerkove, 52 jaar, rentenier en August Van Vooren, 52 jaar, veldwachter, beide wonende te Landegem die hebben verklaard dat zij op den veertienden October laatst om 10 uur 's morgens hebben gevonden op de plaats IJzerwegbrug, langsheen den linker dam van den Schipdonkschen vaart het levenloos lichaam van eenen persoon van het mannelijk geslacht, onbekend in de gemeente, schijnende twee en twintig jaren oud te zijn, blond van haar en wenkbrauwen, arendsneus, blauwe ogen, blonde knevel, lang van gestalte, dragende de kledij van eenen soldaat van het regiment der Gidsen van België, getekend op de kraag der kapot nr. 1, houdende in eenen der zakken van de vest een mobilisatie boekje inhoudend de volgende inschrijvingen: 1e Regiment des Guides, 2e groupe 3e escadron, livret de Cales Henri Nicolas n° du livret de retraite 9204, numero de la matricule 17280. Signalement: fils de Nicolas et de Bernardy Marie, né à Seraing le 2 avril 1892, domicilié à Seraing, taille un mètre 698, état civil: célibataire, visage: large, teint coloré, front inclination verticale, hauteur: moyen, largeur:

moyen, couleur des yeux: bleu jaunâtre, nez: base horizontale, hauteur: moyen, forme: aquilin, largeur: moyen, bouche: moyenne.

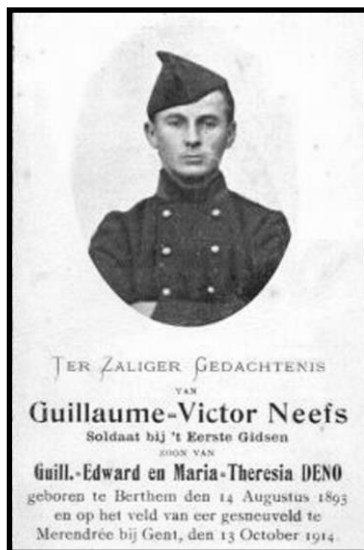
Le 26 janvier 1912 incorporé comme milicien de 1912 province de Liège, commune de Seraing drager van eene brieven tasch in bruin leder inhoudende verscheidene geschriften briefwisseling op adres van denzelfden bovengemelden persoon alsmede van briefomslagen en aanplakbriefjes gedrukt met de firma Nicolas Cales-Bernardy négociant en livres, rue du chène, 210, Seraing.

Donny, Robert, Emile, William, A. L. Malcom, Brigadier, 1e Gidsen, 5e Cie, °Brussel 10-06-1895, ongehuwd, z.v. Leo, Ernest A.F. en Margueritte C.V.L. Barbanson, wonende te Brussel, †Merendree 13-10-1914, gesneuveld bij een gevecht aan de brug (zie kadertekst *Brigadier Robert Donny*).

Horlait, Emile, Luitenant, 1^e Gidsen, °Ligne 05-04-1878, †Merendree 13-10-1914, gesneuveld bij het gevecht aan de Kalebrug, werd te Merendree in een loopgraaf begraven (zie kadertekst *Emile Horlait en de stichting Horlait-Dapsens*).

Jambon Yvan, Marie, Joseph, Soldaat 2^e klas Mil 1913, Ruiters, 1^e Gidsen/2, °Spa, †Merendree 13-10-1914, begraven op het kerkhof van Merendree, herbegraven op de militaire begraafplaats in De Panne graf H0087.

Neefs Guillaume Victor, Soldaat 2^e klas, 1^e Gidsen/2, Mil 1913, °Berthem 14-08-1893, †Merendree 13-10-1914, begraven op het kerkhof van Merendree. Op zijn lichaam werden gevonden: 50 fr. in briefjes van 20 en van 5 fr. en een medaille '1 regt de guides G.V. Neefs 17712'. Herbegraven op de militaire begraafplaats in De Panne graf H0084.

Roelants Jacques Guillaume Marie Alphonse, Wachtmeester, 1^e Gidsen, BV 1912, stamnummer 17546, °Schaarbeek 23-07-1894 als zoon van Maria-Antoinette Victorine Kolb en Alphonse Roelants, stoker, wonende te Schaarbeek die erkent de vader te zijn. †Merendree 13-10-1914, gesneuveld bij het gevecht aan de Kalebrug. Begraven te St.-Pieters-Jette, gemeentelijke begraafplaats 07-06-1921.

In 1915, een jaar na de gevechten van 13 oktober 1914 bij Overbroek werd met medewerking en toestemming van de Duitse bezetter in Merendree een lijkdienst gehouden voor de Belgische gesneuvelden. Op die lijkdienst was de moeder van Roelants aanwezig. De Duitse soldaten in Merendree legden bij het graf van hun Belgische wapenbroeders een krans neer met het opschrift: 'Von deutschen Kameraden'.

Thiry Leon, Brigadier Mil. 1911, 1^e Gidsen, stamnummer 17147, °Brussel 10-09-1891, †Merendree 13-10-1914, KIA, begraven op de gemeentelijke begraafplaats te Sint-Joost-ten-Node.

Wittouck, Georges Louis Viktor, Luitenant, 1^e Gidsen, °Sint-Pieters-Leeuw 11-07-1887, z.v. Felix en Elise Boucqueau, †Merendree 13-10-1914. Werd op het legerdagorder vermeld bij een gevaarlijke verkenning bij de verdediging van de Gete. Begraven op de stedelijke begraafplaats in Laken (zie kadertekst *De familie Wittouck*).

Twee Belgische soldaten werden zwaar gekwetst tijdens de gevechten in Merendree en stierven in een hospitaal in Gent als gevolg van hun verwondingen:

Meerendree. — Eeredienst. — Ter gelegenheid van de verjaring van den veldslag welke hier het vorige jaar op 13 Oktober geleverd werd, had verleden Woensdag een plechtige lijkdienst plaats. De moeder van een der gesneuvelden, Mevr. Roelandts, van Schaarbeek, was in den dienst aanwezig en door hare zorgen was het graf der vier gesneuvelden, welke nog op het kerkhof van Meerendree rusten, met kronen en bloemen smaakvol versierd. De parochianen woonden in groot getal den lijkdienst bij.

Zelfs de Duitsche soldaten die nog te Meerendree verblijven, hadden er aan gehouden hulde te brengen aan de gesneuvelde Belgische soldaten, in alle stilte was op het graf eene kroon neergelegd, met het opschrift: *Von Deutschen Kameraden.*

In de Vlaamsche Post van donderdag 21 oktober 1915 verschijnt er een artikel waarin een erediens te Merendree voor de gesneuvelde Gidsen wordt beschreven.

Van Hove Clement, Ruiters 1^e Gidsen 2^e eskadron, stamnummer 17045, °Laken 14-04-1890, gehuwd met Louisa Sanders, gekwetst te Merendree op 13-10-1914, overleden aan zijn verwondingen te Gent 6-12-1914.

Ruiters Van Hove trad toe tot het Regiment op 1 augustus 1914. Uit het militaire dossier blijkt dat hij gewond werd op 13 oktober 1914 en door de Duitsers krijgsgevangen werd genomen. Hij overleed te Gent in het militaire hospitaal op 6 december 1914 aan zijn verwondingen. Hij werd op de Westerbegraafplaats te Gent begraven. Clement Van Hove woonde met zijn gezin te Antwerpen en had twee kinderen. Zijn echtgenote kreeg op 2

november 1921 van het Strijdersfonds 300 fr. als compensatie voor het geleden verlies.

STRIJDERFONDS

25 Augustus 1920, die een blijk van dankbaarheid toekent aan de militairen van den oorlog 1914-1918.

Dese vragenlijst dient ingevuld te worden door ieder rechttebbende die in den loop van het tijdperk begrepen tusschen 1° Augustus 1914 en 11 November 1918, gemobiliseerd verij en moet vervolgens gestuurd worden hetzij rechtstreeks, hetzij door tusschenkomst van eenen Oud-Strijdersbond, aan den Secretaris van het « STRIJDERFONDS », Wetstraat, 2, Brussel.

Voor de gestoroven of vermiste militairen dient de vragenlijst ingevuld te worden door de weduwe of door den erigenaam in rechte, opgaande of dalende lijn.

25088

(De verkortingen vermijden)

Naam en voornamen : *Van Hove, Clement, Henri, Jan, Theodoor*

Graad en Stand : *1° Soldaat, 1° Regt. de Guides, 2° Esc.*

Plaats en datum van geboorte : *Laeken, 24 April 1890*

Nationaliteit : *Belg*

Juist adres (1) (Gemeente (gehucht) *Antwerpen*
(Straat en nummer *Anselme straat 50.*

Burgerlijke stand : *Ongehuwd, gehuwd, aantal kinderen, weduwnaar of gescheiden met het aantal kinderen ten laste.* *(twee kinderen)*

Naam en voornamen, Ouderdom beroep. *Sanders Louise, 13-6-1893 Antwerpen*

Dienststaten tusschen 1° Augustus 1914 en 11 November 1918 (3)

Bekomen graden; overplaatsingen, in de volgorde der datums. Eenheden waartoe de gemobiliseerde behoort heeft. Dien vermeld : het tijdperk van gevangenschap of internering, de datums waarop hij met verlof zonder soldij werd geplaatst of tot reforme voorgesteld en opnieuw in de getalsterkte werd opgenomen. De buiten Belgisch grondgebied bezette kantonnementen opgevoerd.

6 December 1914 gestoroven te Front (Philippe Hospital)

Regiment, korps of inrichting waartoe de gemobiliseerde behoortde toen hij huiswaarts werd gezonden, met verlof zonder soldij werd geplaatst of tot reforme werd voorgesteld.

Begert gij het aandeel van den strijder te ontvangen. *ja*

Opgelooopen veroordeelingen :

Aantal frontstrepen die U werden toegekend :

Indien de militair invalide is moet hij het ten honderd zijner invaliditeit opgeven :

Bedrag der ontvangen uitkeeringen. *300 fr. ontvangen.*

Bond of groepeerings van Oud-Strijders waarvan gij lid zijt :

Gezien voor wetgeving van 't handteeken van *de Burgemeester d.d.* Te *Antwerpen* den *9 December 1921*

Echt en waarachtig verklaard (4)
Handteeken van den rechttebbende :

Louise Sanders

DE SCHEPEN

P. Janssens

Zegel van gemeente

(1) Men dient den secretaris van 't Strijdersfonds, Wetstraat, 2 Brussel, onmiddellijk van elke adresverandering kennis te geven.

(2) De onnoodige vermeldingen doorhalen. De weduwe of de rechttebbende erf genamen moeten de noodige stukken bijvoegen waaruit hunne rechten blijken (akte van bekendheid).

(3) In de dienststaten dienen nammelijk vermeld : de datums der Inteachteneming, of der intlijving in een tuchtrichting ten gevolge eener veroordeeling, evenals de datum der invrijheid stelling of de datum waarop hij deze intlijvingen heeft verlaten.

(4) De rechttebbende moet de verklaring, die deze verklaring in 't bezit der verscheidene sommen voor gevuld hebben

		ANS	MOIS	JOURS
	REPORT			
1 ^{er} Août 1914	Présent au 2 ^e Escadron du 1 ^{er} Guides en Campagne			
13 Octobre 1914	Blessé à Meerendree et fait prisonnier des Allemands			
6 décembre 1914	Décédé à la suite de ses blessures à l'hôpital de Gand.			
Art. 2 alinéa 1 art. 4 alinéa 2	Du 1 ^{er} Août 1914 au 6 décembre 1914 31 juillet 1915	*	4 ^e	6 ^e

Warpy, Jozef Nikolaas, Soldaat Mil. 1911, Ruiters, 2e Gidsen, °Zoerle (Westerlo) 02-07-1890, wonende te Heultje, ongehuwd, gesneuveld bij het gevecht aan de Kalebrug in Merendree, †Gent (lazaret) 15-10-1914. Begraven op het kerkhof van Merendree, herbegraven op de militaire begraafplaats van De Panne, graf H0064 (zie kadertekst *Het onwaarschijnlijke verhaal van Jozef Warpy en Denis Stroobants*).

De Belgische militairen werden aanvankelijk begraven op het kerkhof van Merendree.

Van de acht gesneuvelden zijn er op 21 oktober 1915 rond de kerk van Merendree nog vier begraven.

Eerste begraafplaats van de Belgische gesneuvelden van 13 oktober 1914 op het kerkhof van Merendree. Later werden de stoffelijke resten naar hun geboorteplaats of naar een militaire begraafplaats overgebracht.

Officieele Eerelijst VAN Belgische gesneuvelden.

Uit het « Staatsblad »

doch ons in de onmogelijkheid bevindende ons gezegd blad aan te schaffen, hebben wij de lijst overgenomen uit de uitgave van « De Vlaamsche Post », Gent-MCMXV.

15^e VERVOLG.

1° Regiment gidsen.

Bayot, sold., 1, Lichtaert, 20-8-14,
16926. Braby, Charles-Jacques-Jules, caval., 3,
Herve (prov. Luik). Dicht St-Truiden, en Looz,
18-8-14. Op verkenning.

17880. Cales, cav.. 3. In het gevecht aan de
brug van Meerendree, 13-10-14.

Donny, Robert, brigadier, 3. In het gevecht
aan de brug van Meerendree, 13-10-14.

16789. Barnart, Camille-Gilbert, kwartier-
meester, 3, Salar dinge, rond St-Truiden en Looz,
10-8-14. Op verkenning.

17546. Ro lants, kwartiermeester, 3, in het
gevecht aan de brug van Meerendree, 13-10-14.

17314. Roty Gustaaf, cavalier, Antwerpen,
7-10-1892. Putte, 26-8-14.

Vanpoppel, brigadier paardensmid. Veronge-
luikt den 7-10-14. Kwam van het zelfstandig
scharon der krijschool.

16898. Woupy, caval., 3, Meerendree, 13-10-14.
In het gevecht aan de brug.

2° Regiment gidsen.

In De Vlaamsche Post van 1915 verscheen een lijstje van Belgische gesneuvelden. Daarin staan de namen: Cales, Donny, Roelants en Woupy (verkeerde schrijfwijze van Warpy) gesneuveld in Merendree op 13 oktober 1914.

HET ONWAARSCHIJNLIJKE VERHAAL VAN JOZEF WARPY EN DENIS STROOBANTS

Denis Stroobants uit Gentbrugge en Jozef Nicolaas Warpy uit Heultje-Westerlo waren beiden soldaat bij de Eerste Gidsen die op 13 oktober 1914 in een hevige strijd verwickeld waren met de oprukkende Duitsers langs het Schipdonkkanaal in de wijk Overbroek in Merendree.

Nadat de Duitsers erin geslaagd waren het kanaal over te steken en de volledige linkeroever van het Schipdonkkanaal hadden bezet, werden de gesneuvelden ter plaatse begraven en werden de talrijke gewonden afgevoerd naar een veldhospitaal in de nabije omgeving of naar een lazaret in Gent. Veelal waren de papieren en bezittingen uit de zakken van de uniformen verdwenen en sommige lichamen waren onherkenbaar verminkt, wat een identificatie bemoeilijkte.

De weduwe Stroobants-Venstermans was ontroostbaar toen ze op 15 oktober 1914 het zwaar verminkte dode lichaam van haar zoon Denis meende te herkennen in het Marinelazaret nr. 11 in Gent dat was ondergebracht in het twee jaar eerder gebouwde Flandria Palace Hotel op het Maria-Hendrikaplein aan het Gentse Sint-Pietersstation. Ze liet het stoffelijk overschot overbrengen naar het kerkhof van haar woonplaats Gentbrugge waar het plechtig werd ter aarde besteld. Boven het stoffelijk overschot liet ze een manshoge grafkapel ter nagedachtenis van haar zoon oprichten.

Kort na de Wapenstilstand beleeft de weduwe Stroobants-Venstermans de verrassing van haar leven wanneer plots haar zoon Denis, gezond en wel, voor haar deur staat. Gelukkig en trots, en in uniform, laat Denis zich enkele dagen later fotograferen bij zijn eigen grafkapel.

Weldra bleek dat het Jozef Warpy was die begraven lag onder de grafkapel die de weduwe Stroobants had laten oprichten. Op aanraden van de dorpspastoor van Heultje besloot de familie Warpy om het dode lichaam van hun zoon niet te ontgraven en het in Gentbrugge te laten rusten. De naamplaat op het graf werd overschilderd en de foto van Denis Stroobants achter de glazen deurtjes werd vervangen door die van Jozef Warpy.

*Denis Stroobants legt zijn hand op het dak van zijn eigen grafkapel.
De twee glazen deurtjes staan open. Binnen zien we een kruisbeeld, een
kader met zijn foto en enkele devotionalia.*

Bij de herinrichting en de samenvoeging van de militaire begraafplaatsen begin de jaren vijftig van vorige eeuw werd het stoffelijk overschot van Warpy overgebracht naar de militaire begraafplaats van De Panne, vak H nr. 64. Volgens de familie Warpy werd de oudste broer van Jozef Nicolaas toen aangeschreven met de vraag of zij wensten dat het stoffelijk overschot naar Heultje werd gebracht of dat het zou worden bijgezet op de militaire begraafplaats van De Panne. De familie koos voor deze laatste oplossing.

Dit betekende niet dat ze hun broer en oom vergeten waren. Van dan af trok de familie gedurende enkele jaren met een busje op bedevaart naar de begraafplaats in de Panne waar Jozef Warpy begraven ligt .

Omtrent de begraafplaats van Jozef Warpy en zijn ontgraving blijft toch nog enige verwarring bestaan. Zo zou hij volgens de gegevens van het dodenregister van het In Flanders Fields Museum (Ieper) eerst begraven geweest zijn op de Belgisch Militaire Begraafplaats van Merendree (graf nr. 5) en werd zijn lichaam in 1923 overgebracht naar De Panne.

Achter de glazen deurtjes zien we een foto van Jozef Warpy in gala-uniform met mantel en muts. Aan de inhoud van de grafkapel is weinig of niets gewijzigd.

Ook omtrent de datum van zijn overlijden is er enige onduidelijkheid. Op zijn bidprentje en zijn zerk in De Panne staat 13 oktober 1914 en op de zerk van Stroobants en de overlijdensregisters van de gemeente Gentbrugge staat 15 oktober 1914. In het overlijdensregister stond echter eerst 8 oktober maar die datum werd gewijzigd. En of dat nog niet genoeg is, vermeldt het overlijdensregister in Gentbrugge in de kantlijn, in het rood, "*betreft Warpy Joseph Nikolaas geb. Westerloo 2-7-90 gekwetst te ~~Westerloo~~ Mariakerke 13-10-14 en overleden te Gent Flandria Palace Hotel den 15-10-14 begraven te Gentbrugge gemeentekerkhof 1e reg. Gidsen n° 16698? – wonende te Westerloo*". Maar ook over zijn eenheid is er enige verwarring. Op zijn bidprentje staat 2^e Gidsen, en gesneuveld in *Hansbeek* (sic), maar op de vroegere zerk van Stroobants en het overlijdensregister in Gentbrugge staat 1^e Gidsen.

Jozef Nicolaas Warpy was op 2 juli 1890 te Zoerle (Westerlo) geboren als zoon van Louis Rochus en Maria, Barbara Helsen. Zijn grootvader Bonaventura Warpy (°13 juli 1813) was een vondeling. Jozef Nicolaas was een dienstplichtige van de militieklas 1910 en droeg het stamnummer

16898. Hij was een soldaat 2^e klas en was ruiter bij het Eerste Regiment Gidsen. Op het moment van zijn oproeping onder de wapens was hij ongehuwd en woonde hij in de Cathovenstraat 132 te Heultje waar hij stond ingeschreven als landbouwer. Tijdens de *Slag der zilveren helmen* in Halen (12 augustus 1914) was hij op het nippertje aan de dood ontsnapt toen zijn paard onder hem werd doodgeschoten.

Denis (Dionysius) Stroobants (°Melle 12 februari 1885) was de zoon van Jan-Baptist en Marie-Anna Venstermans. In januari 1889 verliet de familie Melle en vestigde zich in Gentbrugge waar ze een café uitbaatten. Jan-Baptist Stroobants overleed in 1905. In juni 1919, enkele maanden na de Wapenstilstand, huwde Denis Stroobants met winkelierster Emma De Jaeger en ging in Ledeberg wonen. Hij overleed te Gent op 10 februari 1936.

Duitse gesneuvelden

Aan Duitse zijde sneuvelden elf militairen op 13 oktober 1914: Richard Anclam, Adam Andersen, Hans Brodersen, Asmus Christensen, Thede Johannsen, Kaspar Hauswirth, Karl Hörburger, Herman Schiebold, Andreas Sörensen, Peter Sörensen en Georg Waldschmidt.

Na de gevechten van 13 oktober 1914 werden vijf onder hen begraven voor de kapel bij de Kalebrug in Merendree. Op het houten kruis kunnen we volgende namen lezen: Hauswirth, Anklam (sic), Brodersen, Christensen, Sörensen.

Op de foto staat van één onder hen zijn naam op het kruis geschilderd: Karl Herm. Schiebold. De foto is genomen vanaf de Diepestraat in de richting van de Kalebrug, met de kapel in de rug. Het gebouw rechts op de achtergrond is het huis dat bij de vernielde Molen aan de brug behoorde.

De anderen werden begraven in de kasteeltuin van Kervyn de Merendré en bij de Kalebrug over het Schipdonkanaal. Ze werden op bevel van de Duitse overheid in 1915 ontgraven en begraven bij hun gesneuvelde kameraden in het tuintje voor de kapel bij de Kalebrug. Later werd in het tuintje een gedenksteen opgericht voor deze elf gesneuvelden.

Deze elf soldaten werden naderhand begraven op de Duitse militaire begraafplaats Menen Wald in West-Vlaanderen. De gedenksteen staat nu in de tuin van het vroegere kasteel Kervyn de Meerendré (nu Piet De Baets).

MATERIËLE SCHADE NA DE DUITSE INVAL

Nevele

Van 9 oktober tot 13 oktober 1914 trok het Belgische leger op terugtocht door de gemeente. De troepen waren moe en hadden honger. Op maandag 12 oktober 1914 hebben ze de brug over het kanaal van Schipdonk in het centrum van Nevele tot springen gebracht. Daardoor werd er vrij grote materiële schade veroorzaakt aan de huizen en bedrijfsgebouwen in de omgeving van de brug.

In de Kortemunt en Langemunt werden telkens 13 huizen getroffen.

In de Tieltstraat leden 29 huizen schade, inbegrepen het gemeentehuis, het klooster en de schoolgebouwen. Nog in de Tieltstraat was de cichoreifabriek Buysse-Loveling beschadigd.

In de Zeistraat gaf een zekere Louis Van Hese als schade een dood varken aan. Schilder Camiel Van Gampelaere in de Tieltstraat zag zijn ladders vernield.

Ook de brugwachter van Landegem August Willems diende een schadedossier in bij de gemeente Nevele aangezien zijn huis op het grondgebied van Nevele stond. Aan August T’Hooft, metser te Landegem, had hij 84,05 fr. betaald; aan Désiré van Wassenhove, glazenmaker 53 fr. en aan Blondinus Lippens, timmerman 16 fr. De barsten in de muren, reparatie van de daken, vernieling van het herberggerief en de schade aan de meubelen werden geschat op 200 fr. Bovendien vroeg hij nog schadevergoeding voor een door de soldaten gebruikte en niet teruggegeven *engelsche sleutel en vijsdraaier*.

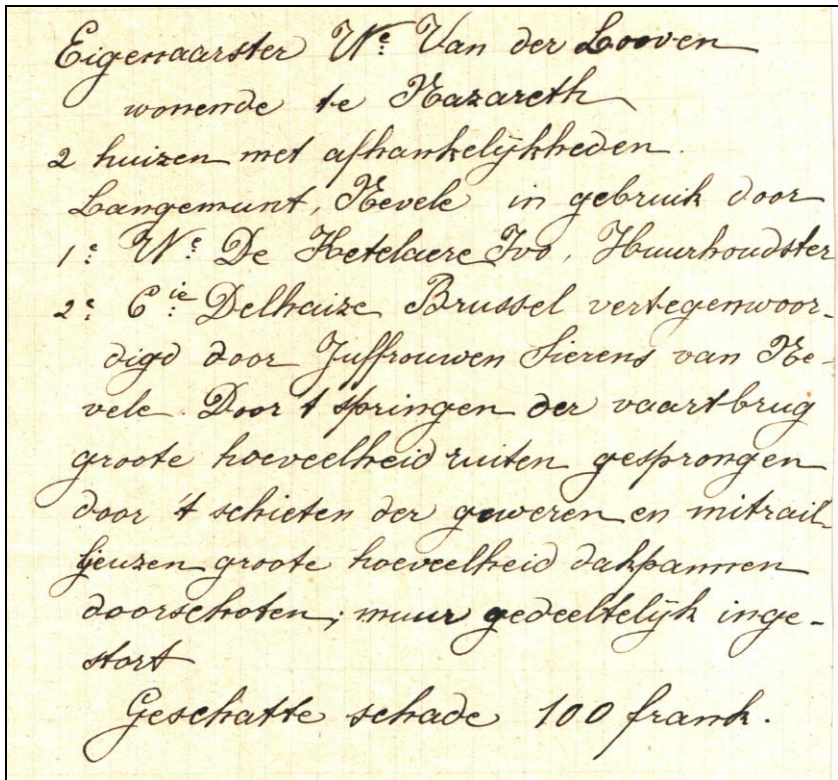
Poesele

Tijdens de namiddag van 14 oktober 1914 trokken de eerste Duitse soldaten door de straten van Poesele zonder enige tegenstand te ondervinden.

Aan de kerk en de woningen in het dorp werd geen schade aangebracht. Een deel van de bevolking was op de vlucht geslagen; zij vonden na hun terugkeer hun woning geplunderd door de Duitse soldaten.

Vosselare

Bij het binnenvallen van Vosselare op 13 oktober 1914 beschoot het Duitse leger twee keer de kerktoren.

Eigenaarster W^{ve} Van der Loooven
wonende te Nazareth
2 huizen met afhankelijkheden.
Langemunt, Bevele in gebruik door
1: W^{ve} De Hetselaere I^{de}, Huurboudster
2: G^{ie} Deltraize Brussel vertegenwoor-
digd door Juffrouwen Sierens van Be-
vele. Door 4 Springen der vaartbrug
grootte hoeveelheid ruiten gesprongen
door 4 schieten der geweren en mitrail-
leusen grootte hoeveelheid dakpannen
doorschoten; muur gedeeltelijk inge-
stort
Geschatte schade 100 frank.

Schadeaangifte van de weduwe Van der Loooven uit Nazareth

De ondergetekende Joseph Le Fevere de Ten Hove, vrederechter des kantons Nevel, verklaart dat zijne woning ten gevolge van het schieten te Nevel den 13ten oktober 1914, de volgende schade heeft ondergaan.

Gehopene schaken (zie rekening de Pappe)	37,50
Gehopene ruitjes en hun herstelling der muren even kames, (rekening van Gampelaere)	32,60
Sterven en goetdijnen beschadigt door de kogels	20
Schroeven en tuig (pandule) verbruyeld door de kogels	30
Totaal	120,10

Joseph Le Fevere de Ten Hove

De villa van vrederechter Le Fevere de Ten Hove (nu Carrefour in de Cyriel Buyssestraat) deelde ook in de brokken.

De schade veroorzaakt door het geschiet der Duitse troepen, aan de gebouwen, toebehorende aan de Nationale Maatschappij van Druisfornijng, op 13ten October 1914, wordt geschat als volgt:

Verwijng van 600 firmen, inbegrepen het openen der oude stellingen, pleistering der bakken, schade aan het houtwerk	fr 200,00
15 m ² jergraafte glas aan fr 5,00 de m ²	75,00
1 glazen venster de lampen Vico	15,00
12 grote ruiten van de woning aan fr 5,00 stuk	60,00
Algemeen ontbreken, schieding en reparat.	50,00
	fr 376,00
Schade geleden door den buover van huis, aan Houtwerk en goetdijnen, doortraken	40,00
	fr 416,00

Bureu den 15 Februarie 1915

D. Hatis overst
C. Fermiers

In de Vierboomstraat: de gebouwen van Hospitaal Louise en een woonhuis en in de Borrewal de gebouwen en het woonhuis van de buurtspoorwegen.

HET DRAMA BIJ DE BUREN IN LOTENHULLE (door Arnold Strobbe)

In de late namiddag van 17 oktober 1914 trokken Duitse soldaten te voet via de Nevelestraat Lotenhulle binnen. Ze werden overal bij de burgers ingekwartierd. Ook in de herberg 'De Casino' op de Grote Plaats bij Gust Dobbelaere en Gusta Van Oyen was dat het geval. Dezelfde avond vond het drama van Lotenhulle plaats.

De ware toedracht van de zaak verschilt naargelang van de bron. Feit is dat er die dag in Lotenhulle drie Duitse militairen, waaronder zeker één officier, zijn neergeschoten.

'Grab des herrn hauptman Naumann †17.10.14 zu Lootenhulle' staat er op de achterzijde van de foto geschreven.

Wie verantwoordelijk was of waren voor de schietpartij, wist blijkbaar niemand op het moment zelf, noch de Duitse invallers, noch de bezette Lotenhullenaars. Die moord was echter voor de bezetters onmiddellijke aanleiding om represailles te nemen tegen de plaatselijke bevolking. In hun ogen moesten de daders 'vrijschutters' van het dorp zelf geweest zijn. Als eerste wilden ze de plaatselijke burgemeester ter verantwoording roepen maar het toeval wilde dat burgemeester Charles Bouckaert eind 1913

overleden was en zijn opvolger, Georges Hulin de Loo, nog niet officieel in functie getreden was. Een dergelijke omstandigheid was uiteraard niet van aard om de opgehitste gemoederen van de op wraak beluste invallers te bedaren.

Ze hielden onmiddellijk een klopjacht onder de mannelijke burgerbevolking en arresteerden meer dan twintig mannen, die ze verzamelden in de gelagzaal van herberg 'De Casino'.

Telkens wij aan de dood denken, laat ons zeggen:
Heer, roept ons tot U op de wijze die gij verkoren
hebt, als gij ons maar zalig maakt. (II. Alf.)

† Zalig Gedenken †
VAN MIJNHEER

EDUARD SCHELSTRAETE
ECHTGENOOT VAN MEVROUW
LEONIE MEGANCK

SEKRETARIS DER GEMEENTE LOOTENHULLE
Voorzitter der Lijfrentmaatschij "Zorg en voor morgen."
Vereerd met de burgerlijke medaille van 1ste klas
en met het Kruis van Onderlingen Bijstand.
Geboren te Lootenhulle den 21 Augusti 1830,
aldaar overleden den 17 October 1914.

LID VAN VERSCHIEDENE BROEDERSCHAPPEN.

De Heer komt als een dief in den nacht; doch
de zielen der rechtvaardigen zijn in Gods handen.
Hij was een goede echtgenoot, een voorbeeldige
burger, die door zijne dienstwilligheid en het
stipt volbrengen der verplichtingen van zijn
ambt, de achting en de genegenheid zijner me-
deburgers had gewonnen. Ook waren allen zeer
pijnlijk getroffen bij zijnen jammerlijken val en
werd hij, met de twee andere onschuldige slacht-
offers, ten zeerste beweend.

Gij hebt ons, o Heer, in deze beproeving het
hert diep gewond, doch, wat ons troost is: dat
Gij die ons slaat, onze Vader zijt! . zonder Uwe
voorzienigheid gebeurt er niets in de wereld; de
beproevingen en verdrukkingen laat Gij toe om
inzichten ons onbekend. Doch vroeg of laat komt
Uw bijstand; want Gij doet barmhertigheid en
recht aan allen die onrecht lijden. (II. Aug.)

Dierbare echtgenote, kind en familie, weest
mij indachtig in uwe gebeden. Mochten wij al
te samen vereenigd worden in den hemel.

Druck. R. Schelstraete-De Reu, Lootenhulle.

Geloofd zij Jézus-Christus, Amen.

† Bid voor de Ziel †

VAN
ADOLF VAN DE KERCKHOVE

ECHTGENOOT VAN VROUW
Alice Van Meirhaeghe

Lid der broederschappen van het H. Hart, van de H. Barbara en van O.L.V. van gedurig. Bijstand.

Geboren te Lootenhulle den 6 Mei 1879 en aldaar overleden den 17 October 1914.

De zielen der rechtveerdigen zijn in de hand van God, en de kwellingen der dood zullen hen niet treffen. Voor de oogen der dwazen schenen zij te sterven, en hun uiteinde scheen eene ramp te zijn, en hun scheiden van ons een ondergang; doch zij zijn in vrede; en hebben zij ook in de oogen der menschen pijnen geleden, zoo is nochtans hunne hoop met onsterfelijkheid vervuld.

Zalig zijn de dienaren, welke de Heer, als Hij komt, wakende vindt. *(Luc. XII.)*

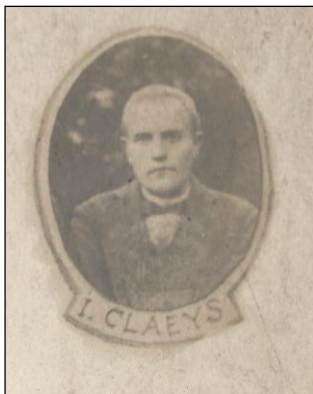
Nu zijt gij wel bedroefd, maar eenmaal zal ik u wederzien, en dan zal uw hart blijde zijn, en niemand zal u uwe vreugde ontnemen. *(Jon.)*

Beminde Echtgenoot en lieve Kinderen, . . de dood heeft mij onverwachts en op vreedde wijze van onder u weggenomen, doch wilt niet weenen als degene die geen geloof heeft, maar steunt op God, en bidt voor mij. . . Ik zal de God der weezen vragen dat hij uwe steun en hulpe zij.

Zoet Hert van Maria wees mijn heil. *(300 d. afl.)*

R. I. P.

Drukk. R. Schelstraete, Lootenhulle.

Drie Lotenhullenaars, gemeentesecretaris Edouard Schelstraete, kleermaker Adolf Van de Kerckhove en bakker Ivo Claeys hadden minder geluk. Zij werden op straat aangehouden en onmiddellijk met bajonetten-steken afschuwelijk vermoord.

Na de moordpartij werden hun bloedende lijken onder de biljarttafel in 'De Casino' gelegd en met dekens bedekt. De vastgehouden gijzelaars werden de hele nacht in dezelfde ruimte opgesloten. Ze moesten zich

gedeeltelijk uitkleden en men dreigde ermee hun hetzelfde lot als hun onfortuinlijke dorpsgenoten te laten ondergaan. Wanneer men ook maar één Belgische of Engelse kogel op de lijken van hun Duitse kameraden zou terugvinden, dan stond eenzelfde lot hen te wachten.

's Anderendaags werden alle Lootse gijzelaars, waaronder Dr. Claerhout en wielrenner Marcel Buysse door de Duitsers gevankelijk westwaarts meegenomen. Onderweg werden ze herhaaldelijk tegen de muur gezet en met de dood met de kogel bedreigd. Uiteindelijk werden ze in Zwevezele weer vrijgelaten en konden ze ongedeerd naar Lotenhulle terugkeren. Onderzoek had uitgewezen dat de kogels in de lijken van Duitse makelij waren en dus door Duitse soldaten en niet door Lootse vrijeschutters waren afgevuurd.

Virginie Loveling over het drama van Lotenhulle:

1914: 10 november maandag

Te L. T. H. (Loo-ten-hulle n.v.d.r.) zaten onlangs Feldgrauen in een herberg vreedzaam te praten. Het was avond. Plotseling wordt de deur opengerukt en een boerenjongen stormt binnen heel ontdaan.

“De Engelschen zijn daar,” en hij duidt een richting aan. In een oogwenk zijn de zittenden op, met de gereede wapens in de handen en rennen vooruit. Pikdonker is de avond.

Zij hooren stappen naderen: “Daar is de vijand!”

Ze schieten. Noodkreten weergalmen en het komt uit, dat ze op hun eigen troepen hebben gevuurd. Verwoed loopen allen naar het dorp en in de herberg terug:

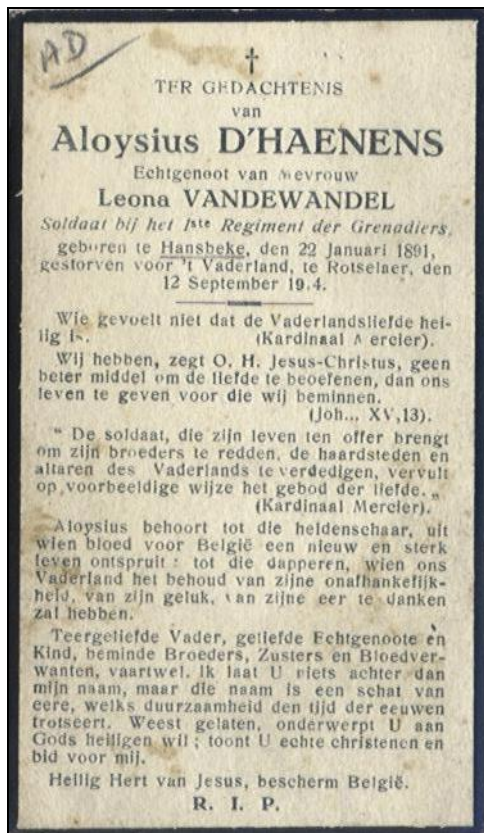
“Hier is verraad gepleegd. Waar woont de burgemeester, waar wonen de gemeenteraadsleden?”

“De burgemeester is dood, er is nog geen plaatsvervanger.”

De secretaris wordt met enkele overheden gehaald, waaronder een vermaard fietsrijder, overwinnaar in vele cursen. Ze worden beschuldigd het vals nieuws aan den aanbrenger te hebben ingefluisterd, en enkelen worden gefusilleerd. De cyclist weet te ontsnappen en vindt bescherming onderweg.

GESNEUVELDE SOLDATEN UIT GROOT NEVELE IN 1914

HANSBEKE

D'Haenens Rudolf Aloïs, °Hansbeke 22-01-1891 - †(Rotselaar) Werchter 12-09-1914.

D'Hoore Camiel, °Hansbeke 02-04-1889 - †Diksmuide 10-11-1914.

Van de Voorde René Emiel, °Hansbeke 24-11-1889 - †Halen 12/13-08-1914.

Van Kerrebroeck Josef, °Hansbeke 01-04-1889 - †Bois-Saint-Jean 06-08-1914.

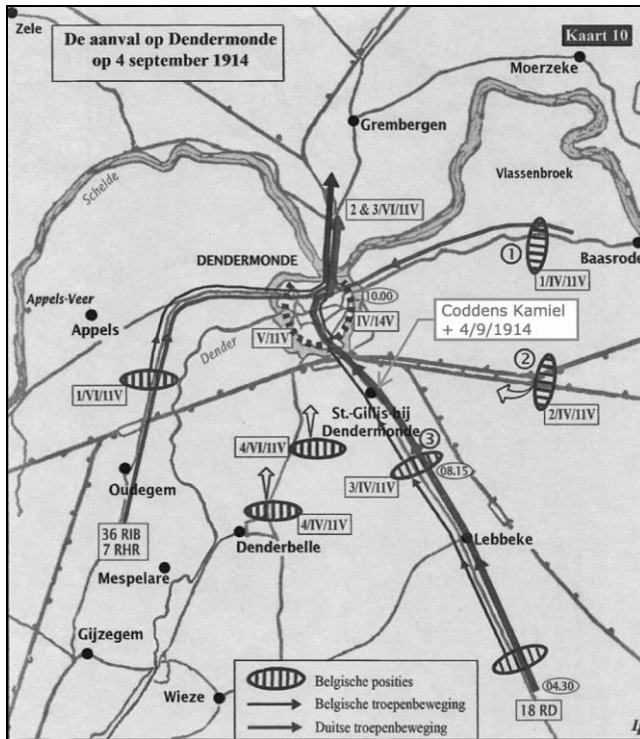

Vrient Oscar, °Hansbeke 31-07-1890 - †Sint-Jan 12-08-1918.

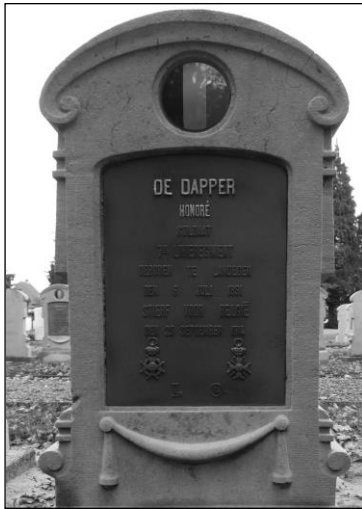
LANDEGEM

*Van Houtte, M.
Koning, echl^e van
den Vermiste:*

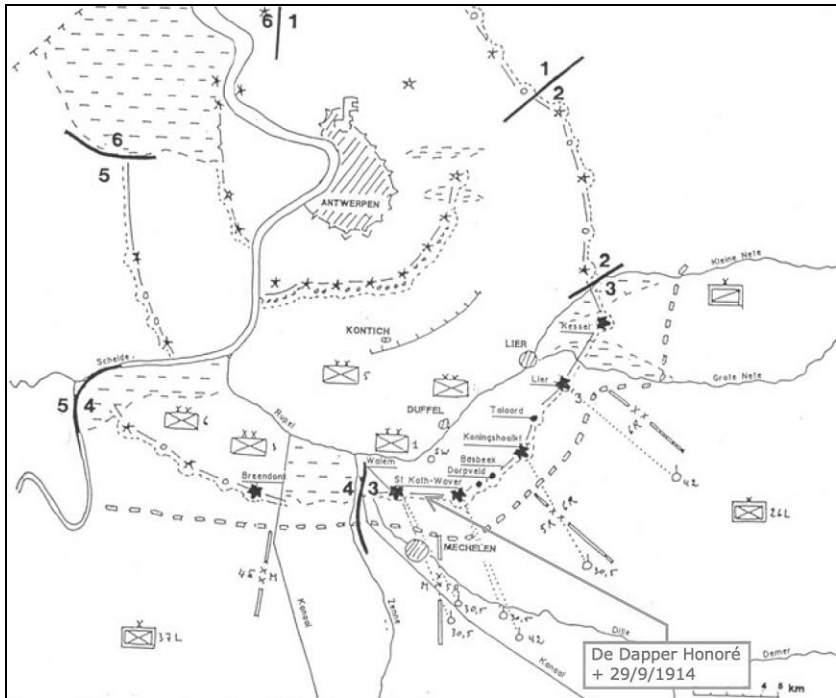
*Coddens, Kamiel, Landenke, woude
te Landegem, er geboren den 6. 8. 1883,
getrouwd met de ten raude vet-melde
muliciana van 1913, is ^{aanvraag als} vermist
vermist te zijn: Men vermoedt dat
hij in't begin vanden oorlog met
getrouwd is; Nooit heeft zyne fo.
militie nieuws vernomen over of van
hem.*

Coddens Kamiel, °Landegem 06-08-1883 - †Sint-Gillis-Dendermonde 04-09-1914.

De Dapper Honoré, °Landegem 06-07-1888 - †Sint-Katelijne-Waver 29-09-1914.

De Witte Achillus, °Landegem 10-01-1893 - †Pommeroeul 27-09-1914.

Huys Maurice Joseph Marie, °Lotenhulle 07-03-1890 - †Oplinter (Tienen) 18-08-1914.

MERENDREE

Wille Emiel, °Merendree 23-05-1891 - †Kortrijk-Dutsel 12-09-1914.

NEVELE

De Poorter Arthur Triphon, °Aarsele 29-06-1892 - †Antwerpen 18-09-1914.

AC

’t is schoon voor ’t Vaderland te sterven,
Benijdenswaard bij ’t levenderven,
Op aarde roem en glorie verwerven,
Bij God de kroon der zaalgen erven.

†

BID VOOR DE ZIEL
van
RENÉ DE WINTER
echtgenoot van
BERTHA CELINA ONGENAE,
soldaat bij het 7de Interegiment,
*geboren te Nevele, den 26 Juni 1890, en gesneveld
op het veld van eer te Nieuwpoort, den 4 November
1914, in den verschrikkelijken slag aan den Yaer.*

De soldaat die sterft om zijne broeders te red-
den, haard en altaar van het Vaderland te bescher-
men, oefent op eene onvergelykbare wijze de naas-
tenliefde, en de dood met christene gevoelens aan-
veerd, verzekert hem de eeuwige zaligheid.
(Card. Mercier).

Liefate Ouders, bemide echtgenoot en kind,
tot wederziens in den hemel, het vaderland van
liefde en ongestoorde vrede. — Weent niet te veel
over mij, ik heb mijn plicht gedaan. Mijn lot is
eerder benijdenswaardig. De heldendood is een eere-
kruis voor de familie, zij is voor mij het onder-
pand van de eeuwige glorie. Wees mij aandachtig
in uwe gebeden. Vaartwel.

Mijn Jesus, barmhartigheid ! x 100 dagen aflaat. >
Zoet Hert van Maria, wees mijne zaligheid. 300 d.afl.

R. — I. — P.

MORTIER, DRUKK. — CLAERHOUT, PHOTO.

De Winter, René, °Nevele 26-06-1890 - †Nieuwpoort 14-11-1914.

Hollebeke Adolphe François, °Zomergem 14-04-1894 - †Zuidschote 26-10-1915.

† **TER GEDACHTENIS**
 VAN
AMÉDÉ AUGUSTIN MAURICE
SNAUWAERT
 ZOON VAN
CHARLES LOUIS SNAUWAERT
 EN VAN
SOPHIE MATHILDE DE DEURWAERDER,
geboren te Nevele, den 14 November 1893,
gewond in den veldslag te Haelen,
den 12 Augusti 1914,
overleden te Elsene, den 19 Augusti 1914.
voorzien van de HH. Sacramenten der sterfenden.

— — — — —
 Wij hebben hem verloren,
 Bevolen in Gods hand.
 Welk lot was hem beschoren!
 De dood voor 't vaderland.

Hij heeft den strijd gestreden Op 't bloedig oorlogsveld; Hij heeft zijn leed geleden Als ware Christen held.	Hij was zoo braaf en zachte, Het hert vol oudermin, Zoo rein in zijn gedachte, Zoo goed voor heel 't gezin.
De godsvrucht was hem eigen, Zeer diep in 't hert geplant; Men zag hem hooger stijgen In wijsheid en verstand.	Met 's Heeren kus gestorven, Aan Hem geheel verkleefd, Heeft hij de kroon verworven Waarvoor hij had geleefd.

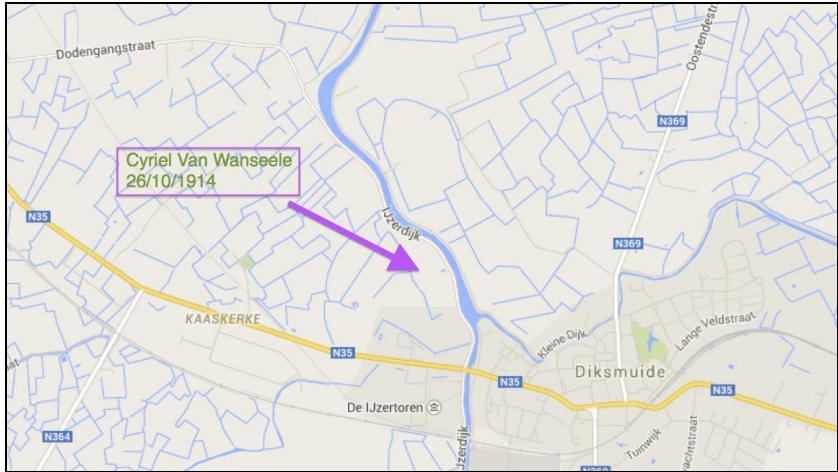
Rust, AMÉDÉ, in vrede!
 Nooit uit 't gedacht, uw graf
 Wekt steeds tot God ons bede,
 Schoon verre van ons af.

RUST, AMÉDÉ, IN VREDE!

druck. W. K. Dossche-Duchateau Nevele.

Sнауwaert Amédé Augustin Maurice, °Nevele 14-11-1893 - †Elsene 19-08-1914.

Van Gansbeke Leo(n), °Hansbeke 15-02-1893 - †Wespelaar 26-08-1914.

Van Wanseele Cyriel Louis, °Nevele 20-08-1886 - †Diksmuide 26-10-1914.

POESELE

Gehoofd zij Jesus-Christus, Amen. 100 d. aft.

† Roemvol aandenken van zaliger
FRANS DE CLERCQ,
BELGISCH SOLDAAT
*geboren te Poesele, den 21 Februaari 1892,
 gevallen op het veld van eer te Houthem bij Thienen,
 en alhier godvruchtig in den Heer ontslapen,
 den 2 December 1914,
 versterkt door de H.H. Sacramenten der sterfenden.*

Na maanden Bienen aan uw wonden
 Gaat ge eindlijk, FRANS, uw ziel aan God
 Uw jeugdig leven aan den lande
 Trevreden met uw treurig lot.
 Gestorven zijt gij, held van Vlaanderen
 Voor 't recht gesauveeld op 't veld van eer
 Uw vaderland blijft g' eeuwig waardig
 Der Belgen zogen dale op 't noer.
 Rust zacht dan in den schoot der aarde
 Vergeten wordt gij nimmer, nooit
 Gij klein soldaat van groote waarde
 Gij klein soldaat van heldendood.

Rijk loone God uw heldendood.
 Doedelijk gewond op 't slagveld van Hantem werd hij
 gedragen in het hospital van Thienen. Dri maanden en
 half lang leed hij hevige pijnen, ellendige dagen en droe-
 ve nachten bracht hij over; als vrees manichien, met de
 meeste verdubbeldheid en de volkomenste onderwerping aan
 den H. wil van God. Het behaagde den Heer den moe-
 digen en lijfzaden jeugdig het geluk te schenken, waar-
 naar hij zoo vurig steeds had getracht: vooralleer te
 zie, den 2 December, als zijn verlangen was voldaan,
 gaf hij zijne ziel aan Jansen Schepper terig, tusschen de
 armen van zijner bedrucken vader, met wraen helden-
 moet zelf dezen opheurande door deze zijne laatste woer-
 den: Vader troost u, zeg aan moeder, aan broeders en zis-
 ters, dat zij niet weenen; ik sterf, maar 'k is voor lood
 en Vaderland. Bidt allen wel voor mij.
 Dat zijne ziel in vrede ruste!

Druck W. K. Dossche-Duchateau Nevele.

De Clercq Frans Laurentius, °Poesele 21-02-1897 – gewond te Sint-Margriete-Houtem op 18-08-1914 en †hospitaal Tienen 02-12-1914.

De Clercq Joseph Emiel, °Poesele 12-07-1877 - †Namen 22-08-1914.

De Keyser Basilius, °Poesele 16-08-1888 - †Wespelaar 29-09-1914.

Vandemaele René Jean, korporaal, °Poesele 28-08-1886 - †29-08-1914.

Van de vier Poeselse gesneuvelden woonde niemand meer in het dorp bij de mobilisatie.

VOSELARE

Uw Wil geschiede op de aarde als in den Hemel.

†

Roemvol Aandenken
VAN ZALIGER

ALFONS DE KETELAERE
ZOOON VAN WIJLEN

BRUNO en van MARIA CHRISTINA VAN DOOREN
geboren te Vosselaere den 27 Juni 1888, milliciaan van 1908, op het veld van Ier, voor het vaderland gesneuveld aan het IJzerfront in October 1914.

Gij hebt hem ons gegeven, o Heer, Gij hebt hem ons ontnomen, uw heilige Naam zij gebenedijd
(Job).

De krijger die sterft om zijn vaderland te redden vervult de hoogste liefdedaad. Ik aarzel niet te zeggen, dat de dood voor het vaderland, christelijk aanveerd, de zaligheid van den soldaat verzekert.
(Kard. Mercier).

Van zijne jonkheid af heeft hij den Heer gevreesd en zijne geboden onderhouden.

Wij hebben hem bemind wij zullen hen niet verlaten vooraleer hem door onze gebeden in de eeuwige rustplaats des Heeren geleid te hebben.

Beminde Moeder, broeder en Zusters, ik heb u niet verlaten maar u slechts voorgegaan, in den Hemel zal ik voor u bidden, en daar zullen wij elkander wederzien en niemand zal onze vreugde ontnemen.

Heilig Hert van Jesus ik betrouw in U. 300 d. afl.

R. I. P.

Phot. CLAERHOUT Deinze - Uitg. O. DE HEMAU Vosselaere.

De Ketelaere Alfons, °Vosselaere 27-06-1888 - †Stuivekenskerke 21-10-1914.

HET DUITSE MILITAIRE BESTUUR

België was ingedeeld in het Operationsgebiet of de eigenlijk frontzone. Het grootste gedeelte van bezet België was Okkupationsgebiet dat onder het gezag stond van de (Duitse) gouverneur-generaal. De militaire zone, het Etappengebied, genoemd, besloeg West-Vlaanderen, het grootste gedeelte van Oost-Vlaanderen, het westelijk deel van Henegouwen en het uiterste zuiden van Luxemburg.

In het Etappengebied heerste vrijwel volledig de militaire macht van de Ortskommandanturen.

In het huidige groot Nevele vielen de gemeenten Merendree en Hansbeke onder de Ortskommandantur Eeklo; Landegem, Nevele, Poesele en Vosselare onder de Ortskommandantur Deinze. De Ortskommandantur van Deinze stond onder het bevel van Etappen-Ortskommandant Mester, later onder dat van von Ruppert.

In Eeklo zwaaide Hauptmann und Ortskommandant Aegidi de scepter; op 21 mei 1917 werd hij opgevolgd door een nieuwe commandant Generalmajor Gustav Georg Wilhelm von Graevenitz.

En zo zag Cyriel Buysse de Duitse bezetters in het dorp:

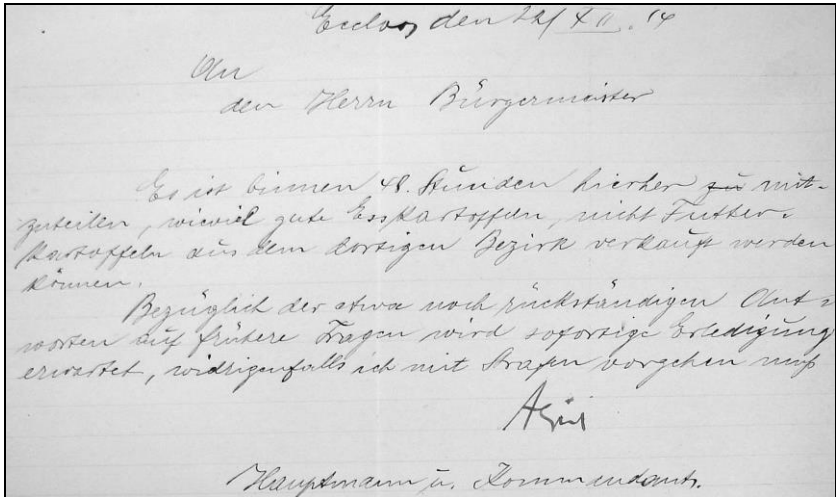
De menschen van het dorp waren er langzamerhand aan gewend geraakt. Men had ze in de beide scholen en verder bij enkele burgers en boeren ingekwartierd en zij gedroegen zich fatsoenlijk. Zij gingen gemoedelijk met de dorpelingen om en er was zelfs een soort van verbroedering ontstaan. Zij hadden zich zonder veel moeite iets van het lokaal dialect eigen gemaakt en ook de burgers en boeren verstonden reeds hier en daar enkele woorden Duitsch. Het was geen zeldzaamheid hen onder elkaar in de herbergen met een glas bier in de hand te zien zitten en in de gezinnen der menschen vertelden zij graag van hun eigen gezinnen en hun land en lieten dikwijls foto's van hun vrouw en kinderen zien.

Maar de bezetting verliep niet steeds zo gemoedelijk als Buysse ze hier schildert.

Eerste verordeningen en opeisingen

Aardappelen

Reeds op 22 december 1914 laat Aegedi, de Ortskommandant van Eeklo aan de burgemeester van Hansbeke weten dat hij binnen de 48 uur moet meedelen hoeveel goede aardappelen Hansbeke kan verkopen. In de brief wordt duidelijk gezegd dat het om eetaardappelen en niet om voederaardappelen gaat.

In diezelfde brief dreigt hij dat de vraag onmiddellijk moet beantwoord worden, zo niet zal hij zich gedwongen zien strafmaatregelen te nemen.

Paarden

Op 21 december eist diezelfde commandant Aegedi tegen uiterlijk 23 december een overzicht van het aantal paarden in de gemeente Hansbeke, zo niet volgt er een straf.

Op 23 december 1914 volgt al een herinnering en is de secretaris van Hansbeke verplicht een overzicht te geven van het aantal paarden in zijn gemeente.

Beeloo den 21. December 1914.

Von der Gemeinde Hansbeke

sind über den Viehbestand noch folgende Fragen zu beantworten:

- 1) Gesamtanzahl der vorhandenen Pferde?
- 2) Wieviele davon sind tragende Stuten?
- 3) " " " unter 2 3/4 Jahre alt?
- 4) " " " über 2 3/4 " "
- 5) " " wurden im Frühjahr 1915 } 2
höchstens 4 Jahre alt. }
- 6) " " wie viel sind jünger als 4 Jahre?

Die Antwort hat bis 23. Abends zu erfolgen, widrigenfalls mit Strafen vorgegangen werden wird.

Hansbeke

Vee

De gemeenten moeten aan de Duitse bezetter het juiste aantal koeien, stieren, runderen, kalveren, ossen, schapen en zwijnen opgeven.

Wegwijzers

Tijdens de Duitse inval in 1914 had men in ons land de wegwijzers en de borden met de gemeentenamen overschilderd of verwijderd om de Duitsers te saboteren en hun opmars te vertragen.

Op 24 november 1914 komt in Vosselare het bevel: onmiddellijk moeten alle wegwijzers in hun oorspronkelijke staat worden hersteld en vervolledigd worden. Bovendien moeten op de richtingsaanduidingen in de dorpen en steden de afstanden staan en ze moeten zo opvallend zijn dat ze het autoverkeer vergemakkelijken.

In december 1914 komt in Hansbeke op het gemeentehuis het bevel aan dat op alle kruispunten wegwijzers moeten staan.

Dringende Mededeeling

De gemeentebesturen worden verzocht ten spoedigste (1) te doen kennen het juist getal Koeien, Stieren, runderen, Kalfjes, ossen, schapen en zynnen hunner plaatselykheid.

De getallen dienen afvriendelyk en zo volledig mogelijk opgegeven worden voor elke dier-soort.

Wat het vlas betreft, zal de aanduiding der eigenaars moeten geschieden met de vermelding der hoeveelheid schalven of mijten

<p>Looters Frans 100 Muelart Camiel 300 J. J. Veldt Charles 100 Lovlem Emiel 100 Boussemont van 370 670</p>	<p>a) gekwinteld vlas 60 kilo b) ongekwingeld gewoot vlas 730 c) ongeroot vlas 1</p>	<p>Michiels W. 550 Stroelen R. 300 Loofters H. 350 Houtkamp J. 100 Maltout G. 200 J. P. de V. 250 J. P. de V. 200 J. P. de V. 1000 J. P. de V. 150 J. P. de V. 150 J. P. de V. 600 J. P. de V. 80 J. P. de V. 150 J. P. de V. 150 J. P. de V. 1000 J. P. de V. 1000 J. P. de V. 730</p>
--	--	---

Het is toegelaten de klokken te slaan de volgende dagen: 24, 25, 26 en 31. afstook op 4 en 6 Januari.

Den Haag, 19 December 1914

De Kammer van Handel

(1) Een laatste woensdag aanstaande
 (2) Ook de totale hoeveelheden opgegeven

Op 19 december 1914 moet Vosselare aan de Duitse bezetter medelen hoeveel vlas er in de gemeente voorhanden is en hoeveel elke vlaseigenaar bezit. Op de lijst moeten ook de namen van de eigenaars staan.

Klokken
 In Vosselare mogen tijdens de overgang van oud naar nieuw de klokken geluid worden op 24, 25, 26 en 31 december 1914. Normaal mogen geen klokken geluid worden.

Auto's

Op 15 december 1914 wordt in Hansbeke de enige automobiel opgeëist, het is die van graaf de Bousies.

Ook de treinstations van Hansbeke en Landegem werden bezet door Duitse soldaten.

Een van de bezettende soldaten was Max Gustav Daenicke. Daenicke bewaakte het station van Landegem en verbleef er in het kasteel op de Poeldendries.

Tijdens zijn verblijf in Landegem schreef hij een prentkaart naar huis. Bovenaan de kaart schreef hij 'Bahnhof Landegem (Gent – Brügge) 27.11.1914'. Op de foto staat Max Daenicke bij het station van Landegem, achter hem een sneeuwman en op de grond ligt een vlag, waarschijnlijk met de kleuren van het Duitse Keizerrijk: zwart, wit, rood. Op de achtergrond staat een bord waarop we volgend tweetalig opschrift herkennen en dat we tussen haakjes hebben gereconstrueerd:

**(VERBODEN) OVER DE SPOREN TE GAAN
(ZONDER TOELATING DES PERSONEELS**

**(INTERDIT) DE TRAVERSER LES VOIES
(SANS ÊTRE AUTORISÉ PAR LE
(PERSONNEL DE L'ADMINISTRATION**

Op de achterzijde schreef Daenicke (vertaling uit het Duits):

Landegem bij Gent, 7-12-1914. Als ik aan mijn lieve vaderstad denk - en geloof mij maar dat dit vaak gebeurt - dan ga ik ook graag zoals vroeger in de mooie vreedstijd terug naar het museum, en ik heb mij al afgevraagd: welke schatten aan oorlogsherinneringen zou mijnheer Obst in zijn 'oorlogsmap' reeds verzameld hebben. Het aantal inwoners van Bitterfeld die het vaderland helpen verdedigen, is toch zo groot, en zeker hebben velen van hen geweldige dingen beleefd en gedaan. Ik zelf heb maar op een bescheiden manier kunnen meewerken, maar ik heb toch ook oorlogservaring en ben onder ontploffende granaten en schrapnels aan de kop van mijn compagnie opererend tegen een verschanste onzichtbare vijand. Ook al is dat gevecht het enige gebeuren, toch ben ik er bij geweest en kan ik mij voor de 'oorlogsmap' aanmelden. Mijn belevenissen zijn kort.

Op de eerste dag van de mobilisatie heb ik mijn woonplaats verlaten en op de tweede een marinetransport begeleid naar Kiel. Na deze zeer interessante rit volgden 4 weken garnizoensdienst in Torgau (3. Komp. Ersatz=Bat. Landw.=Inf.=Reg. 72). Vandaag drie maand geleden verliet ik de compagnie Torgau als 4. Reserve=Brigade, Ersatz=Bat. 14. (...) Enthousiaste tocht over Keulen, het Uhrtal naar de grens (Stavelot), dan tot Brussel ernstige tekenen van gevechten, af en toe gevechtsklaar.

19.9 tot 2.10 nachtdienst in stations in Brussel, onrust onder de bevolking. Dan mars in de richting van Gent. Verschillende keren vruchteloos ingrijpen tegen de vijand.

Op 9-10 brigadegevecht tegen het garnizoen van Gent (verschillende keren overmacht) bij Kwatrecht-Melle; de vijand werd verhinderd onze troepen voor Antwerpen in de rug aan te vallen.

12 tot 17.10 rust in Gent, nadien bewaking van de spoorlijn van Gent tot halfweg richting Brugge.

Uitstekend verblijf in het kasteel van Landegem.

Wij zijn nu de 8. Komp. Res.-Ersatz-Reg. Nr. 2 en staan onder het bevel van het generaal-gouvernement van België, nu onder de etappen-inspectie van het 4de leger.

Welk lot de verdere ontwikkeling van de situatie ons zal brengen, kunnen zelfs niet vermoeden.

Aan het devies van de Landwehr blijven we echter trouw.

Een Duitse groet van uw Dänicke uit het vijandelijke land.

Landegem is een Belgische gemeente tussen Brugge en Gent met directe spoorverbindingen naar deze beide grote steden.

Max Gustav Daenicke (°07.11.1863 - †27.03.1916), ook Dänicke geschreven, was de zoon van de stadskroniekschrijver August Dänicke uit Bitterfeld (Saksen-Anhalt). Hij was gehuwd met Clara Dänicke (†06.07.1917) die sedert 1910 bestuurslid was van de Vaderlandse Vereniging Bitterfeld. In de Eerste Wereldoorlog was Dänicke werkzaam als koninklijke kapitein van de Landwehr en als compagniecommandant. Nadat hij van zijn paard was gevallen op 25 maart 1916, stierf hij twee dagen later in het reserve militair hospitaal van Dessau.

Het postverkeer valt stil

Vanaf 17 augustus verliet de Belgische regering Brussel en nam ze haar intrek in Antwerpen. Drie dagen later werd onze hoofdstad door de Duitsers bezet. Banken, financiën en post die in Brussel gecentraliseerd waren, zijn vanaf nu afgesloten van de rest van België.

De aanvoer van postzegels naar de postkantoren valt stil en nogal vlug beschikken de meeste kantoren over geen zegels meer. De Duitsers nemen de Belgische zegels uit omloop en vervangen die al vanaf begin oktober 1914 door de zegels van het Duitse Rijk.

Voor de kleine waarden zijn dit zegels van het type Germania, uitgeven in Duitsland tussen 1905 en 1911, voorzien van de opdruk 'Belgien – Centimes of Francs'. De censuur op het postverkeer wordt door de Duitsers ingevoerd. Normaal postverkeer binnen het Etappengebied, met censuur, zal opnieuw mogelijk worden vanaf december 1914 'Via Etappeninspektion Gent'.

Het postverkeer tussen het bezettingsleger en het thuisfront kent een enorm succes. De Duitse soldaten sturen massaal zichtkaarten van hier naar huis. Om de censuur haar werk te vergemakkelijken, diende de briefwisseling met potlood geschreven.

Tussen begin november 1914 en begin januari 1915 bestond er een postdienst georganiseerd door de Nederlandse consul K. J. Kuyck, die op de Antwerpse Steenweg 231 te Sint-Amandsberg woonde. Deze postdienst verzekerde het postverkeer tussen het buitenland en bezet België via Nederland met de hulp van de Gentse kranten die toen nog verschenen. De brieven voor het buitenland werden verzameld op het Nederlandse Consulaat en dan via Sas van Gent naar de bestemming doorgestuurd. Brieven uit het buitenland dienden afgehaald te worden op het consulaat in Sint-Amandsberg. De namen van de personen die een brief mochten gaan afhalen, verschenen in de Gentse kranten. Op 7 januari 1915 werd deze dienst door de Duitsers geschorst.

Brieven toegekomen in het Consulaat der Nederlanden te Gent gepubliceerd in de *Gazette van Gent* en *Het Volk*:

Dinsdag 15 december 1914: Nevele: Ed. Mortier, Aug. Vereecke.

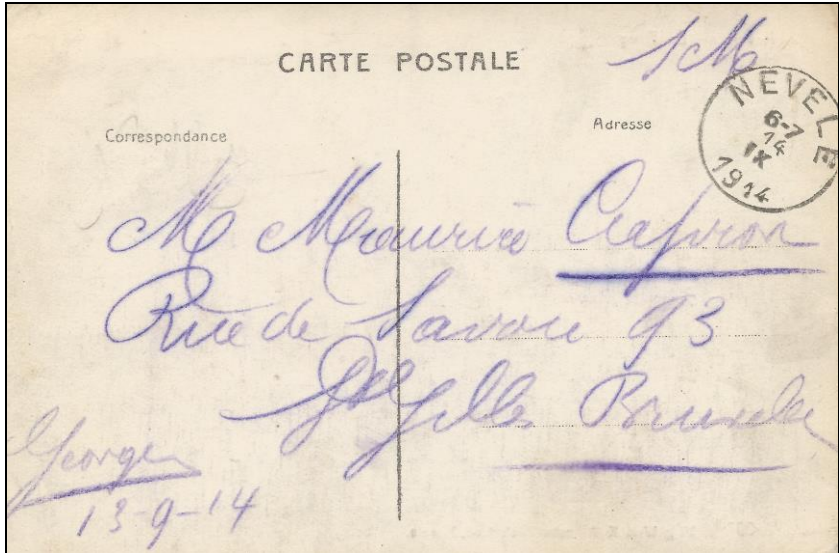
Donderdag 17 december 1914: Hansbeke: Mw. De Muynck-Reynders.

Maandag 21 december 1914: Hansbeke: Mw. De Muynck-Reynders, Theophiel Marcel, Aug. Van de Voorde. – Landegem: Alfons Van Wassenhove – Nevele: Mad. De Keyzer-Buysse.

Kaart verstuurd vanuit het klooster van Sint-Vincentius à Paulo in Deftinge naar de weduwe De Boever in Poesele op woensdag 19 augustus 1914. De kaart werd afgestempeld op donderdag 20 augustus in Nederbrakel waar men blijkbaar over geen postzegels meer beschikte en kwam toe in Nevele op maandag 24 augustus waar de postbeambte onverbiddeijk de niet gefrankeerde kaart taxeerde met het geldende strafport van 10 cent.

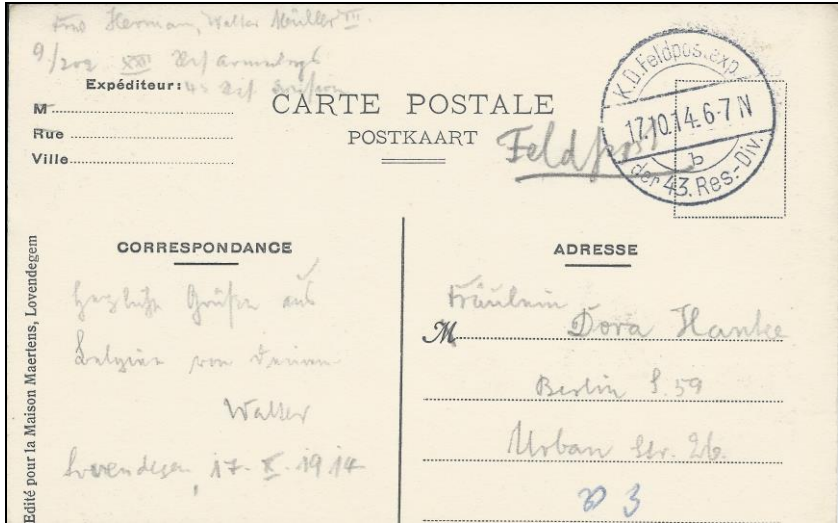

Militaire post (S.M.) van 13 september (afstempeling 14 september 1914) geschreven met kleurpotlood van een Belgische soldaat naar het thuisfront in Sint-Gillis bij Brussel. Brussel was al bezet sinds 20 augustus maar toch werd de kaart blijkbaar probleemloos besteld. De voorzijde van de kaart is een foto van de brug over het Schipdonkkanal. Ze draagt het volgnummer 23007 en werd uitgegeven door de weduwe Dossche-Duchateau.

Postkaart verstuurd tijdens de eerste maand van de Duitse bezetting van onze gewesten vanuit Lier (vertrekdatum niet leesbaar). De stad werd tussen 5 en 7 oktober 1914 geplunderd en gedeeltelijk in brand gestoken. De afzender is broeder Jules De Boever (°Poesele 28.12.1881 †Drongen 25.04.1976) van de Sociëteit van Jezus, die zijn moeder, winkelierster te Poesele, tracht gerust te stellen. De kaart draagt als aankomststempel Nevele 3 november 1914. Op dat moment was er blijkbaar nog geen sluitende Duitse censuur op de briefwisseling.

Duitse veldpostkaart verstuurd op 17 oktober 1914 (amper 4 dagen na de Slag bij Overbroek) van Lovendegem naar Berlijn. De afzender is Herman Walter Müller van de 43^e Reserve Divisie, de bestemming is juffrouw Dora Hanke. Op de voorzijde van de kaart staat de kerk van Lovendegem afgebeeld, op de achterzijde is duidelijk vermeld dat ze verstuurd is uit Lovendegem. Later zal de plaats van herkomst nog zelden vermeld worden op de veldpost.

Emile Horlait en de stichting Horlait-Dapsens

Emile Horlait werd op 5 april 1878 in Ligne (nu gemeente Ath, Henegouwen) geboren als tweede zoon van Auguste Horlait en Mélanie Foucart.

Vader Auguste Horlait, geboren in Ligne in 1841, baatte in zijn geboortedorp tussen 1892 en 1910 de plaatselijke brouwerij uit. In 1910 laat hij de brouwerij over aan zijn oudste zoon Gaston, geboren in 1875, die een diploma van brouwingenieur op zak had. Gaston was in 1902 gehuwd met Marguerite Roussel .

Emile Horlait werd arts en huwde in 1909 met Mathilde Dapsens, een jonge schilderes en kunstzinnige erfgename van een familie van industriëlen uit Vaulx-lez-Tournai die actief waren in de ontginning van de steengroeven en in de cementindustrie (Ciments d'Obourg, Ciments Portland) in het Henegouwse. Het huwelijk bleef kinderloos.

Getekend portret van Emile Horlait door Mathilde Dapsens

Bij het uitbreken van de oorlog worden beide broers opgeroepen onder de wapens. Van luitenant Gaston Horlait weten we dat hij in 1916 samen met majoor Henri-David Seligmann de administratieve leiding had van de 'Section Artistique' een divisie die onder impuls van koningin Elisabeth werd opgericht omdat de koningin graag zag dat de soldaten-kunstenaars de kans kregen om enige artistieke activiteit te ontplooiën.

Na de oorlog bleef Gaston Horlait verder de brouwerij besturen en veranderde deze regelmatig van naam. Zo vinden we de namen terug van 'Brasserie Saison', 'Brasserie de Ligne', 'Brasserie de l'Alliance' en 'Brasserie du Lion' als bijhuis van de brouwerij met dezelfde naam in Doornik. In Doornik beheerde Gaston Horlait de 'Grande Brasserie du Lion' die in 1968 zal worden opgeslorpt door de groep rond de brouwerij Piedboeuf.

Gaston Horlait was de beschermheer van de voetbalploeg 'Union Doornik'. Hij overleed in 1948. Het voetbalstadion van Union droeg zijn naam en in de Doornikse deelgemeente Orcq is een straat naar hem genoemd.

Luitenant Emile Horlait sneuvelde in Merendree op 13 oktober 1914. Zijn weduwe Mathilde Dapsens zou nooit hertrouwen. Testamentair liet ze vastleggen dat na haar overlijden al haar bezittingen zouden ondergebracht worden in een stichting naar haar en haar echtgenoot genoemd: de 'Stichting Horlait-Dapsens'.

HORLAIT-DAPSENS FOUNDATIONS

Toen Mathilde Horlait-Dapsens op 12 september 1969 in Ukkel kinderloos overleed, had ze testamentair laten vastleggen dat haar fortuin moest worden gebruikt voor de oprichting van twee stichtingen, een medische en een artistieke stichting, die haar naam zouden dragen. Het was haar bedoeling om hierdoor een daad te stellen die zou kunnen vergeleken worden met de daad van haar man, dokter Emile Horlait, die op 13 oktober 1914 in Merendree sneuvelde in dienst van zijn vaderland. De stichtingen werden opgericht in 1975. In 1980 werden de eerste beurzen uitgereikt.

De Medische Stichting Mathilde E. HORLAIT-DAPSENS

De medische stichting beoogt bij te dragen tot de ontwikkeling van de geneeskunde en chirurgie, biologie, biochemie en psychologie en heeft de bedoeling jonge artsen te helpen in hun opleiding. Zo dient de beurs om een bijkomende wetenschappelijke opleiding in een gespecialiseerd centrum in binnen- of buitenland toe te laten. De keuze van deze laureaten gebeurt door een jury van elke Faculteit Geneeskunde. De voorzitter van de medische stichting is prof. dr. André Van Steirteghem. Deze geboren Gentenaar is een pionier van de reproductieve geneeskunde met wereldfaam. Hij is als professor verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel.

De leden van de medische stichting die de beurzen toewijzen zijn: Faculté de Médecine de l'Université Libre de Bruxelles, Académie Royale de Médecine de Belgique en Koninklijke Academie voor Geneeskunde in Brussel, Faculteit Geneeskunde van de K.U.Leuven, Faculté de Médecine de l'Université de Liège, Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen U.Z. Gent, Faculté de Médecine de l'Université Catholique de Louvain en de Vrije Universiteit Brussel.

Zelfportret van Mathilde Dapsens.

De Artistieke Stichting Mathilde E. HORLAIT-DAPSENS

De artistieke stichting heeft tot doel bij te dragen tot de ontplooiing van de kunsten (schilderkunst, beeldhouwkunst, muziek) en de Franstalige Belgische literatuur; zij beoogt steun en aanmoediging te geven aan kunstenaars en auteurs. De voorzitter van de artistieke stichting is de heer Philippe Ermans. De keuze van de kunstenaars gebeurt door een college van professoren en leden van een jury van experts.

De leden van de artistieke stichting die de beurzen toewijzen zijn: Académie des Beaux Arts de la ville de Tournai, Académie Royale des Beaux Arts de Liège, Académie Royale de Langue et de Littérature françaises, Conservatoire Royale de Bruxelles, KASK Koninklijk Conservatorium, Hoge School Gent, Koninklijk Muziekconservatorium Departement van de Erasmushogeschool Brussel, Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Departement van de Hoge School Antwerpen.

Het dagelijks bestuur van de stichtingen is in handen van de heren Philippe Ermans, Paul Jacques en André Van Steirteghem. Het secretariaat is in handen van mevrouw Françoise Vincke. Het bedrag van de beurzen wordt door het bestuur bepaald. Sinds 2008 bedroeg het bedrag van de medische beurzen 18.000 euro en het wordt jaarlijks toegekend aan zeven jonge dokters of studenten geneeskunde.

De bedragen van de artistiek beurzen variëren tussen 1.875 euro en 3750 euro en worden aan 22 laureaten uitbetaald. De beurs voor de Franstalige Belgische literatuur bedraagt 7.500 euro. In 2008 werd in totaal 164.250 euro aan beurzen uitbetaald, in 2012 was dit 186.000 euro. De website van de stichting is: www.horlaitfoundations.be.

Bijlage: *Virginie Loveling over de ontgraving van Emile Horlait in In Oorlogsnood. Virginie Lovelings dagboek 1914-1918.*

Donderdag 16 december '15.

Eergisteren was ik op een vriendenavondmaal. De gastheer schepen der stad Gent, deed het volgende verhaal van het door hem bijgewoonde in het verleden jaar. In het begin van den oorlog zijn in de schermutselingen te Landegem en te Meerendree ettelijke Belgen gesneuveld, onder dezen

bevonden zich twee officieren van het korps der gidsen, vermisten, uit den adelstand. Door bemiddeling van den verteller verkreeg de familie van de duitsche overheid oorlof om opzoekingen te doen, zelfs een geleide van soldaten daartoe. Hij zelf ging mede ter plaats. Beide officieren waren op het einde der twintig oud. De eene droeg den naam van Orley, de andere heette geloof ik Wittock. Juist achter de brug, die de twee gemeenten scheidt, in den tuin van een klein kasteel, veel lager liggend dan de steenweg, ging men over tot de ontgravingen. Het jonge vrouwtje van een der verdwenenen wachtte in een herberg van het dorp den uitslag af, terwijl hare twee tantes de akelige groep der zoekenden moedig begeleidden.

Oorlogsmonument van de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog te Ligne naast de kerk.

Het duurde niet lang: op de plaats aangeduid door ooggetuigen der ter aardebestelling vond men de eerste lijken, allen in hetzelfde graf, niet dieper dan vijftig centimeters. Het waren simpele soldaten. Nog een laag werd uitgedolven en nog eene. Ha! geheel van onderen kwamen blinkende borduursels te voorschijn: Twee officieren, de eerste was het voorzeker niet, dien ze zochten. De ander krookte dubbel toe, zoodra uit den grond gelicht: de ruggegraat was doorschoten. Een flinke gestalte moet het zijn geweest — evenals de anderen lag hij zonder omhulsel met aarde bedekt: bezoedeld, bebloed, paars en groen het gelaat geworden.

De omstanders zagen toe. De tantes keken. Ze twijfelden. De vergezellende beambte voelde in de zakken naar een persoonsbewijs. Er stak niets meer in, geen enkel muntstukje. Zijn horloge ook was verdwenen; geen schoenen en

geen kousen meer. De ringen waren afgetrokken met zulke brutale handen, dat de huid van zijn vingers was meegerukt.

Sidderend stonden de twee dames daar en dorsten niet meer nader treden om de ontheiliging beter waar te nemen, terwijl de duitsche ontgravers, in hun grijze uniformen op hun spaden leunend, een nieuw bevel afwachtten:

"Mijnheer de schepen," sprak eindelijk, aarzelend, eene der tantes, "wilt gij eens naar zijn teenen zien: de voorlaatste teen ligt over den tweeden gekruld... indien hij het is," besloot ze met een laatste flikkering van hoop dat hij 't niet wezen zou, "ik heb het zoo dikwijls bemerkt, als hij, uit zijn badje genomen, op mijn schoot zat."

En de schepen knikte "ja het is zoo", opkijkend na te hebben gebogen over het lijk. Het werd gelegd in de gereedstaande kist, die open bleef.

Maar nu moest het jonge weduwteje verwittigd worden.

Wie van hen zou het gaan aanzeggen en hoe?...

De schepen en de tantes begaven zich schoorvoetend naar de herberg. Hun houding, hun neergezonken hoofden hadden haar moeten inlichten... en zij hoopte nog! Ze vloog naar den schepen en met verkropte stem: "Niet waar, mijnheer, ge hebt hem niet gevonden, niet waar hij is niet dood?"

Niemand sprak. Toen zei de oudste der tantes: "hun kind!" en trok het hoofd der bedrukte op haar schouders.

Ze richtte zich spoedig op. Ze weende niet, ze snikte niet: "Ik wil hem zien," verklaarde zij vastberaden.

Er was geen tegenhouden aan en alle vier gingen ze naar het klein kasteel. Sprakeloos keek ze in de kist, diep hijgend, krampachtig de hand van eene der oudere dames vasthoudend tot steun.

Deze zei, radeloos rondziende: "Ach, er is hier geen geestelijke om hem den laatsten zegen te geven, ten minste," en naar den schepen gewend: "Mijnheer, hij was zoo godvruchtig!"

"Mevrouw," antwoordde deze, diep ontroerd, "bid een Onze Vader voor hem, gij zelve."

Ze vouwde de handen, wat de twee vrouwen haar nadeden. De beambte, een vrijdenker, nam den hoed af en met ietwat bevende, plechtige stem bad de tante: "Notre père, qui êtes aux cieus, que votre nom soit sanctifié, que votre règne nous arrive, que votre volonté soit faite au ciel comme sur la terre, enz,..."

Geraadpleegde werken

- A. Bollaert, Twee getuigenissen over de grote oorlog: notities over de gebeurtenissen in Poesele tijdens de Eerste Wereldoorlog opgetekend door de gemeenteambtenaar Jules De Meulenaere en pastoor Leonard De Roo, *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 4, blz. 369-381.
- C. Buysse, *Oorlogsverhalen* (bezorgd door E. van Damme en Y. T'Sjoen), Tielt, 2014, p. 115, 127.
- S. De Groote, Losse bijdragen over de eerste maanden van de oorlog in de digitale site van Het Nieuwsblad en de Facebook-pagina van Het Land van Nevele.
- S. De Schaepdrijver, *De Grote Oorlog. Het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam-Antwerpen, 1997.
- L. De Vos, *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, 1996.
- L. en R. Duprez, *Renaat De Rudder. Een stille getuigenis*, 1979.
- E. Frederickx, Op zoek naar Jozef Nicolaas Warpy, in *Nieuwe Heemtijdingen*, Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Ansfried Westerlo, jg. 2, nr. 1, maart 1997, p. 11-13.
- M. Gevaert, A. Strobbe, J. Van de Moortel, *Dorp in de Spiegel. Schetsen uit het dorpsleven van Lotenhulle en Poeke*, DF Lotenhulle, Poeke, 1987.
- S. Huysman, E. van den Broeck, *De Eerste Wereldoorlog in het Meetjesland, een thematische synthese*, Comeet - Eeklo, 2011.
- J. Luyssaert, Kroniek van het klooster te Merendree (1876-1952), in *Het Land van Nevele*, jg. 38 (2007), afl. 1, p. 3-35.
- J. Luyssaert, Oorlogsrelaas van Florimond Pynaert, de Landegemse vrijwilliger 1914-1918, in *Het Land van Nevele*, jg. 29 (1998), afl. 4.
- L. Luyssaert m.m.v. A. Bollaert, A. Stevens en P. Tuytschaever, Nevelse gemeenten onder vuur en Duitse bezetting. Kleine mensen in de Grote Oorlog (1914-1918), in *Het Land van Nevele*, jg. 39 (2008), afl. 4a, p. 1-141; jg. 39 (2008), afl. 4b, p. 143-268.
- R. Lyr, *Onze helden gestorven voor het vaderland. België's epische strijd van 1914 tot 1918*, Société anonyme Belge d'imprimerie, Brussel, 1922.
- A. Martens, *Het Klooster en de Zusters Franciscanessen (Crombeen) te Hansbeke*, Nevele, 1989.
- A. Martens, *Hansbeekse doden in de Eerste Wereldoorlog*, Hansbeke, 2005.
- R. Moelaert, Het Belgisch leger in het Meetjesland tijdens de Duitse inval in 1914, in <http://wfa-belgië.be/artikels/meetjesland.pdf>.

P. Ryffranck, Korte bijdragen tot de geschiedenis van Eecloo onder het Duitsch beheer (October 1914 – October 1918), in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 52 (2001), p. 211-332.

L. Stynen, S. Van Peteghem, *In Oorlogsnood. Virginie Lovelings dagboek 1914-1918*, Gent, 1999.

G. Van Asten, Jozef Warpy, een held uit Wereldoorlog I, in *Nieuwe Heemtijdingen*, Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Ansfried Westerlo, jg. 2, nr. 1, maart 1997, p. 9-11.

T. Vanhee, *De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)*, in W. Prevenier, R. Van Eenoo, *Geschiedenis van Deinze*, deel 2, Deinze, 2005, p. 67-82.

V. Warpy, De ontmoeting, in *Nieuwe Heemtijdingen*, Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Ansfried Westerlo, jg. 2, nr. 1, maart 1997, p. 13.

De Gentenaar, De Landwacht, De kleine Patriot, jaargang 1914-1915.

Gazette van Gent, jaargang 1914, 1915.

Gemeentearchief Nevele.

Historique du 1er Régiment De Guides.

Kempensche tijdingen nr 75, jaargang 2014.

www.horlaitfoundations.be.

Met dank voor hun medewerking aan:

Stephan Buyle, Brussel; Luc De Brant, Stekene; Gilbert Declercq, Nevele; Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Lerne; Ronny De Rucker, Zomergem; Walter De Smet, Gentbrugge; Maria De Vriendt, Lotenhulle; Patrick De Weirdt, Landegem; Leon De Winter, Zulte; Familie Dhooge, Nevele; Philippe Ermans, Brussel; Vanessa Fontaine, Ligne; Emiel Frederickx, Putte; Carlos Lips, Poesele; Roland Lutten, Merendree; Antoine Maenhout, Hansbeke; Gilbert Pické, Sint-Pieters-Leeuw; Familie Pynaert, Gent; Willy Quintyn, Hansbeke; Rudi Ryken, Westerlo; André Stevens, Landegem; Hugo Schaeck, Hansbeke; Arnold Strobbe, Lotenhulle; Jef Thys, Westerlo; Patrick Tuytschaever, Eke; Georges Van Asten, Westerlo; Paul Van Damme, Bellem; Alex Van Maldeghem, Nevele; André Van Steirteghem, Brussel; Marcel Vanwerthe, Ligne; Chris Vlerick, Dikkelvenne; Vic Warpy, Wiekevorst.

Gemeentepersoneel Nevele; Heemkring Ansfried, Westerlo; Heemkring d'Euzie, Stekene; Horlait-Dapsens Foundations, Brussel; Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas; Kreismuseum Bitterfeld; Oud-Hansbeke, Hansbeke; Rijksarchief Gent (RAG); Toeristische dienst stad

Aarlen; Universiteitsbibliotheek Gent; Zusters Sint-Vincentius à Paulo, Deftinge.

Herkomst van de illustraties

Bollaert André: 19, 26, 54-55, 60, 83-85, 94-95, 103-107, 112.

Buyle Stephan: 67

Dhondt Alex: 43-50, 62, 89-90, 94.

Erfgoedcentrum Het Land van Nevele: 7-9, 14, 35, 54, 60, 66, 70, 76-77, 78, 87-88, 90-93.

Ermans Philippe (Horlait Dapsens Foundations): kaft, 108-110.

Familie Pynaert: 9.

Familie Warpy via heemkring Ansfried: 73-75.

Gemeentearchief Nevele: 12-13, 65, 80-82, 89, 97-99.

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas: 10.

Kreismuseum Bitterfeld: 100.

Lips Carlos: 77.

Onbekend: 4-6, 21-24, 27-33, 37-42, 63, 69-70.

Universiteitsbibliotheek Gent: 16-17, 68, 71.